



ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ
ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και
Ασφάλεια

Διπλωματική Εργασία

**«Η Παρουσία της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία :
Στρατηγική, Διπλωματία, Οικονομία»**

του Ιωάννη Περιστεράκη του Νικολάου

Επιβλέπων Καθηγητής: Επίκουρος Καθηγητής Κυριάκος Μικέλης

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2021

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Ιωάννης Περιστεράκης

Μία διπλωματική εργασία μεγάλης έκτασης συνιστά ένα σημαντικό και σύνθετο έργο που απαιτεί προσεκτική και συστηματική ενασχόληση με μία πληθώρα πηγών.

Προς τούτο, ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κυριάκο Μικέλη, για τις χρήσιμες συμβουλές και τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του, που αποτέλεσαν σημαντικό αρωγό στην εκπόνηση της εργασίας μου. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω από τα βάθη της καρδιάς μου, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου για την αμέριστή τους συμπαράσταση.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά το ρόλο της Τουρκίας ως περιφερειακή δύναμη στην Κεντρική Ασία, ένα ιδιαίτερο γεωπολιτικό υποσύστημα το οποίο δεν έχει ολοκληρώσει ακόμη τη μετάβασή του. Η μεθοδολογία της έρευνας είναι αυτή της δευτερογενούς κριτικής ανασκόπησης των διαθέσιμων πηγών στην αγγλική και την ελληνική γλώσσα. Θεωρητική βάση για την προσέγγιση του ερευνητικού ερωτήματος, που αφορά την θέση και την παρουσία της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία σήμερα, είναι η θεωρία της περιφερειακής δύναμης και της ήπιας ισχύος. Επομένως, δεν δίνεται έμφαση στη σκληρή ισχύ, δηλαδή τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, αλλά στις διπλωματικές προσεγγίσεις, την πολιτική, την πολιτιστική επικοινωνία καθώς και την οικονομία.

Παρά την πλούσια ιστορία, την παράδοση και τη λαογραφία των λαών αυτών, που, στη βάση τους, αυτοπροσδιορίζονται ως τουρκικής καταγωγής (Turkic), αρχικά ο Αραβικός, έπειτα, ο Δυτικός και στη συνέχεια ο Σοβιετικός Ιμπεριαλισμός, οδήγησαν στην καταπίεση αυτών των εθνικών ταυτοτήτων. Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, λοιπόν, και στις περιοχές της Κεντρικής Ασίας, υπήρξε αποδιοργάνωση και ένταση, συμπεριλαμβανομένων των εμφυλίων συγκρούσεων και του μειονοτικού ζητήματος. Η Τουρκία, στο σύστημα αυτό, βρήκε την ευκαιρία για να προωθήσει τους στρατηγικούς της σκοπούς. Πράγματι, από το 1992 και έπειτα, η Τουρκία εγκατέλειψε το Κεμαλικό μοντέλο και εστίασε στην προσέγγιση των κρατών που ανήκαν στην σφαίρα επιρροής της με όρους ήπιας ισχύος. Η προβολή, λοιπόν, της κοινής ιστορίας, γλώσσας, παράδοσης, καταγωγής και του πολιτισμού, συνιστούσαν και συνιστούν τη βάση με την οποία η Τουρκία επιχειρεί να αναπτύξει την ισχύ της στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας.

Οι περιφερειακές δυνάμεις στην περιοχή αυτή φαίνεται πως αντιλαμβάνονται τις ευκαιρίες αυτές και εστιάζουν στην παρέμβαση με όρους ήπιας ισχύος για να εξυπηρετήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Όσον αφορά τη στρατηγική της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία, στρατηγικό στόχο είναι να καταστεί μία περιφερειακή δύναμη στο υφιστάμενο γεωπολιτικό υποσύστημα με το να αποκτήσει μεγαλύτερη επιρροή στα κράτη αυτά, σε σχέση με άμεσα γειτνιάζουσες ανταγωνιστικές δυνάμεις όπως η Ρωσία και η Κίνα.

Λέξεις κλειδιά:

Κεντρική Ασία, Τουρκία, τουρκική γλώσσα, ήπιας ισχύος, διπλωματία, πολιτική, πολιτιστική διπλωματία.

ABSTRACT

This dissertation concerns the role of a regional power, namely Turkey, in a geopolitical subsystem that has not yet completed its transition, that of Central Asia. The research methodology is that of the secondary critical review of the available sources in English and Greek. The theoretical basis for the approach to the research question, which concerns the position and presence of Turkey in Central Asia today, is the theory of regional power and soft power. Therefore, the emphasis is not on hard power, i.e., military equipment, but on diplomatic approaches, politics, cultural communication and the economy.

Despite the rich history, tradition and folklore of these peoples, who, at their core, identify themselves as of Turkic origin (Turkic), first Arab, then Western and then Soviet Imperialism, led to the oppression of these national identities. With the collapse of the Soviet Union, then, there was disorganization and tension in parts of Central Asia as well, including civil strife and the minority issue. Turkey, in this system, found the opportunity to advance its strategic goals. Indeed, from 1992 onwards, Turkey abandoned the Kemalist model and focused on approaching the states that belonged to its sphere of influence in terms of soft power. The projection, therefore, of the common history, language, tradition, origin and culture, have been and constitute the basis on which Turkey seeks to develop its power in the geopolitical subsystem of Central Asia.

The regional powers in this region seem to be realizing these opportunities and focusing on intervention in terms of soft power to serve their national interests. Furthermore, Turkey has a strategic goal of becoming a regional power in the geopolitical subsystem of Central Asia by gaining more influence in these countries than other competing forces in this subsystem, especially Russia and China.

Keywords:

Central Asia, Turkey, Turkish language, mild power, diplomacy, politics, cultural diplomacy

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	11
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΩΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ – ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ	18
1.1. ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	18
1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.....	23
1.3. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΟΝ 20 ^ο – 21 ^ο ΑΙΩΝΑ	26
1.4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ ΩΣ ΕΝΑ ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ, ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	30
2.1. ΤΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ	30
2.2. ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ	32
α. ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ.....	33
β. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΡΓΙΖΙΑΣ	35
γ. ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ	36
δ. ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ	37
ε. ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ.....	37
2.3. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ.....	38
2.4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ	43
3.1. ΔΟΓΜΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ	43
3.2. ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	44
3.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ	46
3.4. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ	49
3.4.1. ΡΩΣΙΑ	49
3.4.2. ΚΙΝΑ.....	51
3.5. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟΥΡΚΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ 59	
4.1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ.....	59
4.1.1. ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	59

4.2	ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	63
4.2.1.	ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ.....	63
4.2.2.	ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΡΓΙΖΙΑΣ.....	65
4.2.3.	ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ.....	66
4.2.4.	ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ.....	68
4.2.5.	ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ.....	70
4.2.6.	ΤΟΥΡΚΙΑ.....	71
4.3.	ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ.....	73
4.4.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	75
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	78
	ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ.....	84
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	85
	ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	85
	ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	90
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	92

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

CAREC	Connecting Central Asian Countries
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ρ.	Page
SPECA	Special Programme for the Economies of Central Asia
ΤΙΚΑ	Τουρκικό Γραφείο Συνεργασίας και Ανάπτυξης - Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TITR	Trans – Caspian International Transportation Route
TRACECA	Transport Corridor Europe and Central Asia
UN	United Nations
Vol.	Volume
Αι.	Αιώνας
Δλδ	Δηλαδή
Εκ.	Εκατομμύριο/α
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Κ.ά.	Και άλλοι
ΟΑΣΕ	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
π.Χ.	Προ Χριστού
χ.χ.	Χωρίς χρονολογία

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

Χάρτης 1 , Χάρτης των κρατών της Κεντρικής Ασίας, πηγή https://maps-kazakhstan.com/map-of-kazakhstan-and-surrounding-countries	31
Πίνακας 1 , ΑΕΠ, πηγή https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on#	60
Πίνακας 2 , Εξωτερικό Εμπόριο σε ποσοστό %, επί του ΑΕΠ πηγή https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on#	61
Πίνακας 3 , Εξαγωγές σε ποσοστό % του ΑΕΠ, πηγή https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on#	62
Πίνακας 4 , Εμπορικές Συναλλαγές της Τουρκίας με τις χώρες της Κεντρικής Ασίας 2013 – 2020 , πηγή https://geopoliticalfutures.com/turkey-reaches-out-to-central-asia/	79
Πίνακας 5 , Παροχές βοήθειας και υποστήριξη κρατών Κεντρικής Ασίας από Τουρκικούς Οργανισμούς, ιδία επεξεργασία, πηγή Τουλουμάκος (2010, σσ. 17-33).....	95

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Η πολιτική όλων των Δυνάμεων απορρέει από την Γεωγραφία»

Ναπολέον Βοναπάρτης

Η Τουρκία αποτελεί ένα κράτος το οποίο ανήκει στην Ασία ενώ ένα τμήμα του ανήκει στην Ευρώπη. Η θέση της Τουρκίας ως ένα κράτος το οποίο βρίσκεται σε σημείο στο οποίο ενώνονται τρεις ήπειροι, η Ασία, η Ευρώπη και η Αφρική, προσδίδει στο τουρκικό κράτος ισχύ καθώς διαθέτει μία σημαντική γεωπολιτική θέση (Yilmaz & Özgöker, 2013). Με ανάλογο τρόπο ευνοούνται από την θέση τους κράτη όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, με τις οποίες, μάλιστα, η Τουρκία βρίσκεται σε διαρκή ένταση καθώς τα εν λόγω έθνη κράτη έχουν κοινές διεκδικήσεις σε κοινές περιοχές.

Σήμερα, το τουρκικό κράτος αποτελεί μία περιφερειακή δύναμη στο υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου καθώς και της Κεντρικής Ασίας. Στα υποσυστήματα αυτά, η Τουρκία προωθεί τους στρατηγικούς, πολιτικούς και οικονομικούς της στόχους ενώ αποσκοπεί να διεκδικήσει μερίδια ισχύος των άλλων «παικτών» στο διεθνές σύστημα, προκειμένου να θεμελιώσει τη θέση της ως περιφερειακή δύναμη. Σημειώνεται, δε, πως, δεδομένου πως η Τουρκία προέρχεται ως κράτος από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, επιρροές από τον πολιτισμό της, τη γλώσσα και τη θρησκεία της εντοπίζονται και σε πολλούς πληθυσμούς κρατών στη Μεσόγειο, τα Βαλκάνια και την ευρύτερη Ευρωπαϊκή Ήπειρο καθώς και την Ασία (Mazis, 2018).

Το γεωγραφικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας δεν έχει ολοκληρώσει την μετάβαση του. Αναλύοντας, τα ευρήματα της μελέτης, θα διαπιστωθεί ότι η μετάβαση αυτή γίνεται από κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης σε σύγχρονα, ανεξάρτητα κράτη με συγκεκριμένα εθνικά συμφέροντα και μία διακριτή εθνική ταυτότητα. Για τα κράτη αυτά, το ζήτημα το οποίο καλούνται να διαχειριστούν αφορά το γεγονός πως, την περίοδο 1920-1930 έως και το 1990, οι πληθυσμοί τους είχαν υποχρεωθεί να απορρίπτουν την θρησκεία τους και να μιλούν τη ρωσική γλώσσα. Επίσης, η επίσημη ιδεολογία των κρατών ήταν αυτή του κομμουνισμού (Λενινισμού και Σταλινισμού) χωρίς, ωστόσο, να επιτρέπεται η αντίδραση από τον πληθυσμό. Μάλιστα, οι μειονότητες και οι νομαδικοί πληθυσμοί είχαν υποστεί συστηματικούς διωγμούς και επιχειρήθηκε η ομοιογενοποίηση όλου του πληθυσμού με στόχο την επίτευξη των στρατηγικών επιδιώξεων της Σοβιετικής Ένωσης.

Για τα κράτη αυτά, αφενός διαπιστώνεται πως οι ευκαιρίες για μία περιφερειακή δύναμη είναι σημαντικές και η σημασία της συνεργασίας μαζί της είναι αμφίδρομη προσοδοφόρα. Τα κράτη της Κεντρικής Ασίας κατέχουν σημαντική γεωπολιτική θέση, αφού συνορεύουν με μεγάλες δυνάμεις στο γεωπολιτικό σύστημα της Ευρασίας, όπως τη Ρωσία, την Κίνα και την Ινδία. Αφετέρου, διαθέτουν μεγάλα αποθέματα σε ενεργειακούς πόρους, συμπεριλαμβανομένων των υδρογονανθράκων και της υδροηλεκτρικής ενέργειας, ενώ παράγουν χρυσό και αλουμίνιο. Παράλληλα, υπάρχει μεγάλη γεωργική ανάπτυξη και παραγωγή αγαθών στον τομέα του πολιτισμού. Την ίδια στιγμή, το εργατικό δυναμικό των κρατών αυτών δεν έχει, μέχρι στιγμής, υψηλά επίπεδα κατάρτισης και δεν έχει ολοκληρωθεί η μεταρρύθμιση στη δημόσια διοίκηση. Μία αλλαγή στον τομέα αυτό και η παροχή υποστήριξης για την αναβάθμιση των φορέων αυτών και των συστημάτων διοίκησης (στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα) αναμένεται να αυξήσει περαιτέρω τις ευκαιρίες για ανάπτυξη στα κράτη αυτά.

Σε ό,τι αφορά την Τουρκική εξωτερική πολιτική, η Κεντρική Ασία κατέχει ιδιαίτερη σημασία στρατηγικά, πολιτικά και πολιτισμικά, αφού η περιοχή αυτή θεωρείται ο τόπος καταγωγής των τουρκικών φύλων. Οι «Τούρκοι» συνιστούν τους πληθυσμούς που κατοικούν στην Τουρκία ενώ τα Τουρκικά Φύλα (Turkic)¹ αποτελούν πληθυσμούς στην Κεντρική Ασία που δεν αυτοπροσδιορίζονται ως Τούρκοι. Για την Τουρκία, όμως, στρατηγικά, το γεγονός πως υφίσταται δυνατότητα για προσέγγιση με όρους πολιτιστικούς, όπως με βάση την κοινή ιστορία, κουλτούρα, γλώσσα, παράδοση και εθιμοτυπία συνιστά μία ευκαιρία για πολιτική επέκταση (Çaman & Akyurt, 2011).

Επιπρόσθετα, η Τουρκία έχει επενδύσει στην κοινωνικοπολιτική και πολιτιστική συνεργασία, στην παροχή υλικοτεχνικής υποστήριξης, στον τομέα της παιδείας όπως και στην δημιουργία οργανισμών στην περιοχή. Σημαντικό εύρημα της μελέτης αποτελεί και η διαπίστωση της αναβίωσης της Διπλωματίας του Δρόμου του Μεταξιού που φέρει σε διαδικασία σύγκρισης αλλά και συνεργασίας τις ανταγωνιστικές δυνάμεις στο εν λόγω γεωπολιτικό υποσύστημα και τα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Αν επιχειρήσουμε μια αρχική προσέγγιση επί των ερευνητικών ερωτημάτων της υφισταμένης μελέτης θα τονίζαμε την επιλογή της ήπιας ισχύος στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία διότι η προσέγγιση αυτή εξυπηρετεί σε μεγαλύτερο βαθμό το εθνικό της συμφέρον. Επίσης, προωθεί την κοινή γλώσσα, θρησκεία και ιστορία για να διαμορφώσει ανάλογα τη στάση των κρατών αυτών όσο και της κοινής γνώμης.

¹ Τουρκική ή τουρανική ονομάζεται μια οικογένεια δεκάδων νομαδικών φύλων με καταγωγή από τη Μογγολία και τη ΝΑ Σιβηρία, τα οποία μετανάστευαν κατά κύματα καθ' όλη τη διάρκεια του μεσαίωνα, κυρίως μεταξύ 6ου και 11ου αιώνα. Μιλούσαν διάφορες διαλέκτους της αρχαίας τουρκικής γλώσσας, οι οποίες στη συνέχεια διαφοροποιήθηκαν δημιουργώντας τις σύγχρονες τουρκικές γλώσσες (ή τουρανικές).

Μάλιστα, επενδύει στην διάθεση κεφαλαίων και στην παροχή υποστήριξης με στόχο την οικονομική συνεργασία και τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας. Σε επίπεδο δημόσιας διπλωματίας, η Τουρκία προσεγγίζει τα κράτη της Κεντρικής Ασίας θέτοντας ως προτεραιότητα τις επισκέψεις ανώτατων αξιωματούχων της κυβέρνησης, μέσω της συνεργασίας των Υπουργείων και των ομολόγων τους και σε επίπεδο πρεσβειών. Επίσης, επικεντρώνεται στην πολιτιστική διπλωματία, δίνοντας έμφαση στην διεξαγωγή κοινών εκδηλώσεων και στην συνεργασία σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Τέλος, αναφορικά με τους τουρκικούς οικονομικούς στόχους στην Κεντρική Ασία, κομβικής σημασίας είναι το εμπόριο, οι μεταφορές και η αγορά ενέργειας. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η συνεργασία στον τομέα της πρωτογενούς και τριτογενούς παραγωγής με την Τουρκία να στηρίζει πρωτοβουλίες σε όλα αυτά τα πεδία στα κράτη της Κεντρικής Ασίας.

Στην παρούσα εργασία λοιπόν, μελετάται η Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη με έμφαση στην παρουσία της στην Κεντρική Ασία. Στόχος της, βάσει των ανωτέρω, είναι να εξεταστεί η στρατηγική, η διπλωματία και η οικονομική πολιτική της Τουρκίας στην περιοχή αυτή. Έτσι, διατυπώνονται τέσσερα κύρια ερευνητικά ερωτήματα τα οποία η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να απαντήσει:

- (1) Ποιος ο ρόλος της ήπιας ισχύος στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας;
- (2) Ποια η στρατηγική της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία;
- (3) Ποια η διπλωματία της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία;
- (4) Ποιοι είναι οι οικονομικοί στόχοι της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία;

Για να απαντηθούν τα παραπάνω χρησιμοποιείται η μεθοδολογία της κριτικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Συγκεκριμένα, επιλέγονται άρθρα και συγγράμματα από αξιόπιστες πηγές και βάσεις δεδομένων, όπως συγγραφικούς οίκους που δημοσιεύουν ακαδημαϊκά βιβλία, επιστημονικά περιοδικά και μεγάλου κύρους εφημερίδες. Στόχος είναι να αναλυθεί υλικό το οποίο να περιλαμβάνει όσο το δυνατό περισσότερο αξιόπιστες πληροφορίες. Επίσης, γίνεται σύνθεση του υλικού και αποτίμηση των πληροφοριών που συλλέγονται με στόχο την, στο μέτρο του δυνατού, αντικειμενικότερη ανάλυση του υπό εξέταση θέματος.

Σε ό,τι αφορά το θεωρητικό υπόβαθρο της ανάλυσης, η μελέτη γίνεται με βάση τις αρχές και τα αξιώματα της νεορεαλιστικής σχολής των διεθνών σχέσεων. Έτσι, η μελέτη γίνεται με όρους ισχύος και με έμφαση στην διάσταση του διεθνούς ανταγωνισμού σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Παράλληλα, η ανάλυση γίνεται θεωρώντας ως δεδομένα τα παρακάτω (Ηρακλείδης, 2015, σ. 26):

- Η [εξωτερική] πολιτική βασίζεται σε αντικειμενικούς νόμους. Οι νόμοι αυτοί πηγάζουν από τη φύση του ανθρώπου [που είναι εγωιστής].
- Κάθε κράτος στη διεθνή πολιτική κινείται με βάση το συμφέρον του. Το συμφέρον αυτό το ορίζει κανείς με όρους ισχύος. Η ισχύς αποτελεί τη βασική έννοια όταν κανείς επιχειρεί να κατανοήσει τη διεθνή πολιτική και τη συμπεριφορά των κρατών.
- Η ισχύς δεν έχει μία σταθερή μορφή ή φύση, αλλά μεταβάλλεται αναλόγως με την υπό εξέταση περίοδο, την περιοχή, το πλαίσιο που μελετάται και άλλους παράγοντες. Ωστόσο, η έννοια του εθνικού συμφέροντος δεν μεταβάλλεται.
- Τα κράτη δεν λαμβάνουν αποφάσεις ούτε και συμπεριφέρονται με βάση ηθικούς κανόνες. Ηθικές αρχές που να είναι οικουμενικές δεν υφίστανται, παρότι τα κράτη κατανοούν τη σημασία της ηθικής πολιτικής δράσης.
- Κάθε έθνος κράτος θα έχει τις δικές του επιδιώξεις και θα εφαρμόζει ορισμένες ηθικές αξίες.
- Η πολιτική είναι μία αυτόνομη σφαίρα. Όμως, το κεντρικό ζήτημα στον τομέα της διεθνούς πολιτικής θα παραμένει το ποια πολιτική θα επιτρέψει στο κράτος να ικανοποιήσει το εθνικό του συμφέρον.

Επιπλέον, θα θεωρείται πως τα κράτη λαμβάνουν αποφάσεις με μία σταθερή στόχευση χωρίς να επηρεάζονται από τις αλλαγές στο εσωτερικό τους, όπως την αλλαγή κυβέρνησης. Έτσι, η ανάλυση θα γίνεται ανεξαρτήτως της ιδεολογίας, των πολιτικών κομμάτων που ηγούνται ή και των επιμέρους στόχων των πολιτικών ηγετών της κάθε χώρας. Παρά ταύτα, η έμφαση που θα δοθεί στην εργασία δεν θα είναι στην σκληρή αλλά στην ήπια ισχύ. Για το λόγο αυτό η διπλωματική εστιάζει στην διπλωματία, την οικονομία και τις πολυμερείς σχέσεις ανάμεσα στα κράτη. Επίσης, δίνεται έμφαση στην οπτική των εν λόγω κρατών (ήτοι αυτών της Κεντρικής Ασίας). Τέλος, το ενδιαφέρον της μελέτης θα επικεντρωθεί και στο ρόλο της Ρωσίας και της Κίνας, που είναι μεγάλες δυνάμεις της περιοχής, στη ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ των κρατών και την κατανομή της ισχύος στην Κεντρική Ασία.

Για να προσεγγιστούν τα ζητήματα αυτά και να μελετηθεί ο ρόλος και η παρουσία της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία, η διπλωματική εργασία αυτή δομείται σε τέσσερα βασικά κεφάλαια:

- Το 1^ο κεφάλαιο της μελέτης μελετά το ρόλο της Τουρκίας ως μία περιφερειακή δύναμη. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά, γίνεται μία ανάλυση της έννοιας της ήπιας ισχύος και το πως λειτουργεί μία περιφερειακή δύναμη σε ένα γεωπολιτικό υποσύστημα. Στόχος είναι το να παρουσιαστεί το πλαίσιο με βάση το οποίο γίνεται η ευρύτερη ανάλυση. Στη συνέχεια, γίνεται

μία ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της Τουρκίας από μία Αυτοκρατορία σε ένα σύγχρονο φιλελεύθερο κράτος για να καταστεί κατανοητή η σημερινή θέση και η στρατηγική της Τουρκίας.

- Το 2^ο κεφάλαιο της μελέτης εστιάζει στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας. Στόχος είναι το να παρουσιαστούν οι ιδιαιτερότητες, οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες για τις περιφερειακές δυνάμεις στη σφαίρα των οποίων βρίσκεται η Κεντρική Ασία. Έμφαση θα δοθεί στους οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

- Στο 3^ο κεφάλαιο της μελέτης, η συζήτηση εστιάζει στην Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη στο υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας. Πιο συγκεκριμένα, εξηγείται το δόγμα της Τουρκίας και γίνεται μία ανάλυση της πολιτικής, διπλωματίας και πολιτιστικής διπλωματίας της στην περιοχή αυτή. Επιπλέον εξετάζονται οι ανταγωνιστικές δυνάμεις της Τουρκίας στην περιοχή, δηλαδή ο ρόλος δύο μεγάλων ρεφορμιστικών² δυνάμεων στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Ασίας: της Ρωσίας και της Κίνας.

- Στο 4^ο κεφάλαιο γίνεται μία μελέτη της οικονομικής διάστασης της μελέτης. Αναλυτικότερα, η συζήτηση επικεντρώνεται στην σύγκριση των κρατών της περιοχής με την Τουρκία καθώς και στην ανάλυση των ευκαιριών για την Τουρκία στην περιοχή αυτή για οικονομική συνεργασία.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την εκπόνηση συμπερασμάτων. Σε αυτό, συμπεριλαμβάνονται οι περιορισμοί της μελέτης, οι προκλήσεις αυτής και οι προτάσεις για μελλοντικές εργασίες που θα καλύπτουν τα ενδεχόμενα κενά τα οποία εντοπίστηκαν βιβλιογραφικά και δεν κατέστη δυνατό να καλυφθούν στα πλαίσια της συγγραφής της παρούσης.

Σημειώνεται, παράλληλα, πως η εργασία αυτή έχει ως βασική επιδίωξη το να συμβάλλει στη διαθέσιμη ελληνόγλωσση ακαδημαϊκή βιβλιογραφία δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση με έμφαση στην ήπια ισχύ. Πράγματι, επειδή η Κεντρική Ασία αποτελεί ένα γεωπολιτικό υποσύστημα υπό μετάβαση και στο οποίο υφίστανται διαφορετικές προοπτικές τόσο για τα κράτη που το αποτελούν όσο και για τα γειτονικά κράτη, διατυπώνεται η υπόθεση πως μία μελέτη με έμφαση στην ισχύ είναι επίκαιρη και χρήσιμη για την ακαδημαϊκή κοινότητα.

² Ο όρος «ρεφορμισμός» από πολιτική άποψη, σημαίνει την ενσωμάτωση της στρατηγικής κομμουνιστικών και γενικότερα αριστερών κομμάτων και οργανώσεων στις ανάγκες του αστικού καπιταλιστικού συστήματος, καθώς απεμπολείται η προοπτική ολικής ρήξης με την αστική εξουσία. Επιπλέον ο όρος αναφέρεται στην υιοθέτηση αστικών τακτικών, αντιλήψεων και συμπεριφορών, τόσο στην εσωτερική λειτουργία μίας αριστερής οργάνωσης όσο και στην εξωστρεφή δράση της. Ο όρος είναι παρόμοιος με τον ρεβιζιονισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΩΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ – ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί τη θεωρητική βάση της μελέτης, καθώς εξετάζει με ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα τη σημερινή θέση και τα αποθέματα ισχύος της Τουρκίας έναντι των άλλων κρατών στις δύο περιοχές ενδιαφέροντός της. Αυτό σημαίνει πως, ενώ η εστίαση παραμένει στην Κεντρική Ασία, γίνεται αναφορά και στην Ανατολική Μεσόγειο, αφού ο ανταγωνισμός ισχύος στην περιοχή επηρεάζει και τις πολιτικές της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία.

1.1. ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ο τομέας των διεθνών σχέσεων δίνει, όπως αναφέρθηκε συνοπτικά και στην εισαγωγή της μελέτης αυτής, δίνει μεγάλη έμφαση στην ισχύ, η οποία δεν θα πρέπει να συγχέεται με τη δύναμη. Η ισχύς αποτελεί τον κύριο στόχο για τα κράτη, λόγω του ότι, μέσω της απόκτησής της, το έθνος κράτος καθίσταται σε θέση να διεκδικεί ένα καλύτερο ρόλο στο διεθνές σύστημα όπως και στα επιμέρους γεωπολιτικά υποσυστήματα στα οποία δραστηριοποιείται (Ηρακλείδης, 2015; Κουσκουβέλης, 2004).

Σύμφωνα με τον Nye (Nye, 1990) ισχύς είναι η ικανότητα να επηρεάζει ένα κράτος την συμπεριφορά των άλλων κρατών επιδιώκοντας τα επιθυμητά για αυτό αποτελέσματα. Υπάρχουν κατά τον ίδιο, πολλοί τρόποι να επηρεάσει ένα κράτος την συμπεριφορά των άλλων κρατών και δη είτε με εξαναγκασμό και απειλές είτε με προτροπές χρησιμοποιώντας ως κίνητρα αμοιβές ή επίτευξη ισχυρών συμμαχιών.

Η ισχύς χωρίζεται σε ήπια και σκληρή. Με τον όρο «σκληρή ισχύς» ή, στα αγγλικά, “hard power” αναφέρεται κανείς, κατά λόγο, στην στρατιωτική ισχύ. Σκληρή ισχύ μπορεί να στοχεύει να αποκτήσει ένα κράτος μέσω της αύξησης των δαπανών για την άμυνα και την ασφάλεια και της επένδυσης σε απόκτηση στρατιωτικού εξοπλισμού. Τυπικά, η σκληρή ισχύς συνδέεται με τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, της άμυνας και της ασφάλειας. Ένα ισχυρό έθνος κράτος έχει αποθέματα σκληρής ισχύος ενώ επιθυμεί να διατηρήσει αυτή την ισχύ (Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 2004, σ. 200). Όμως, όπως τονίζει και ο καθηγητής Σπυρίδων Λίτσας, η προσπάθεια για την αναζήτηση και την αύξηση των συντελεστών και των αποθεμάτων σκληρής ισχύος δεν πρέπει να συγχέεται με τον μιλιταρισμό (Λίτσας, 2010, σ. 388).

Αντιθέτως, όλα τα έθνη κράτη τα οποία, στη ρεαλιστική σχολή σκέψης των διεθνών σχέσεων, θεωρούνται ως ορθολογικά, θα στοχεύουν στην αξιοποίηση και την προβολή των αποθεμάτων σκληρής ισχύος τους για να αποτρέψουν την σύγκρουση και να αποφύγουν τη

χρήση των συντελεστών ισχύος τους. Έτσι, η στρατηγική δεν έχει ως στόχο το να αποκτήσει μία δύναμη το status της περιφερειακής ή μεγάλης δύναμης μέσω της σύγκρουσης αλλά το να κατακτήσει τέτοια αποθέματα ισχύος που θα αποτρέψουν άλλες δυνάμεις να της επιτεθούν (Λίτσας, 2010, σ. 225).

Ωστόσο, πέραν της σκληρής ισχύος, υφίσταται και η διάσταση της ήπιας ισχύος. Η ήπια ισχύς, στις διεθνείς σχέσεις, νοείται ως ιδιαίτερα σημαντική καθώς επιτρέπει την προσέγγιση άλλων κρατών και τη διατήρηση της ισορροπίας στο διεθνές σύστημα. Μορφές ήπιας ισχύος μπορεί να είναι ο πολιτισμός και η πολιτιστική επιρροή καθώς και η διακρατική συνεργασία σε τομείς που δεν αφορούν την άμυνα και την ασφάλεια (Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 2004, σ. 144).

Συγκεκριμένα, η πολιτιστική διπλωματία αποτελεί ένα από τα «εργαλεία» που χρησιμοποιούν τα κράτη για την απόκτηση ήπιας ισχύος και για τη διατήρηση του status quo στο διεθνές σύστημα. Σε περιφερειακό επίπεδο, ένα κράτος με αποθέματα ήπιας και σκληρής ισχύος, μπορεί να επενδύει σε τομείς όπως ο πολιτισμός, ο αθλητισμός και το περιβάλλον για να συνεργαστεί με άλλα κράτη και να βελτιώσει τη θέση του (Nisbett, 2016).

Η προσέγγιση και θεωρία της ήπιας ισχύος στις διεθνείς σχέσεις, τυπικά, αποδίδεται στον Joseph Nye. Ο Nye αναφέρει πως, σε ένα σύστημα στο οποίο η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών αυξάνεται, απαιτείται και η κατανόηση του γεγονότος πως δεν μπορεί κανείς, πλέον, να αγνοεί τη σημασία της κατάρρευσης των κρατών για όλο το διεθνές σύστημα. Εξηγώντας πως η ισχύς σημαίνει τη «δυνατότητα να κάνεις και να επηρεάζεις», ο Nye θεωρεί πως, σήμερα, τα ισχυρά κράτη δεν είναι αυτά τα οποία κάνουν πολέμους αλλά αυτά τα οποία μπορούν να επηρεάζουν άλλα κράτη στο διεθνές σύστημα (Nye, 1990, σ. 154).

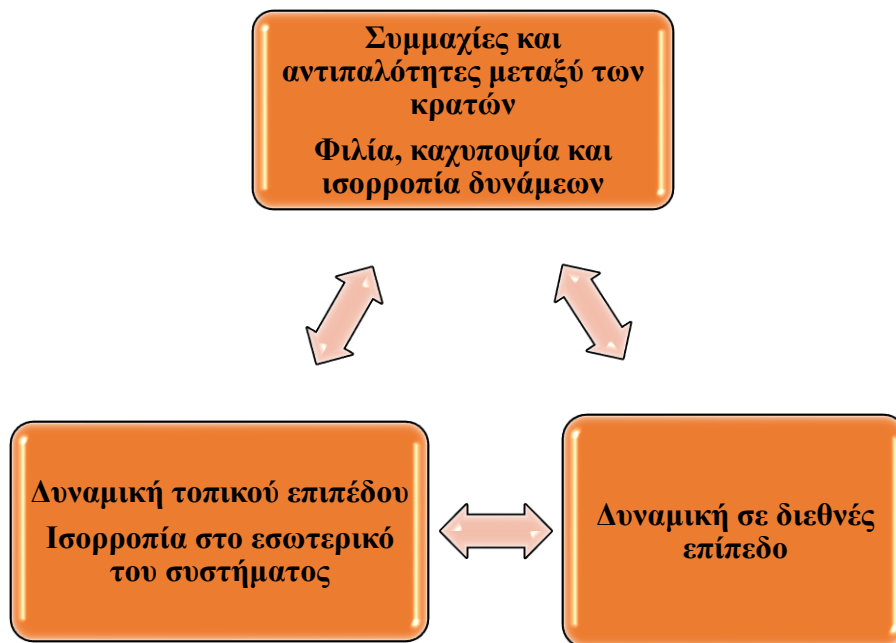
Ακόμη, εστιάζει στη σημασία της ισορροπίας στο διεθνές σύστημα σε ένα πολυπολικό κόσμο. Ο πολυπολιτισμός αναγκάζει τα κράτη να συνεργάζονται και η συνεργασία δεν μπορεί να γίνεται μέσω της σύγκρουσης. Αντίθετα, απαιτείται σήμερα το να υπάρχουν πολλοί πόροι τους οποίους το κράτος να μπορεί να διαθέσει για τους πολιτικούς του στόχους. Αυτό σημαίνει, πρακτικά, πως η ισχύς (ήπια και σκληρή) θα χρησιμοποιείται στο διεθνές σύστημα για τον έλεγχο των άλλων κρατών από μία δύναμη ή για να παρέχεται η δυνατότητα σε ένα κράτος να πράττει με ένα συγκεκριμένο τρόπο (Nye, 1990).

Επιπλέον, η θεωρία του Nye περί ήπιας ισχύος βασίζεται στην αρχή πως, ό,τι κι αν συμβεί στο διεθνές σύστημα ή ανάμεσα στα κράτη, ο στόχος παραμένει η αποτροπή της βίας. Επειδή ο στόχος είναι να μην υπάρξει σύγκρουση, τότε, ο στόχος αυτός μπορεί να προσεγγιστεί με διάφορους τρόπους ή μέσα. Η πρώτη στρατηγική στην οποία μπορεί να εστιάσει ένα κράτος

είναι ο πειθαναγκασμός, η δεύτερη είναι η πειθώ και η τρίτη η προβολή των αξιών του κράτους και των μέσων που διαθέτει για να αποκτήσει αξιοπιστία και να προβάλλει την ισχύ αυτή στα άλλα κράτη. Αυτό σημαίνει πως, τελικά, η ήπια ισχύς (ως μορφή ισχύος) θα αφορά και πάλι την επιθυμία ενός κράτους να αποκτήσει αυτά που θέλει. Όμως, αυτό το πετυχαίνει μέσω της έλξης (attraction) αντί της σύγκρουσης. Η προσέγγιση αυτή αποτελεί τη βάση του στρατιωτικού δόγματος της Τουρκίας (Kalin, 2011, σ. 8).

Ωστόσο, όπως τονίστηκε ανωτέρω, παρά την αλλαγή που λαμβάνει χώρα στο διεθνές σύστημα σταδιακά από το 1970 και έπειτα, η λύση στην ανασφάλεια και το στόχο της συνεργασίας δεν είναι η πλήρης εγκατάλειψη της σκληρής ισχύος. Η ήπια ισχύς θα αποτελεί τη λύση για τα κράτη τα οποία επιθυμούν να αυξήσουν την ισχύ τους χωρίς να επέλθει σύγκρουση. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με τη συμμετοχή στη διεθνή αγορά ενέργειας ή στην αύξηση της παραγωγής αλλά και στην επένδυση στην πολιτιστική διπλωματία (Nye, 1990).

Για να μελετήσουν το πως γίνεται η κατανομή της ισχύος σε ένα γεωπολιτικό υποσύστημα, οι Allison & Johnson, περιλαμβάνουν μία σχηματική απεικόνιση της συνθετότητας του συστήματος αυτού. Το σχήμα αυτό μεταφράστηκε στην ελληνική γλώσσα ως εξής:



Εικόνα 1 : Επεξήγηση τρόπου λειτουργίας του υποσυστήματος, (Allison & Jonson, 2004, σ. 9),

Οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν την ήπια ισχύ την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, σε συνδυασμό με τη σκληρή ισχύ τους, για να ενισχύσουν τη θέση τους ως υπερδύναμη. Πέραν

της οικονομικής υποστήριξης κρατών στην Ευρώπη (Σχέδιο Μάρσαλ³), οι ΗΠΑ επένδυσαν στην βιομηχανία του θεάματος (Hollywood) για να αποκτήσουν επιρροή στα κράτη τα οποία ήταν ευνοϊκώς διατεθειμένα προς την Αμερική. Χαρακτηριστικά, οι ταινίες του Hollywood πρόβαλαν τον αμερικανικό τρόπο ζωής, την αμερικανική μουσική και την αμερικάνικη μόδα για να ενισχύσουν τη θέση του κράτους, διεθνώς. Σήμερα, πολλές από τις καθημερινές συνήθειες των πολιτών στη Δύση προέρχονται από τα πρότυπα αυτά, ενώ η αγγλική γλώσσα αποτελεί την γλώσσα την οποία διδάσκονται όλοι οι πολίτες από τη σχολική ηλικία στην πλειονότητα των αναπτυγμένων κρατών (Scott-Smith, 2019).

Η προσέγγιση της ήπιας ισχύος αποτελεί και μία λύση για τα κράτη τα οποία βρίσκονται σε γεωπολιτικά υποσύστημα στα οποία δεν υπερισχύει μία μεγάλη δύναμη και, έτσι, υφίστανται διλήμματα ασφαλείας. Χαρακτηριστικά, κράτη όπως η Τουρκία και η Ελλάδα προάγουν τον πολιτισμό τους στους γείτονές τους και επενδύουν στον τουρισμό, όχι μόνο για να αυξήσουν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν τους αλλά και για να αποκτήσουν επιρροή στο διεθνές σύστημα (Scholvin, 2012).

Πράγματι, η κοινή γνώμη μπορεί να επιδρά στην πολιτική των κρατών, όχι σε τομείς που αφορούν το εθνικό συμφέρον, αλλά στον τομέα της οικονομίας και της συνεργασίας των κρατών. Έτσι, όταν ένα άτομο έρχεται σε επαφή με την κουλτούρα ενός άλλου κράτους, τότε τείνει να επιλέγει το να διατηρεί μία περισσότερο θετική στάση για το κράτος αυτό. Ως αποτέλεσμα, μπορεί να επιλέξει να καταναλώσει προϊόντα, όπως τρόφιμα ή ρούχα, που παράγονται στο κράτος αυτό ή αντανακλούν την κουλτούρα και την παράδοσή του, ή να επισκεφθεί το κράτος αυτό και να διδαχθεί τη γλώσσα του (Melissen, 2011).

Όταν αυτό γίνεται σε μεγάλη κλίμακα, ως αποτέλεσμα, βελτιώνεται η οικονομία του κράτους και αυξάνονται οι ευκαιρίες για συνεργασία με άλλα κράτη. Η καλή οικονομική πορεία του κράτους, σημαίνει, όμως, πως το κράτος αυτό διαθέτει δυνατότητα απόκτησης περαιτέρω συντελεστών ισχύος ενώ η συνεργασία με άλλα κράτη λειτουργεί θετικά αφού η ισχύς του πολλαπλασιάζεται (Lenihan, 2014). Πολλές μικρότερες δυνάμεις, πράγματι, αποκτούν καλύτερη θέση στο διεθνές σύστημα μέσω της συνεργασίας με άλλες μικρές ή μεγάλες δυνάμεις. Παρότι οι συμμαχίες είναι παροδικές και βασίζονται στο εθνικό συμφέρον, μία μικρή ή και μεσαία δύναμη, λοιπόν, μπορεί να ωφεληθεί εξίσου από την αύξηση της ήπιας

³ Με τον όρο Σχέδιο Μάρσαλ εννοείται η οικονομική ενίσχυση κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου, αποκύημα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και της αντίληψης ότι η επικράτηση του κομμουνισμού θα αποτελούσε κίνδυνο για τα συμφέροντα και των Ηνωμένων Πολιτειών. Πήρε το όνομά του από τον υπουργό εξωτερικών των ΗΠΑ Τζορτζ Μάρσαλ.

ισχύος του καθώς, με τον τρόπο αυτό, αυξάνει και τη σκληρή ισχύ του και την επιρροή του στο γεωπολιτικό υποσύστημα που ανήκει αλλά και στο διεθνές σύστημα (Γεροδήμος, 2021).

Ακόμη, σε ό,τι αφορά την ήπια ισχύ και τη σημασία της, σημειώνεται πως, οι Jiménez-Tovar & Lavička (2020), αναφέρονται στην σημασία της πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας στον τομέα της διεθνούς πολιτικής για να αναλύσουν το πως μπορεί να επιδρά η ήπια ισχύς στην εξωτερική πολιτική. Αναλυτικά, οι ερευνητές επισημαίνουν πως το folklore⁴ έχει εξέχουσα σημασία και περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία, από την μουσική και το χορό μέχρι και τα τοπικά έθιμα και τις συνήθειες. Θεωρητικά, η παράδοση ενός λαού αναδεικνύει πως το παρελθόν επηρεάζει έναν πληθυσμό και το πως το παρελθόν αυτό αντανακλάται στην σημερινή «ζωντανή» κοινωνία. Οι επιρροές αυτές μπορούν να καθορίζουν την ηθική, τις αρχές, την εθιμοτυπία, τις προτιμήσεις, τη διατροφή, την ένδυση, τη στέγαση και τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζουν οι άνθρωποι γενικά.

Επιπροσθέτως, ο λόγος που το folklore έχει σημασία στη διεθνή πολιτική είναι πως, επειδή οι πληθυσμοί έχουν κοινά στοιχεία και ιστορικές μνήμες, δημιουργείται το αίσθημα του ανήκειν. Ως εκ τούτου, ο πληθυσμός θεωρεί πως μοιράζεται μία κοινή ταυτότητα με τα άτομα τα οποία έχουν ίδια ιστορία, πολιτισμό και παραδόσεις. Η προσέγγιση της ήπιας ισχύος βασίζεται, λοιπόν, και στην προβολή αυτών των κοινών χαρακτηριστικών για τη βελτίωση των διακρατικών σχέσεων και την δημιουργία ευνοϊκών καταστάσεων για ένα κράτος σε ένα γεωπολιτικό υποσύστημα. Η Κίνα ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό αυτή την προσέγγιση (Jiménez-Tovar & Lavička, 2020).⁵

Η ιδιαιτερότητα της Κινεζικής προσέγγισης για την επιρροή της ισορροπίας ισχύος στο διεθνές σύστημα αποτελεί μέρος της επίσημης στρατηγικής του κράτους. Η Κίνα ακολουθεί μία πολιτιστική προσέγγιση στις εξωτερικές της σχέσεις τόσο της Αφρικής όσο και της Ασίας, κυρίως μέσω της προβολής κοινών χαρακτηριστικών και αμοιβαίων συμφερόντων. Επίσης, στοχεύει στην προαγωγή των στοιχείων εκείνων που επέτρεψαν στο κράτος να αποκτήσει ισχύ, τονίζοντας την αξία της μάθησης, της καινοτομίας, της ένταξης και της ενσωμάτωσης αντί της έντασης και των εχθροπραξιών, και ταυτόχρονα προβάλλοντας στοιχεία από την πλούσια κινεζική ιστορία, με έμφαση στο στόχο της ένταξης και ενσωμάτωσης διαφόρων μειονοτήτων σε ένα κοινό σύνολο. Έτσι, χωρίς να παρεμβαίνει στρατιωτικά στο έδαφος άλλου έθνους κράτους, η Κίνα δημιουργεί τις συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν στις μειονότητες να

⁴ Το folklore ή φολκλόρ είναι το σύνολο των παραδόσεων, τεχνών και εθίμων ενός λαού. Ο όρος προτάθηκε το 1846 από τον Βρετανό αρχαιολόγο William John Thoms σε ένα άρθρο που δημοσίευσε στο αγγλικό περιοδικό Athenaeum, προκειμένου να κατονομάσει τους «θησαυρούς της λαϊκής λογοτεχνίας, όπως ιστορίες, παραμύθια, θρύλους και παροιμίες».

⁵ Βλέπε αναλυτικότερα ενότητα 2.5.

ταυτιστούν με το εν λόγω κράτος και να δημιουργήσει την αίσθηση της ανομοιογένειας με άλλα κράτη. Παρότι, ως δύναμη, αντιμετωπίζεται με επιφυλακτικότητα και εχθρικήτητα από άλλες δυνάμεις, η Κίνα στη πραγματικότητα, έχει αναδειχθεί σε μία δύναμη η οποία καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τα δρώμενα αριθμού κρατών, ιδίως στην Ασία (Jiménez-Tovar & Lavička, 2020). Αυτή η προσέγγιση εντάσσεται στο φάσμα της ήπιας ισχύος.

Στη θεματική των περιφερειών και των οικείων δυνάμεων, εξέχουσα θέση κατέχει η έννοια των Συμπλεγμάτων Περιφερειακής Ασφάλειας (ΣΠΑ) με έμφαση, εκτός της γεωγραφικής γειτνίασης, στη διασύνδεση των θεμάτων ασφαλείας των μελών τους. Βασικές παράμετροι των ΣΠΑ αποτελούν τα όρια – σύνορα τους, η βαθιά δομή, η πολικότητα δηλαδή η κατανομή ισχύος και τα πλαίσια έγχθρας και φιλίας. Ως αρχική παράμετρος της περιφερειακής δομής είναι η ισχύς και ειδικότερα η πολικότητα και η υλική, στρατιωτική και οικονομική, ικανότητα. Οι λοιπές παράμετροι των ποικίλων αυτών δομών είναι ο ρόλος και ο προσανατολισμός όπου και οι δύο εμπίπτουν στην συμπεριφορά των δυνάμεων (Μικέλης, 2018, σσ. 49-50).

1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Το σύγχρονο τουρκικό κράτος ιδρύθηκε το 1923, ενώ προέρχεται από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στην ακμή της, η Οθωμανική Αυτοκρατορία κάλυπτε μεγάλο μέρος της Νότιας, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, της Δυτικής Ασίας καθώς και τμήμα της Βορείου Αφρικής. Η ακμή αυτή τοποθετείται χρονικά την περίοδο του 15^{ου} έως και 17^{ου} αιώνα (Imber, 2019).

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δημιουργήθηκε το 13^ο αιώνα και, τα πρώτα έτη της εξάπλωσής της, περιοριζόταν κατά βάση στη Μικρά Ασία. Ο ανταγωνισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία οδήγησε, μεταξύ άλλων, στην κατάρρευση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η οποία, όμως, ήταν ήδη αποδυναμωμένη την εν λόγω περίοδο. Οι Οθωμανοί κατέκτησαν σταδιακά πόλεις στη Βόρεια Μικρά Ασία ενώ απειλούσαν διαρκώς τα βυζαντινά εδάφη. Στα τέλη του 13^{ου} αιώνα, ανέπτυξαν σταδιακά την ισχύ τους και, μέχρι τα μέσα του 14^{ου} αιώνα, κατέκτησαν σχεδόν όλα τα βυζαντινά εδάφη στις περιοχές γύρω από την Κωνσταντινούπολη. Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1453 σηματοδότησε την ουσιαστική κατάρρευση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (Namaton & Namaton, 2019).

Για την Οθωμανική Αυτοκρατορία σημειώνεται, δε, πως δημιούργησε ένα μείγμα πολιτισμών, γλωσσών και θρησκειών το οποίο δεν είχε δημιουργηθεί στο παρελθόν. Στο νεοσύστατο κράτος, τουλάχιστον πριν το 16^ο αιώνα, διατηρήθηκε η γλώσσα και η θρησκεία των μειονοτήτων, ωστόσο, οι γλώσσες και η θρησκεία αυτών θεωρούνται «υποδεέστερες».

Διατηρήθηκαν, ωστόσο, τα ισλαμικά έθιμα και οι παραδόσεις, ιδίως σε ό,τι αφορά τη μετάφραση των ιερών κειμένων στην τουρκική γλώσσα η οποία απαγορευόταν και διατηρήθηκε η διάκριση ανάμεσα στους πληθυσμούς. Η ελληνική γλώσσα, παρόλα ταύτα, δεν έπαυσε να ομιλείται, ακόμη και ανάμεσα στα μέλη της δημόσιας διοίκησης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Παρόλα ταύτα, θεωρείται υπεραπλουστευμένο το επιχείρημα πως, λόγω του ότι διατηρήθηκαν ορισμένες παραδόσεις και δομές της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτέλεσε μία «Τρίτη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία» (Namatov & Namatov, 2019). Επομένως, μπορεί κανείς να αντιληφθεί πως, μέχρι και σήμερα, υπάρχουν ακόμη επιρροές της κουλτούρας και του πολιτισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στους πληθυσμούς που αυτοπροσδιορίζονται ως Turkic.

Σύμφωνα με τον Göçek (2002), η διατήρηση αυτών των στοιχείων των μειονοτικών πληθυσμών επέτρεψε στον 18^ο και το 19^ο αιώνα την ανάπτυξη εθνικιστικών κινημάτων. Τα σημαντικότερα από αυτά τα κινήματα αφορούσαν τον ελληνικό εθνικισμό, με τους ελληνικούς πληθυσμούς να ήταν από τους πρώτους οι οποίοι αναδείχθηκαν το 18^ο αιώνα, τον αρμενικό, το σλαβικό και τον αραβικό εθνικισμό. Σε μεγάλο βαθμό, η ανεξαρτητοποίηση των νέων κρατών έλαβε χώρα λόγω του ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία το 19^ο αιώνα υπέστη σοβαρές στρατιωτικές ήττες, όπως και λόγω του ότι, το ίδιο διάστημα, οι Μεγάλες Δυνάμεις της Δύσης ευνοούνταν από τη στήριξη των εθνικιστικών κινημάτων στα Βαλκάνια.

Πράγματι, την ίδια περίοδο, δηλαδή το 18^ο – 19^ο αιώνα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία βρέθηκε σε κρίση. Ο ανταγωνισμός με τη Ρωσία αυξήθηκε, ιδίως σε ό,τι αφορά τον έλεγχο των στρατηγικών σημείων (παράλια Μαύρης Θάλασσας) και την επιρροή στα νεοσυσταθέντα κράτη. Το παράδειγμα της Ρωσικής επιρροής στην Ελλάδα αποτελεί μόνο δείγμα της προσπάθειας της Ρωσίας να αποκτήσει έλεγχο στα Βαλκάνια, στηρίζοντας τους «ομόθρησκους» πληθυσμούς και αποκτώντας έλεγχο στις εσωτερικές υποθέσεις πολλών κρατών που ανεξαρτητοποιήθηκαν. Όπως δείχνει και το παράδειγμα της Ελλάδας, η Ρωσία δεν ήταν το μόνο κράτος που προέβη στην εφαρμογή αντίστοιχων πολιτικών. Η Γαλλία και η Αγγλία επίσης παρενέβησαν στις εσωτερικές υποθέσεις ανεξάρτητων βαλκανικών εθνών κρατών, τόσο μέσω της χρηματοδότησης δράσεων, όσο και ιδρύοντας εταιρείας, αποστέλλοντας εκπροσώπους και παρέχοντας διπλωματική και, συχνά, στρατιωτική στήριξη στα εν λόγω κράτη (Πατρώνης, 2015). Η θρησκεία αποτελεί ένα από τα στοιχεία αυτά τα οποία είναι κομβικής σημασίας για μία ανάλυση της επιρροής της ήπιας ισχύος στην εξωτερική πολιτική.

Στον 19^ο αιώνα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία απώλεσε μεγάλα μερίδια ισχύος στην Ευρώπη, ιδίως λόγω του Κριμαϊκού Πολέμου και τη σύγκρουση με τη Ρωσία. Επίσης, η

ραγδαία συρρίκνωση των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επέφερε μείωση των αποθεμάτων ισχύος της. Αυτό σήμανε πως η Οθωμανική Αυτοκρατορία, σταδιακά, έπρεπε να κατορθώσει, είτε να αποκτήσει νέα αποθέματα ισχύος, είτε να αλλάξει στρατηγική προκειμένου να επιβιώσει. Την ίδια περίοδο, λοιπόν, δηλαδή τα μέσα του 19^{ου} αιώνα (1840-1876) έλαβαν χώρα μεταρρυθμίσεις, μεταξύ των οποίων η εφαρμογή του Χάττι Χουμαγιούν για το Τανζιμάτ⁶. Το Χάττι Χουμαγιούν αφορούσε μία θρησκευτική, πολιτική και κοινωνική μεταρρύθμιση η οποία είχε ως στόχο τον εκσυγχρονισμό, αποφεύγοντας, παράλληλα, τον κίνδυνο της ανατροπής της εξουσίας από τα εθνικιστικά κινήματα στην Αυτοκρατορία. Επίσης, έδινε νέα δικαιώματα στους πληθυσμούς, είχε ως στόχο την ομογενοποίηση του εσωτερικού του κράτους μειώνοντας τις διαφορές ανάμεσα στις μειονότητες και καθορίζοντας δια νόμου την ισότητα ανάμεσα στους πολίτες (Davison, 2015, σσ. 3-6).

Η προσπάθεια αυτή δεν εκλήφθη, ωστόσο, ως τέτοια. Στην Ευρώπη, η Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατά πολλές έννοιες, απώλεσε την ιδιότητά της ως «Μεγάλη Δύναμη» και, σταδιακά, εστίασε τη στρατηγική της, αφενός, στη διατήρηση της υφιστάμενης ισχύος της και, αφετέρου, στο να γίνει μια περιφερειακή δύναμη. Στην Ευρώπη, αυτό έγινε μέσω της σύγκρουσης με τα όμορα κράτη. Στην Κεντρική Ασία, η υιοθέτηση της νομικής μεταρρύθμισης οδήγησε στο να θεωρηθούν οι πολίτες στην περιοχή ως «ξένοι». Ως αποτέλεσμα ο ανταγωνισμός με τη Ρωσία πήρε άλλες διαστάσεις και οι πληθυσμοί των κρατών που συνόρευαν με αμφότερα τα κράτη επηρεάζονταν είτε από ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της Δύσης, είτε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία είτε από τη Ρωσία (Can, 2016).

Το φαινόμενο αυτό ήταν περισσότερο έντονο, ιδιαίτερα μετά την επανάσταση των Μπολσεβίκων, όταν και η Ρωσική Αυτοκρατορία, σταδιακά, υποκαταστάθηκε από τη Σοβιετική Ένωση. Αρχικά, η Ρωσία είχε ήδη κατακτήσει τμήματα των κρατών της Κεντρικής Ασίας, όπως περιοχές του Τουρκμενιστάν ενώ η Οθωμανική Αυτοκρατορία ασκούσε επιρροή σε κράτη όπως το Αζερμπαϊτζάν, το Ιράν και το Αφγανιστάν. Οι επαναστάσεις, δε, στη Ρωσία και το Ιράν το 1905-1906 συνδέθηκαν αφού ταυτίστηκαν χρονικά και λόγω των στόχων τους. Επίσης, δεδομένου πως η Οθωμανική Αυτοκρατορία διέθετε επιρροή, πολιτιστική, πολιτική και κοινωνική, στον αραβικό κόσμο, εμφανίστηκαν ανάλογες επιρροές σε κράτη τα οποία συνορεύουν με την Τουρκία, με την πολιτική επιρροή να είναι επίσης έντονη (Khalid, 2011).

Χαρακτηριστικά, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και πριν τον Β. Παγκόσμιο Πόλεμο, η τουρκική επιρροή ήταν έντονη σε περιοχές της Κεντρικής Ασίας (Ιράν, Αφγανιστάν,

⁶ Ο όρος Τανζιμάτ περιγράφει μια σειρά από μεταρρυθμίσεις με στόχο την αναδιοργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε επίπεδο διοίκησης, οικονομίας και σχέσεων της με τους υπηκόους της. Τοποθετείται χρονικά στο διάστημα 1839-1856. Η λέξη τανζιμάτ, στην οθωμανική διάλεκτο σημαίνει αναδιοργάνωση, ενώ για τους δυτικούς ερμηνεύτηκε ως εκσυγχρονισμός.

Τουρκιστάν, Αζερμπαϊτζάν), όπως είναι εμφανής από τη μελέτη των εφημερίδων και των βιβλίων της εποχής. Η Κωνσταντινούπολη παρέμεινε το πολιτιστικό κέντρο για τον μουσουλμανικό κόσμο, ιδίως σε μία περίοδο όπου, λόγω της επανάστασης στη Ρωσία, η θρησκεία αποτελούσε ένα ζήτημα το οποίο απασχολούσε τους πολίτες, ιδίως αναφορικά με τις μεταρρυθμίσεις οι οποίες απαιτούνταν. Οι τουρκικοί πληθυσμοί ιδιαίτερα την περίοδο 1914-1922, αισθανόταν έντονη ανησυχία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία απαιτούσε απελευθέρωση των φυλακισμένων οθωμανών πολιτών στη Ρωσία. Πολλοί από τους επαναστάτες που διεκδικούσαν ίσα δικαιώματα διδάχθηκαν τον Μαρξισμό στις φυλακές της Ρωσίας. Ως αποτέλεσμα, πολλές από τις περιοχές με τουρκική επιρροή που δεν ανήκουν στη σημερινή Τουρκία, αποτέλεσαν κράτη δορυφόρους της Σοβιετικής Ένωσης (Khalid, 2011, σ. 455).

1.3. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΤΟΝ 20^ο – 21^ο ΑΙΩΝΑ

Από το 1922 και έπειτα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτέλεσε παρελθόν. Το κράτος διένυσε ακόμη μία περίοδο μεταρρύθμισης, η οποία συμπεριλάμβανε τον εκσυγχρονισμό των δομών, την χρήση του λατινικού αλφάβητου για τη γραφή της τουρκικής γλώσσας και την αλλαγή στις πολιτισμικές συνήθειες. Η αλλαγή, ωστόσο, έγινε σε ένα κλίμα πολέμου και έντασης. Σε πολλές περιοχές οι πληθυσμοί των μειονοτήτων υπέστησαν βία και διωγμούς. Η μεταρρύθμιση συνοδεύτηκε, δε, από αλλαγές στην επίσημη εξωτερική πολιτική και στην επίσημη στάση των αρχών. Ο τουρανισμός, δηλαδή ο τουρκικός εθνικισμός, λοιπόν, από το Τανζιμάτ μέχρι την μεταρρύθμιση, επέτρεψε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία να μεταρρυθμιστεί σε ένα σύγχρονο κράτος το οποίο δεν είχε στοιχεία θρησκευτικού αλλά φιλελεύθερου κράτους. Η γλώσσα και η εικόνα του σύγχρονου Τούρκου διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην αλλαγή αυτή (Jensen, 2017).

Παρόλα ταύτα, η «σοβιετικοποίηση» του Αζερμπαϊτζάν και των όμορων κρατών αποτέλεσε έναν από τους σοβαρότερους λόγους μεταστροφής της τουρκικής επίσημης πολιτικής. Στο τρίγωνο Τουρκία – Ιράν – Αζερμπαϊτζάν, υπήρξε αποξένωση και αποστασιοποίηση των πληθυσμών, ενώ η Ρωσία κατέκτησε στρατιωτικά μεγάλες περιοχές του Αζερμπαϊτζάν και επέβαλε ένα νεό σύστημα. Η αδυναμία της Τουρκίας να παρέμβει στην κατάσταση αυτή οδήγησε το Αζερμπαϊτζάν σε μία νέα εποχή στην οποία κυριάρχησε ο αντιβρετανισμός, ενώ, σε αρχικά στάδια, οι Κεμαλιστές υποστήριζαν την μεταρρύθμιση και, έπειτα, αποξενώθηκαν από τους πληθυσμούς του Καυκάσου που είχαν «σοβιετικοποιηθεί» (DeHaan, 2019).

Το τέλος του Β΄ ΠΠ έφερε την Τουρκία σε μία νέα θέση ισχύος. Όπως συνέβη και με άλλα κράτη τα οποία, παρότι βρίσκονταν πλησίον της Σοβιετικής Ένωσης δεν τάχθηκαν υπέρ

αυτής, αλλά υπέρ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ), του αντίπαλου δέους του Ψυχρού Πολέμου. Οι ΗΠΑ υποστήριξαν τα εν λόγω κράτη μέσω προγραμμάτων χρηματοδότησης (Σχέδιο Μάρσαλ) με στόχο την ανάκαμψη των κρατών που επλήγησαν από το Β Παγκόσμιο και την ανάσχεση της επέκτασης της Σοβιετικής Ένωσης στην Ευρώπη. Το Σχέδιο Μάρσαλ βοήθησε στον εκσυγχρονισμό των υποδομών και στην στήριξη της υπαίθρου στην Τουρκία (Ozer, 2014). Ταυτόχρονα, η Τουρκία συμμετείχε στους σημαντικότερους οργανισμούς για την ειρήνη στο δυτικό κόσμο όπως το ΝΑΤΟ και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Αυτή η πολιτική απόφαση οδήγησε στο να θεωρείται, σήμερα, επίσημα η Τουρκία μία μεγάλη οικονομική και περιφερειακή δύναμη που ανήκει και στην Ανατολή και στη Δύση (Bagcı, 2011).

Ωστόσο, ο διηπειρωτικός χαρακτήρας του κράτους και η εμπλοκή του σε πλήθος περιοχών διαφοροποιημένου εύρους, όπως η Κεντρική Ασία και ο Καύκασος καθώς και η Νότιο – Ανατολική Ευρώπη ή και γενικότερα ο Ευρω-ατλαντικός χώρος, όπως αναφέρει ο καθηγητής Κυριάκος Μικέλης, χαρακτήρισαν την Τουρκία τη θέση/ρόλο του κράτους που μονώνει (“insulator”⁷) τα συμπλέγματα της Μέσης Ανατολής με την Ευρώπη εφόσον αποτελεί σταυροδρόμι που βρίσκονται δύο ή και περισσότερα ΣΠΑ με γειτνιάζουσες δυναμικές περιφερειακές δυνάμεις. (Μικέλης, 2018, σ. 54)

Την περίοδο που διανύουμε, η Τουρκία παραμένει σε διαρκή ανταγωνισμό με την Ελλάδα και την Κύπρο, ιδίως σε σχέση με τον έλεγχο του Αιγαίου και της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία, δε, έχει συνάψει σύμφωνα συνεργασίας με την Λιβύη, αν και οι προσπάθειες αυτές δεν έγιναν αποδεκτές από τη διεθνή κοινότητα. Η Τουρκία, σε σχέση με την Κεντρική Ασία, έχει, δε, μεταβάλλει σημαντικά τους στόχους της ιδίως μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δημιούργησε νέες ευκαιρίες και νέες προκλήσεις για τις περιφερειακές δυνάμεις στην Ασία (Τουλουμάκος, 2010, σ. 3).

Η εξέλιξη της Τουρκίας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε ένα σύγχρονο φιλελεύθερο κράτος στο οποίο το Ισλάμ συνιστά τη βάση της ανάλυσης διότι, από το στάδιο αυτό και έπειτα, η Τουρκία, σταδιακά, άλλαξε το δόγμα της, τουλάχιστον σε περιοχές με τις οποίες δεν υπήρχαν έντονες διαμάχες. Την ψυχροπολεμική εποχή, η Τουρκία εστίασε σε ένα μοντέλο το οποίο ήταν πολυδιάστατο και βασίστηκε στην πολυμερή διπλωματία αντί για την

⁷ Τα κράτη-μονωτές (insulator) είναι αυτά τα οποία βρίσκονται μεταξύ των περιφερειακών συμπλεγμάτων, εκεί όπου υφίσταται υψηλή δυναμική ασφάλειας. Ως κύριο παράδειγμα τέτοιου κράτους δίνεται η Τουρκία. Η Τουρκία είναι κράτος μονωτής, καθώς βρίσκεται στη διασταύρωση τριών διαφορετικών συμπλεγμάτων ασφάλειας, της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και αυτό της πρώην ΕΣΣΔ, χωρίς πραγματικά να ανήκει σε κάποιο από αυτά.

ανάπτυξη αμιγώς στρατιωτικών συντελεστών ισχύος. Στην Κεντρική Ασία, η μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, επέτρεψε και την μεταρρύθμιση του δόγματος της Τουρκίας, που, πλέον, είναι σε θέση να διεκδικήσει σημαντικά μερίδια ισχύος στο υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας (Kalin, 2011).

Αυτή η διεργασία έλαβε ιδιαίτερη ώθηση στις αρχές της δεκαετίας 2000 παράλληλα με την οικονομική ανάπτυξη. Χαρακτηριστικό είναι το «Δόγμα Νταβούτογλου»⁸ κι η θεμελίωση του στην εναρκτήρια άποψη του ότι το τουρκικό κράτος πρέπει να οδεύσει ως αυτόβουλος και υπερήφανος δρων στην εκμετάλλευση της δυναμικής του (Μικέλης, 2018, σ. 55). Η Τουρκία σταθεροποιεί την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και ελέγχει την πρόσβαση από αυτήν προς τη Μεσόγειο, εξισορροπεί τη Ρωσία στον Καύκασο, αποτελεί μοντέλο μουσουλμανικού κράτους και αντίδοτο στον ισλαμικό φονταμενταλισμό. Αποδίδεται μεγάλη σημασία στις πολιτικές ήπιας ισχύος με στόχο τη δημιουργία ενός νέου πεδίου διακρατικής όσμωσης στην περιφέρεια της Τουρκίας, που είναι τα υποσυστήματα της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Η Τουρκία, δε, αποτελεί σήμερα ένα κράτος το οποίο αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα στο εσωτερικό του. Ορισμένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει το τουρκικό κράτος σχετίζονται με το ρόλο των μειονοτήτων στην τουρκική κοινωνία, ιδίως της κουρδικής μειονότητας. Στην Τουρκία, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα ειδικότερα, το κουρδικό ζήτημα υπήρξε ένα πρόβλημα για την κρατική εξουσία όσο και το κοινωνικό σύνολο. Η επίσημη κυβέρνηση έδωσε βάση στην εγκαθίδρυση μίας ισχυρής τουρκικής εθνικής ταυτότητας ενώ οι μειονότητες, σε επίπεδο κοινωνίας και πολιτικής, περιθωριοποιήθηκαν (Dixon & Ergin, 2010).

Ως αποτέλεσμα, προέκυψαν έντονα προβλήματα και σε ό,τι αφορά την κοινωνική συνοχή και σε ό,τι αφορά την στάση της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με τα μέσα που χρησιμοποιεί η επίσημη ηγεσία στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική. Με βάση τη θεωρία και δίνοντας έμφαση στην διεθνή πολιτική, μπορεί κανείς να ερμηνεύσει τα προβλήματα αυτά, ως αποτέλεσμα της αίσθησης ανασφάλειας σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο και ανταγωνιστικό Διεθνές Σύστημα (Dixon & Ergin, 2010).

⁸ Αρχιτέκτονας αυτού είναι ο Αχμέτ Νταβούτογλου, ακαδημαϊκός, επικεφαλής σύμβουλος του Ερντογάν από το 2002, Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας από το Μάιο του 2009 και πρωθυπουργός της Τουρκίας την περίοδο 2014 - 2016. Στο βιβλίο του «Στρατηγικό Βάθος» (Stratejik Derinlik) παρουσιάζει αναλυτικά το στρατηγικό του όραμα για το τουρκικό κράτος. Το δόγμα του Στρατηγικού Βάθους, αντλώντας βαθιά από τον «νέο-οθωμανισμό» που θεμελιώθηκε επί εποχής Οζάλ, είναι ένα ώριμο και περιεκτικό στρατηγικό όραμα για τη θέση της Τουρκίας στο διεθνές σύστημα

1.4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Συμπερασματικά, από το σύνολο της ανάλυσης του κεφαλαίου αυτού προκύπτει πως η σημασία της ήπιας ισχύος είναι αυξανόμενη, ιδιαίτερα στον 21^ο αιώνα. Πράγματι, στη μεταψυχροπολεμική εποχή, η ανάδειξη υπερδυνάμεων δεν διαφαίνεται ως ουσιαστική προοπτική και δεν λειτουργεί υπέρ του συμφέροντος κάποιου από τα κράτη της ευρύτερης περιοχής της Ευρασίας το να συγκρουστούν στρατιωτικά με ένα άλλο κράτος.

Για την Τουρκία, εντοπίζεται μία αντίστοιχη αλλαγή της στάσης της απέναντι στα ζητήματα του τομέα της εξωτερικής πολιτικής, πρώτον, την περίοδο του τουρανισμού και, σήμερα, στον 21^ο αιώνα. Μάλιστα, από το 1991 και μετά υπάρχει μία στροφή προς την ήπια ισχύ με στόχο την προώθηση των στρατηγικών της στόχων. Ωστόσο, δεν είναι εξίσου επιτυχείς οι διπλωματικές προσεγγίσεις της στη Μεσόγειο όσο στην Κεντρική Ασία.

Στα κεφάλαια τα οποία ακολουθούν, αναλύεται διεξοδικά ο ρόλος και οι στόχοι της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία, δίνοντας έμφαση στην ήπια ισχύ. Έτσι, αναλύονται η πολιτική διάσταση, η διπλωματία και η οικονομία με έμφαση στα στοιχεία αυτά που προσδίδουν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην Τουρκία έναντι άλλων δυνάμεων στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ ΩΣ ΕΝΑ ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ, ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης, επιχειρείται να αναλυθεί κριτικά με τη χρήση δευτερογενών πηγών η στρατηγική που εφαρμόζουν οι περιφερειακές δυνάμεις σήμερα στην Κεντρική Ασία. Ως κράτη της Κεντρικής Ασίας ορίζουμε για τους σκοπούς της ανάλυσης και με βάση τη διαθέσιμη βιβλιογραφία το Καζακστάν (Kazakhstan), τη Δημοκρατία της Κιργιζίας (γνωστή και ως Κιργιστάν ή Κιργκιστάν) (Kyrgyzstan), το Τατζικιστάν (Tajikistan), το Τουρκμενιστάν (Turkmenistan) και το Ουζμπεκιστάν (Uzbekistan) (World Bank, 2021).

2.1. ΤΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ

Παρά την πλούσια ιστορία, την παράδοση και τη λαογραφία των λαών αυτών, που, στη βάση τους, αυτοπροσδιορίζονται ως τουρκικής καταγωγής (“Turkic”), αρχικά ο Αραβικός, έπειτα, ο Δυτικός και στη συνέχεια ο Σοβιετικός Ιμπεριαλισμός, οδήγησαν στην καταπίεση αυτών των εθνικών ταυτοτήτων. Τα κράτη της Κεντρικής Ασίας στο σύνολό τους βρισκόταν από Σοβιετική επιρροή το διάστημα του Ψυχρού Πολέμου. Όντας σε μία περιοχή η οποία είναι ευρεία, καθώς και λόγω του ότι οι πολιτιστικές επιρροές άλλων κρατών ήταν διάφορες, είναι, σήμερα, δύσκολο να μιλήσει κανείς για μία κοινή ταυτότητα όλων των εθνών ή και για απόλυτα κοινά στοιχεία ανάμεσα στα εν λόγω έθνη κράτη που απαρτίζουν το υποσύστημα αυτό. Το γεωπολιτικό υποσύστημα αυτό, ωστόσο, θεωρείται ως ένα πεδίο διεθνούς ανταγωνισμού εδώ και δύο αιώνες. Ο ανταγωνισμός αυτός αφορά τόσο τις μεγάλες δυνάμεις όσο και άλλες μικρότερες (περιφερειακές) δυνάμεις στο Διεθνές Σύστημα. Οι λόγοι για τους οποίους ο ανταγωνισμός υφίσταται είναι πως, στο υποσύστημα αυτό, υφίστανται επαρκείς πόροι για να καλύψουν τις ανάγκες των ισχυρών «παικτών» στη διεθνή αρένα για την μεγιστοποίηση της ισχύος τους. Αυτοί οι πόροι συμπεριλαμβάνουν τους ενεργειακούς, το εύφορο έδαφος, τη γεωπολιτική θέση καθώς και την γεωγραφία των κρατών αυτών που είναι δύσκολα προσπελάσιμα. Η δυσκολία στην κατάκτηση της περιοχής σχετίζεται και με το γεγονός πως, τα εδάφη της Κεντρικής Ασίας περιλαμβάνουν ψηλές οροσειρές, δάση, ερήμους και υδάτινους όγκους (Shivers, 2021).

Παρόλα ταύτα, υφίστανται δυνατότητες μελέτης του υποσυστήματος της Κεντρικής Ασίας με βάση τη σημερινή κατάσταση των κρατών αυτών και τις σχέσεις τους με όμορα κράτη. Έτσι, αρχικά, σημειώνεται πως η σημερινή ισορροπία που διατηρείται στην Κεντρική Ασία αντανάκλα την οικονομική, πολιτική, στρατιωτική και εδαφική ισχύ των κρατών της.



Χάρτης 1: Χάρτης των κρατών της Κεντρικής Ασίας, (πηγή: <https://maps-kazakhstan.com/map-of-kazakhstan-and-surrounding-countries>).

Ακόμη, σημαντικός παράγοντας για τη μελέτη των σημερινών σχέσεων των κρατών αυτών της Κεντρικής Ασίας με άλλες δυνάμεις στην περιοχή αποτελεί και το γεγονός πως μόνο η ελίτ, άρα, μία μικρή μερίδα του πληθυσμού που δεν είναι ρωσικής καταγωγής μιλούσε και χρησιμοποιούσε πέραν του επίσημου επιπέδου (δημόσια διοίκηση) τη ρωσική γλώσσα. Ο πληθυσμός διαδραματίζει επίσης καίριο ρόλο, αφού, ανάλογα με την επιρροή που έχει ασκήσει μία ξένη δύναμη στην κουλτούρα και την κατάσταση του πληθυσμού διαμορφώνεται και η στάση της κοινής γνώμης και η πολιτική του κράτους. Για παράδειγμα, στο Καζακστάν, ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού αυτοπροσδιορίζονται ως «Ρώσοι» ενώ λόγω του γεγονότος πως το έθνος κράτος αυτό συνορεύει με τη Ρωσία, υπάρχουν διλήμματα ασφαλείας στην περιοχή καθώς υφίστανται εντάσεις ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας (Allison & Jonson, 2004, σ. 8).

Σε αυτό το γεωπολιτικό υποσύστημα, υφίστανται, όπως σε κάθε υποσύστημα στο διεθνές σύστημα εντάσεις, ανταγωνισμοί, συμμαχίες και αντιπαλότητες. Η επιρροή διαφόρων παραγόντων καθορίζει, έτσι, τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη. Σε ό,τι αφορά τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, μέχρι και σήμερα υφίστανται σημαντικού εύρους συγκρούσης ανάμεσα στις μειονότητες και τις κύριες εθνικές ομάδες με τις μειονότητες να μην έχουν, συχνά, σαφώς καθορισμένα δικαιώματα. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι αυτό των κρατών του Καζακστάν και της Δημοκρατίας της Κιργιζίας όπου υπάρχει μία κύρια πληθυσμιακή ομάδα η οποία προβάλλει τη δική της ταυτότητα ως εθνική (Καζάκοι στο Καζακστάν και Kyrgyz στην

Κιργιζία). Ειδικά στην Κιργιζία απαγορεύεται με βάση το ισχύον δίκαιο η αναφορά σε μειονότητες ενώ εφαρμόζεται ένα σύνθετο σύστημα οργάνωσης των περιοχών στις οποίες διαμένουν οι μειονότητες που αντανάκλα την αδυναμία της εφαρμογής του σοβιετικού μοντέλου την Ψυχοπολεμική Εποχή (Jiménez-Tovar & Lavička, 2020).

Επιπρόσθετα στην Κεντρική Ασία, λαμβάνει χώρα μία διαμάχη η οποία αφορά την εθνική ταυτότητα συγκεκριμένων πολιτών, όπως είναι η μειονότητα των Ουιγούρων (Uyghur). Οι Uyghur είναι ένας πληθυσμός 300.000 ατόμων που κατοικούν σε περιοχές του Καζακστάν και της Κιργιζίας κατά βάση. Σε πολλές περιοχές υπάρχουν ομάδες αυτονομιστών Uyghur οι οποίοι διαμαρτύρονται εντόνως για την κατάσταση των μελών της μειονότητας. Οι εθνικές κυβερνήσεις του Καζακστάν και της Κιργιζίας έχουν πραγματοποιήσει συστηματικές προσπάθειες για την επίλυση της κρίσης και για την σύλληψη των αρχηγών αυτών των οργανώσεων. Όμως, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, η διαμάχη αυτή έχει προκαλέσει και προβλήματα με τρίτα κράτη, όπως η Κίνα (Peyrouse, 2016).

Το γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας παρουσιάζει πολλές προκλήσεις, αφού, σε αυτό, υπάρχουν συγκρούσεις, δυσκολία στον έλεγχο της κατάστασης, δεδομένου του ότι στην Κεντρική Ασία υφίστανται προβλήματα που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα. Η μεγάλη απειλή για την ευημερία και την ασφάλεια των πολιτών αφορά, στο εσωτερικό των κρατών, η δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος και η έλλειψη ασφάλειας. Εντός, αλλά και από την περιοχή αυτή, παρουσιάζεται εκτεταμένο εμπόριο ναρκωτικών, παράνομες αγοραπωλησίες παντός είδους, ενώ υπάρχουν και προβλήματα σε σχέση με την αυτονομία και την ταυτότητα των μειονοτήτων και τη διατήρηση της δημοκρατίας, των ελευθεριών και δικαιωμάτων όλων των πολιτών (Ziegler, 2014).

Επίσης, στα κράτη της περιοχής αυτής υπάρχουν πολλά περιθώρια οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ύπαρξη πλούσιων πλουτοπαραγωγικών πόρων, όπως και μία πληθώρα διαθέσιμων ευκαιριών για ανάπτυξη της δημόσιας διοίκησης ενώ ο εκσυγχρονισμός των φορέων συνιστά μία προτεραιότητα των εν λόγω κυβερνήσεων.

2.2. ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ

Η εθνική ετερογένεια αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό των κρατών της Κεντρικής Ασίας. Τα κράτη της Κεντρικής Ασίας είναι πολυεθνικά και έχουν αμοιβαίους εθνικούς δεσμούς. Εκτός του Τατζικιστάν, το οποίο έχει περσικές εθνικές και πολιτιστικές ρίζες, η γλώσσα των υπολοίπων κρατών είναι τουρκογενής, ενώ τα γεωγραφικά τους σύνορα δεν ταυτίζονται με τις εθνότητες που κατοικούν σε αυτά (π.χ. Ν. Ουζμπεκιστάν και Β. Τατζικιστάν). Το ίδιο φαινόμενο είναι έκδηλο και στους νοτίους γείτονες των κρατών αυτών.

Έτσι, για παράδειγμα, περισσότεροι από το ¼ του πληθυσμού του Αφγανιστάν είναι Τατζικοί, Ουζμπέκοι και Τουρκμένιοι, οι οποίοι κατοικούν στις Βόρειες περιοχές της χώρας.

Κάθε κράτος, εκτός από την «επίσημη» εθνικότητα, περιέχει και δεκάδες άλλες εθνικότητες όπως Ρώσους, εθνικότητες από την Κεντρική Ασία και εθνικότητες από άλλα μέρη της προγενέστερης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κυρίως απ' τον Καύκασο. Για παράδειγμα, μόνο το 73% του Ουζμπεκιστάν είναι Ουζμπέκοι, ενώ μόνο το 40% του Καζακστάν είναι Καζάκοι. Σε κάθε περίπτωση, η επικρατέστερη εθνικότητα βλέπει τα ενδιαφέροντά της ως αντίβαρο ενάντια στα ενδιαφέροντα των άλλων εθνικοτήτων, αδιαφορώντας αν αυτές οι εθνότητες είναι εξίσου Μουσουλμάνοι ή Τούρκοι.

Πριν όμως προχωρήσουμε σε επιπλέον ανάλυση της γεωπολιτικής και γεωοικονομικής κατάστασης στην Κεντρική Ασία, κρίνεται σκόπιμο να προηγηθεί μια εκ των έσω περιγραφή εκάστου των κρατών που την απαρτίζουν, με στόχο να διερευνηθούν τα διαθέσιμα δεδομένα για την κοινωνικοπολιτική κατάσταση στα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Με βάση την ήπια ισχύ και πως διαμορφώνεται στην περιοχή αυτή θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σε ζητήματα όπως η γλώσσα, η εθνική ταυτότητα και ο πολιτισμός.

α. ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ

Το Καζακστάν είναι κράτος τουρκικού και μουσουλμανικού χαρακτήρα. Είναι η μεγαλύτερη χώρα στην Κεντρική Ασία και η ένατη μεγαλύτερη στον κόσμο. Το μέγεθός του, οι φιλοδοξίες του να χαρακτηρίζεται ως «πυρηνικό κράτος», ο πλούτος του σε ύλες, το καθιστούν το πιο σημαντικό κράτος του εξεταζόμενου γεωγραφικού υποσυστήματος.

Παρουσιάζοντας, αρχικά, το παράδειγμα του Καζακστάν, σύμφωνα με τις Alpeissova, Dossanova, Baigonyssova, & Kozhenova (2018), η εθνική ταυτότητα συνιστά μία προτεραιότητα για τους Καζάκους. Η κοινωνία δομείται με βάση την εθνική ιστορία, παράδοση, τα έθιμα και την παιδεία. Η εκπαίδευση στο Καζακστάν, δε, αντανακλά την τάση αυτή ενώ δεν περιλαμβάνει μόνο τα τυπικά μαθήματα τα οποία διδάσκεται ένα άτομο (θεωρητικές και θετικές επιστήμες) αλλά και την παράδοση, ιδίως τη μουσική και την παραδοσιακή τέχνη. Η εκπαίδευση, δε, εστιάζει και στην εθνική ταυτότητα και την ιδεολογία, στοιχεία που διδάσκονται οι μαθητές από νεαρή ηλικία. Η εκπαίδευση, λοιπόν, εξυπηρετεί τους εθνικούς στόχους του κράτους και επικεντρώνεται στην ομοιογενοποίηση και την εθνική ενότητα.

Αυτή η τάση είναι, ουσιαστικά, αποτέλεσμα της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης και της ανεξαρτητοποίησης μεγάλου αριθμού κρατών στην εν λόγω περιοχή. Όπως επισημαίνουν οι Spehr & Kassenova (2012), τα κύρια στοιχεία τα οποία συνδέονται με την

εθνική ταυτότητα και την κληρονομιά και διαφοροποιούν τα κράτη της Κεντρικής Ασίας μεταξύ τους είναι η γλώσσα, η θρησκεία και η παράδοση. Στο Καζακστάν, ο κύριος πληθυσμός μιλά την Καζακική και τη Ρωσική γλώσσα, ενώ η επικρατούσα θρησκεία είναι το Ισλάμ.

Η ρωσική επιρροή στο Καζακστάν είναι ιδιαίτερα σημαντική και εντοπίζεται ιστορικά από την περίοδο του 1927 και έπειτα σε συστηματικό βαθμό. Πράγματι, την περίοδο αυτή, έλαβε χώρα μία κρίση στο εσωτερικό της χώρας, με μεγάλο ποσοστό αυτών να δραπετεύουν στην Κίνα και πάνω από 1,5 εκ. μέλη της μειονότητας αυτών να χάνουν τη ζωή τους λόγω της πείνας, των διωγμών και ασθενειών. Η βία αποτέλεσε επίσης ένα αίτιο μείωσης του αριθμού των νομάδων του Καζακστάν (Spehr & Kassenova, 2012).

Στα τέλη του 1991, ακόμη, έλαβε χώρα μία ξαφνική αλλαγή που αιφνιδίασε τον πληθυσμό του Καζακστάν. Συγκεκριμένα, το κράτος ανεξαρτητοποιήθηκε ξαφνικά, με αποτέλεσμα οι πολίτες να μην είναι σε θέση να διαχειριστούν τη νέα πολιτική κατάσταση. Πολλοί Καζάκοι μετανάστευσαν εκτός των συνόρων, ενώ πολλές επιχειρήσεις ιδιωτικοποιήθηκαν. Το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας και της ομοιογένειας παρέμεινε σημαντικό για την κεντρική διοίκηση (Spehr & Kassenova, 2012).

Ταυτοχρόνως, σύμφωνα με τους Aitymbetov, Toktarov & Ormakhanova (2015), στη διαδικασία της οικοδόμησης της εθνικής ταυτότητας του Καζακστάν, παρατηρείται το δίλημμα του κατά πόσο υπάρχει, τελικά, μία κοινή εθνική ταυτότητα. Σε εθνικό επίπεδο, το δίλημμα αφορά το αν ο πληθυσμός είναι Kazakh ή Kazakhstani. Το πρόβλημα με την ονομασία αυτή, αφορά το ότι οι Καζάκοι είναι πληθυσμιακή ομάδα και η αντίληψη πως το Καζακστάν είναι η χώρα των Καζάκων οδηγεί σε αποκλεισμό μίας σημαντικής μερίδας του πληθυσμού που ανήκουν σε μειονότητες.

Η επιτυχία του Καζακστάν στο να πετύχει μία ανταγωνιστική θέση στη διεθνή αγορά ενέργειας συνδέθηκε με την προσπάθεια για εξισορρόπηση της κατάστασης στο εσωτερικό του κράτους. Σήμερα, ο πληθυσμός, αυτοπροσδιορίζεται ως Καζάκοι (47%), Σουνίτες (38%) ή Ασιάτες (34%). Συνεπώς, η θρησκεία παίζει σημαντικό ρόλο, περισσότερο από τη γεωγραφία, όμως, η εθνική ταυτότητα παραμένει σημαντικότερη. Επίσης, διαπιστώνεται πως το 34,8% αισθάνονται περήφανοι που είναι Καζάκοι και το 50,9% πολύ περήφανοι για την καταγωγή τους. Συνεπώς, πάνω από το 84% εκφράζει υψηλά επίπεδα εθνικής υπερηφάνειας (Spehr & Kassenova, 2012).

Ένα πρόβλημα το οποίο προκύπτει, όμως, αφορά πως ο Καζακικός εθνικισμός, όχι τόσο το ότι ως κίνημα, συνδεεται με την αναζήτηση μίας νέας εθνικής ταυτότητας, όσο με το γεγονός πως εκφράζεται έντονη αντίθεση στο ρωσικό στοιχείο, εντός της κοινωνίας. Σε

αντίθεση, το φαινόμενο του Καζακστανισμού (μεταφορά του αγγλικού “Kazakhization”) αφορά την εισαγωγή της καζακικής γλώσσας σε πληθυσμούς με μητρική γλώσσα τη ρωσική. Η προσπάθεια αυτή δείχνει πως, σε ένα βαθμό, οι ιδεατές ταυτότητες που προκρίνονται ως εθνικές δεν επαρκούν για τον αυτοπροσδιορισμό των μελών της κοινωνίας του Καζακστάν συνολικά και, έτσι απαιτείται να ληφθεί υπόψη πως ορισμένες μερίδες του πληθυσμού αποκλείονται συστηματικά από το κοινωνικό σύνολο καθώς δεν αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους ως Καζάκους αλλά ως Ρώσους ή Σλάβους (Aitymbetov, Toktarov, & Ormakhanova, 2015).

β. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΡΓΙΖΙΑΣ

Στο κράτος της Κιργιζίας, η ρωσική/σοβιετική επιρροή είναι εξίσου έντονη με αυτή που υφίσταται στο Καζακστάν. Η βασική γλώσσα που ομιλείται στην Κιργιζία είναι η Κιργιζική, ενώ μεγάλη μερίδα του πληθυσμού μιλά τη ρωσική. Η κιργιζική γλώσσα ανήκει στην οικογένεια των τουρκικών γλωσσών και αποτελεί συγγενή γλώσσα της Καζακικής. Η επικρατούσα θρησκεία της Κιργιζίας είναι το Ισλάμ, ενώ μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού είναι Βουδιστές και Χριστιανοί, εκ των οποίων σχεδόν ένας στους δύο είναι Ανατολικοί Ορθόδοξοι (Engvall, 2020).

Η κύρια επιρροή της ρωσικής κουλτούρας στην Κιργιζία έλαβε χώρα την περίοδο της πολιτιστικής επανάστασης. Στο κράτος αυτό, οι προσπάθειες για προβολή και εμπέδωση της τέχνης και του πολιτισμού της Σοβιετικής Ένωσης έναντι της τοπικής / εθνικής κουλτούρας ήταν μεγάλη, ενώ από το 1930 και έπειτα, οι Κιργίζιοι συμμετείχαν ενεργά σε πολιτιστικούς συλλόγους της Σοβιετικής Ένωσης. Η συμμετοχή αυτή ήταν αποτέλεσμα συστηματικών προσπαθειών της σοβιετικής ηγεσίας στα πλαίσια της προσπάθειας δημιουργίας μίας ενιαίας εθνικής ταυτότητας για τους πολίτες της εν λόγω περιοχής (Igmeh, 2012).

Επιπλέον, σε σχέση με την Κιργιζία, επισημαίνεται πως η εθνική ταυτότητα βρίσκεται σε διαδικασία διαπραγμάτευσης στο εν λόγω κράτος τη μεταψυχροπολεμική εποχή. Συγκεκριμένα, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, ενθάρρυνε τους πολίτες να συμμετάσχουν σε μία ενεργό συζήτηση σε σχέση με τη θρησκεία. Η θρησκεία, στην Σοβιετική Ένωση, αποτελούσε, πρακτικά, ένα ζήτημα το οποίο απασχολούσε τη δημόσια διοίκηση αφού ήταν απαγορευμένη. Όμως, οι εθνικιστικές ομάδες προέβαλαν το Ισλάμ ως την εθνική θρησκεία των αυθεντικών Κιργιζίων, θέτοντας το ερώτημα του ποια θα είναι η θέση και ο ρόλος των πληθυσμών που είναι Προτεστάντες, Ορθόδοξοι ή και Βουδιστές στο νεοσύστατο κράτος μετά το 1991 (Radford, 2014).

Η συζήτηση για τη θρησκεία, όπως και της γλώσσας, έχουν σημασία, καθώς η ανάπτυξη του κράτους συνδέθηκε με μία προσπάθεια για την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Η ταυτότητα αυτή ενισχύεται από τη θρησκεία, ενώ το κράτος επένδυσε και στη δημιουργία χώρων λατρείας (τζαμιά). Σε πολλές περιπτώσεις αλλαγής της επίσημης θρησκείας και προσηλυτισμού σε δόγματα του Χριστιανισμού, οι πολίτες αντιμετωπίζουν το φαινόμενο της κοινωνικής απομόνωσης και της κατηγορίας άλλων πολιτών, πως προδίδουν την θρησκεία, την εθνική τους ταυτότητα και την οικογένειά τους (Radford, 2014).

γ. ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ

Το Τατζικιστάν ανακήρυξε την ανεξαρτησία στις 9 Σεπτεμβρίου του 1991. Το μόνο μη τουρκικό κράτος, από αυτά που δημιουργήθηκαν μετά την κατάρρευση. Το Τατζικιστάν, έχει περσικές εθνικές και πολιτιστικές ρίζες. Είναι το πιο απομονωμένο από το κέντρο της παλαιάς αυτοκρατορίας. Στο εν λόγω κράτος, η βασική γλώσσα είναι τα Tajik, μία γλώσσα που συγγενεύει με τα Φαρσί και ανήκει στην οικογένεια των Ιρανικών γλωσσών. Ένα ποσοστό των κατοίκων μιλά τη Ρωσική. Η επίσημη θρησκεία του Τατζικιστάν είναι το Ισλάμ, με πάνω από το 90% των πολιτών να είναι Σουνίτες (Iskandarova, Ladygina, Salikhov, Shambezoda, & Davlatmirova, 2016).

Ιστορικά, οι επιρροές των Tajik εντοπίζονται σε περσικά φύλα. Οι Samanids, η ιστορία των οποίων είναι πλούσια και εντοπίζεται από την περίοδο του 2^{ου} π.Χ. αιώνα, άσκησαν έντονη επιρροή σε όλο τον Ιρανικό κόσμο και σε κράτη τα οποία είναι όμορα του Ιράν και ανήκαν στην Περσική Αυτοκρατορία. Για το Τατζικιστάν, τόσο το δικαϊκό σύστημα, όσο και η παράδοση (προφορική και υλική), προέρχεται σε ένα σημαντικό βαθμό από τους Samanids, ενώ οι αραβικές και ισλαμικές επιρροές είναι επίσης έντονες λόγω της εδαφικής και πολιτισμικής τους επέκτασης στην περιοχή (Hughes, 2014).

Σύμφωνα με τους Iskandarova et al. (2016), στο Τατζικιστάν, όπως και αντίστοιχα στην Κιργιζία και το Καζακστάν, υφίσταται το ζήτημα του προσδιορισμού της εθνικής ταυτότητας των πολιτών μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Το πρόβλημα, και στην περίπτωση αυτή, αφορά το ποια θα είναι η κύρια ταυτότητα του πληθυσμού του κράτους. Ωστόσο, επειδή ο διαχωρισμός των συνόρων δεν αντιμετώπισε το ζήτημα του προσδιορισμού του ποιος είναι Tajik και ποιος όχι, η θρησκεία, σήμερα, λειτουργεί ως προσδιοριστικό χαρακτηριστικό της εν λόγω εθνότητας.

Επίσης, με βάση τη μελέτη της Hughes (2014), η δυσκολία στον προσδιορισμό της εθνικής ταυτότητας προέκυψε και από τον διαχωρισμό των συνόρων χωρίς να υπάρχει ανάλογη πρόβλεψη για διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας των Tajik, της ιστορίας και της

γλώσσας τους την περίοδο της σοβιετικής επέκτασης. Η επίσημη κυβέρνηση, έτσι, στράφηκε στα υλικά αγαθά του πολιτισμού για να προβάλλει τα στοιχεία αυτά που αντανάκλουν την ιστορία, την κοινή μνήμη, την παράδοση και την κουλτούρα του πληθυσμού.

δ. ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ

Το Τουρκμενιστάν διακήρυξε την ανεξαρτησία του στις 27 Οκτωβρίου του 1991. Από το παρελθόν έως και σήμερα, απομονωμένο λόγω της μεγάλης έκτασης ερήμου, είναι αποστασιοποιημένο από τα γεγονότα. Γεωπολιτικά βρίσκεται σε κυρίαρχη θέση λόγω του περάσματος που οδηγεί στο Ιράν, στον Περσικό Κόλπο και την Τουρκία. Οι Τουρκμένοι διαιρούνται σε πέντε κύριες φυλές, που αντιπροσωπεύονται συμβολικά στην εθνική σημαία τους από πέντε αστέρια.

Παράλληλα, σε ό,τι αφορά το Τουρκμενιστάν, ο Nevins (2020) αναφέρει πως το κράτος αυτό είναι ένα νεοσύστατο κράτος το οποίο κλήθηκε, όπως και τα άλλα κράτη της Κεντρικής Ασίας, να μεταβεί σε ένα νέο στάδιο της ιστορίας του μεταψυχροπολεμικά. Αρχικά, την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης, το Τουρκμενιστάν είχε ως επίσημη γλώσσα του την Ρωσική και δεν είχε επίσημη θρησκεία. Σήμερα, ομιλείται η τουρκμενική γλώσσα που ανήκει στην οικογένεια των τουρκικών γλωσσών, ενώ η επίσημη θρησκεία και θρησκεία της πλειοψηφίας είναι το Ισλάμ. Μετά την ίδρυση του κράτους έγιναν προσπάθειες από την επίσημη ηγεσία του κράτους να μη μεταβεί το κράτος σε μία περίοδο ακραίου φονταμενταλισμού ως αντίδραση στη νέα κατάσταση.

Στο Τουρκμενιστάν, παρατηρείται, όπως και στα άλλα κράτη της Κεντρικής Ασίας, μία τάση στροφής στο ένδοξο ιστορικό παρελθόν, την ιστορία και την παράδοση (Nevins, 2020). Σύμφωνα με τον Clement (2014), στο Τουρκμενιστάν τίθεται το ζήτημα του πως παράγεται η κουλτούρα και το πως αναπτύσσεται η εθνική συνείδηση. Στο ίδιο, προκύπτει πως η γλώσσα και η παράδοση αποτελούν τα δύο κύρια χαρακτηριστικά του πληθυσμού που καθορίζουν την εθνική τους ταυτότητα. Συνεπώς, αυτά τα χαρακτηριστικά τους φέρνουν πιο κοντά στην Τουρκία παρά στη Ρωσία ή άλλα κράτη της Ασίας όπως η Κίνα.

ε. ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ

Τελος, το Ουζμπεκιστάν ανακήρυξε την ανεξαρτησία του την 1η Σεπτεμβρίου του 1991. Είναι το πιο πυκνοκατοικημένο κράτος με το μεγαλύτερο στρατό και θεωρεί τον εαυτό του ηγέτη στην περιοχή. Οι Ουζμπέκοι έχουν καθαρή συνείδηση της εθνικής τους ταυτότητας καθώς και μια αυτοπεποίθηση που απορρέει από την γνώση της ιστορικής τους σημασίας. Ο πληθυσμός τους, ο οποίος ξεπερνά κάθε άλλον στην Κεντρική Ασία και ο ρόλος της

Τασκένδης ως η «Ασιατική πρωτεύουσα» της Σοβιετικής Ένωσης, τις προηγούμενες δεκαετίες, ενισχύουν τον κυρίαρχο ρόλο των Ουζμπέκων στις πολιτικές της Κεντρικής Ασίας.

Οι Ρώσοι αποτελούν μόνο το 11% του πληθυσμού και οι ικανότητές τους είναι χρήσιμες για το κράτος του Ουζμπεκιστάν. Παρόλο αυτά και οι ίδιοι οι Ουζμπέκοι έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και οι τεχνικές, τεχνολογικές και επιστημονικές τους γνώσεις ενισχύουν το γόητρο τους. Εξαιτίας του μεγέθους του, τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, τα μικρότερα κράτη στην γύρω περιοχή νιώθουν ότι βρίσκονται υπό απειλή.

Το Ουζμπεκιστάν όπως και τα άλλα κράτη της Κεντρικής Ασίας είναι, στη βάση του, δίγλωσσο, με τη ρωσική γλώσσα να αποτελεί τη γλώσσα που ομιλούνταν, κατά κύριο λόγο, την περίοδο της κυριαρχίας της Σοβιετικής Ένωσης. Η γλώσσα που μιλά η ρωσική μειονότητα στο Ουζμπεκιστάν είναι, κατά πλειοψηφία, η ρωσική, ενώ η πλειοψηφία μιλά την ουζμπεκική, με ένα ποσοστό αυτού, να μιλά την τατζικική γλώσσα. Η ουζμπεκική γλώσσα ανήκει στην οικογένεια των τουρκικών γλωσσών. Στην περίπτωση του Ουζμπεκιστάν υπάρχει έντονη διάκριση ανάμεσα στους πολίτες που αυτοπροσδιορίζονται ως Ουζμπέκοι και ως Ρώσοι. Η ρωσική μειονότητα, όμως, είναι ιδιαίτερα ποικιλόμορφη, ενώ υφίστανται και διαφορές στην παράδοση και την κουλτούρα τους, ακόμη και στα έθιμα και τις παραδόσεις τους σε σχέση με την Ουζμπεκική πλειοψηφία (Isaeva, Adams, & van de Vijver, 2018).

Στο Ουζμπεκιστάν, παρατηρείται το φαινόμενο της πολυμορφίας, ιδίως σε σχέση με τη θρησκεία. Υφίσταται, δε, συγκεκριμένη διάκριση ανάμεσα στις περιοχές, όπου σε συγκεκριμένες πόλεις και επαρχίες η επικρατούσα θρησκεία διαφέρει σημαντικά από ότι σε άλλες. Οι βασικές θρησκείες του Ουζμπεκιστάν είναι το Ισλάμ, ο Χριστιανισμός, ο Ζωροαστρισμός, ο Ιουδαϊσμός, ο Βουδισμός καθώς και η θρησκεία της Φωτιάς. Οι πολίτες, γενικά, συνυπάρχουν χωρίς πολλές εντάσεις μεταξύ τους, ενώ αυτό πιθανώς οφείλεται και στην γεωγραφική συγκέντρωση συγκεκριμένων μειονοτήτων σε συγκεκριμένες περιοχές (Rashidov, 2020).

Νομικά, επίσης, στο Ουζμπεκιστάν θεμελιώνονται τα δικαιώματα των μειονοτήτων, το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία και του αυτοπροσδιορισμού. Γενικά, η κατάσταση σε σχέση με τις μειονότητες είναι συνθετότερη, αλλά το επίσημο κράτος επιχειρεί την μείωση των προβλημάτων που προκύπτουν από τη διαφορετικότητα (Rashidov, 2020).

2.3. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Ένας σημαντικός οργανισμός που δραστηριοποιείται στην Κεντρική Ασία είναι ο Shanghai Cooperation Organization (SCO). Ο SCO έχει ιδρυθεί το 2001 και έχει ως σκοπό τη βελτίωση των Σινορωσικών σχέσεων όπως και τη βελτίωση των σχέσεων της Κίνας και της

Ρωσίας με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Ο ρόλος του οργανισμού είναι σημαντικός διότι, μέχρι στιγμής, έχει αποτραπεί η σύγκρουση και υπογράφηκαν συνθήκες ειρηνικής επίλυσης των διαφορών (ειδικά των συνοριακών) (Peyrouse, 2016). Παρόλα αυτά, ο SCO έχει και ως στόχο την δημιουργία ζωνών ελεύθερων συναλλαγών, όπως και το να βελτιώσει τις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στα κράτη της περιοχής της Κεντρικής Ασίας, την Κίνα και την Ρωσία. Αυτό οδηγεί τους τοπικούς πληθυσμούς σε αντιδράσεις, καθώς υπάρχει ο φόβος του ότι, στην πραγματικότητα, ο οργανισμός έχει ως σκοπό το να επεκτείνει και να θεμελιώσει την κινεζική οικονομική επιρροή στα κράτη της Κεντρικής Ασίας (Peyrouse, 2016).

Σημαντικός είναι και ο ρόλος του NATO στην περιοχή. Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO), αποτελεί έναν από τους οργανισμούς με σαφείς πολιτικούς στόχους που βασίζει τη λειτουργία του στη σκληρή ισχύ των κρατών μελών της συμμαχίας. Για την Κεντρική Ασία, επισημαίνεται πως αφού το NATO δραστηριοποιήθηκε στη Μέση Ανατολή και σε άλλα ισλαμικά κράτη (π.χ. το Αφγανιστάν πριν την αποχώρηση των δυνάμεών του το 2014), οι προσπάθειες του, στη συνέχεια, εστιάζονταν σε κράτη που προήλθαν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (Ziegler, 2014). Στην εν λόγω περιοχή, το NATO επικεντρώνεται στην βελτίωση των οικονομικών σχέσεων και την προστασία των κρατών από εξωτερικές απειλές. Όμως, ως στρατιωτική συμμαχία, εγείρεται το ερώτημα του κατά πόσο ο ρόλος του NATO θα οδηγήσει σε άλλα προβλήματα. Ακόμη, είναι κοινώς αποδεκτή συνθήκη, το γεγονός πως το NATO εξυπηρετεί τα συμφέροντα των μελών της συμμαχίας, ιδίως των ΗΠΑ. Άρα, παρά την επιθυμία για διατήρηση της ειρήνης και την αποτροπή της τρομοκρατικής απειλής στην Κεντρική Ασία, που είναι ένας από τους βασικότερους στόχους του NATO, εγείρεται και το ερώτημα του κατά πόσο η παρουσία του είναι μία επέκταση της προσπάθειας για αμερικανική επιρροή και αντιστάθμιση της ρωσικής απειλής στην Κεντρική Ασία (Ziegler, 2014).

Κομβικής σημασίας θεωρείται και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κεντρική Ασία. Η ΕΕ, ιδίως από τα μέσα της δεκαετίας του 2010, επενδύει στην εντατικοποίηση των προσπαθειών της συνεργασίας της με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Η δέσμευση της ΕΕ στην Κεντρική Ασία είναι η παροχή υποστήριξης για τον εκδημοκρατισμό, καθώς και για την οικονομική συνεργασία (Kizekova, 2019). Η οικονομική συνεργασία αποτελεί και τη βάση της πολιτικής γειτονίας της Ένωσης η οποία βασίζεται στην αρχή της συνεργασίας με άλλα κράτη τα οποία δεν θα γίνουν (σύντομα) κράτη μέλη της ΕΕ. Η Πολιτική Γειτονίας θέτει τη βάση για τη συνεργασία της ΕΕ με τρίτα κράτη και εστιάζει στην εφαρμογή των αρχών της Ένωσης πέραν των συνόρων των κρατών μελών της (Korosteleva, 2011). Η κύρια στόχευση της ΕΕ σε

σχέση με την προσέγγιση των κρατών της Κεντρικής Ασίας αφορά την ανθεκτικότητα. Το κτίσιμο της ανθεκτικότητας προϋποθέτει τη σύσφιξη των σχέσεων των κρατών όπως και την βιώσιμη συνεργασία με τη χρήση μίας κοινής ατζέντας. Η ατζέντα αυτή περιλαμβάνει κοινές πολιτικές στον τομέα της οικονομίας, της δημοσιονομικής μεταρρύθμισης, της κοινωνίας και της ενέργειας. Για την ΕΕ, δε, κρίνεται ως σημαντικός στόχος και το να υπάρξει μία προσέγγιση των κρατών της περιοχής για να ισχυροποιηθεί η παρουσία της έναντι άλλων παικτών στο διεθνές σύστημα όπως η Κίνα, οι ΗΠΑ και η Ρωσία (Kizekova, 2019).

Αντίθετα με άλλες δυνάμεις, η ΕΕ έχει μία σαφή στρατηγική και πολιτική στην Κεντρική Ασία, την οποία και κοινοποιεί σε όλα τα κράτη της περιοχής πριν την έναρξη της συνεργασίας τους. Η πολιτική και στρατηγική προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ως στόχο την ισχυροποίηση όλων των μερών της συμφωνίας, και την ευημερία των πληθυσμών. Αυτό γίνεται παράλληλα με την ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων και στόχων των κρατών που μετέχουν σε συνεργασία. Η ισχυροποίηση για την ΕΕ επέρχεται με την αύξηση της σφαίρας επιρροής της ενώ, για τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, από την συνεργασία με την ΕΕ και την μεταρρύθμιση με τη συνεργασία με την Ένωση (Kizekova, 2019).

Σημαντικό ρόλο ασκούν και άλλοι διεθνείς οργανισμοί όπως ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Ιδρύθηκε το 1975 στο Ελσίνκι ως Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και μετονομάστηκε στο όνομα που έχει σήμερα, το 1995. Στο πεδίο ευθύνης του Οργανισμού περιλαμβάνεται ο έλεγχος της διάδοσης όπλων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία του τύπου και η δίκαιη και ελεύθερη διεξαγωγή εκλογών. Σκοπός της δημιουργίας του είναι η έγκαιρη αντιμετώπιση, η αποτροπή συγκρούσεων, η διαχείριση κρίσεων και η αποκατάσταση μετά από συγκρούσεις, καθώς και να προάγει τη συνεργασία στην περιοχή. Οι 57 χώρες που συμμετέχουν βρίσκονται στην Ευρώπη, τον Καύκασο, την Κεντρική Ασία και τη Βόρεια Αμερική και καλύπτουν το σύνολο του Βορείου ημισφαιρίου. Δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ως φόρουμ Ανατολής - Δύσης. Ο ΟΑΣΕ έχει αναλάβει την οικονομική και πολιτική διάσταση και μετέχουν κράτη από όλη την περιοχή της Ευρασίας. Ο Οργανισμός εστιάζει σε οικονομικούς, και πολιτικούς στόχους και το έργο του διαφέρει από αυτό άλλων οργανισμών που δεν στοχεύουν στην ικανοποίηση των στόχων των εκβιομηχανισμένων κρατών και επικεντρώνονται στην ανάπτυξη των περιοχών υπό μετάβαση (Apaydin, 2012).

Στον τομέα της πολιτικής, σημαντικό ρόλο ασκούν και οι τουρκικοί οργανισμοί που παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια. Για παράδειγμα, το Turkish Development and Cooperation Agency (TDCA), προωθεί τους τουρκικούς στόχους σε περιοχές με ισλαμικούς πληθυσμούς, όπως είναι η Μέση Ανατολή, η Κεντρική Ασία και η Υποσαχάρια Αφρική. Το TDCA

συνεργάζεται με άλλους μη κρατικούς δρώντες και μη κυβερνητικούς οργανισμούς για την προώθηση των τουρκικών στόχων καθώς και για την επίτευξη των κοινών στόχων των οργανισμών που δραστηριοποιούνται στις περιοχές αυτές (Araydin, 2012). Το TDCA, σε αντίθεση με όλους τους οργανισμούς που αναφέρονται παραπάνω, επικεντρώνεται στο να παράσχει τεχνογνωσία και να προάγει την καινοτομία σε τεχνικούς, πολιτικούς και οικονομικούς τομείς. Η παρουσία του TDCA σε περιοχές εντός της σφαίρας επιρροής της Τουρκίας προσφέρει ευκαιρίες για διακρατική συνεργασία και για ανάπτυξη της ήπιας ισχύος της Τουρκίας (Araydin, 2012).

Στόχος του οργανισμού αυτού στην Κεντρική Ασία, ειδικότερα, είναι να παράσχει βοήθεια και υποστήριξη σε τουρκικά φύλα σε όλη την περιοχή του Καυκάσου. Μέχρι την περίοδο ίδρυσης του TDCA, δε, η σφαίρα επιρροής της Τουρκίας ήταν τα Βαλκάνια και η Μεσόγειος. Όμως, η ίδρυση του TDCA συνδέθηκε με την αναγνώριση του γεγονότος πως η Τουρκία έχει στρατηγικά συμφέροντα στην, προηγουμένως, σφαίρα επιρροής των Σοβιετικών. Η δράση, έτσι, του εν λόγω οργανισμού στην περιοχή αποτελεί έκφραση της αλλαγής της στρατηγικής της τουρκικής κυβέρνησης προς την εφαρμογή ενός δόγματος ήπιας ισχύος (Çaman & Akyurt, 2011).

2.4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Από το σύνολο της ανασκόπησης των δευτερογενών δεδομένων που είναι διαθέσιμα για το γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας, προκύπτει πως τα κράτη της έχουν αντιμετωπίσει πολυάριθμα προβλήματα στους τομείς της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής τους. Ορισμένα από τα κυριότερα ζητήματα που εντοπίζονται βιβλιογραφικά αφορούν τα προβλήματα που σχετίζονται με την αντιμετώπιση των μειονοτικών ομάδων στο εσωτερικό τους. Επίσης, εμφανίζεται πρόβλημα στον τομέα της οικονομίας, αφού πολλά από αυτά τα κράτη είναι υπό μετάβαση.

Για τη Τουρκία, η κατάσταση αυτή δημιουργεί ευκαιρίες αφού αποτελεί ένα κράτος της Ασίας το οποίο, όμως, αντιμετωπίζεται ως μία δυτική περιφερειακή δύναμη. Αυτό συνέβη λόγω του ρόλου που άσκησε ως κράτος την Ψυχροπολεμική περίοδο. Έτσι, η Τουρκία διαθέτει ευκαιρίες για συνεργασία με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας στην βάση της ήπιας ισχύος και εστιάζοντας στην κοινή ιστορία, παράδοση και γλώσσα.

Αντίθετα, οι δυτικές χώρες δεν διαθέτουν ανάλογες δυνατότητες προσέγγισης στα κράτη αυτά. Η Κεντρική Ασία, συνολικά, είναι ένα υποσύστημα υπό μετάβαση στο οποίο οι πληθυσμοί αναζητούν την εθνική τους ταυτότητα. Η Τουρκία, μπορεί να συμμετάσχει σε

κοινές δράσεις στον τομέα του πολιτισμού και της γλώσσας προβάλλοντας τα κοινά στοιχεία του τουρκικού λαού με τα τουρκικά φύλα (“Turkic”) και συναφώς να πετύχει τη συνεργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Ακολουθώντας, έχοντας αναφερθεί στην ιστορία της Τουρκίας καθώς και τα χαρακτηριστικά, τους επονομαζόμενους ως «παίκτες» και τις προκλήσεις του γεωπολιτικού υποσυστήματος της Κεντρικής Ασίας, γίνεται εστίαση στο παράδειγμα της Τουρκίας. Έτσι, μελετάται το δόγμα της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία, δίνοντας έμφαση στις πολιτικές αποφάσεις και την πολιτιστική διπλωματία.

3.1. ΔΟΓΜΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Η Τουρκική ήπια ισχύς αποτελεί το κύριο δόγμα της, στην Κεντρική Ασία. Η ήπια ισχύς της πηγάζει και στηρίζεται επί τριών «αξόνων». Αυτοί είναι η Ιστορία, η Γεωγραφία και τέλος ο Πολιτισμός της. Για το τουρκικό κράτος, η πολιτιστική επέκταση εκτός των συνόρων είναι εξαιρετικά σημαντική, στόχος που προωθείται όχι μόνο στην Κεντρική Ασία αλλά και τη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια. Σήμερα, η Τουρκία χτίζει μία νέα ταυτότητα ως κράτος στο διεθνές σύστημα και στα τρία αυτά γεωπολιτικά υποσυστήματα και, ως εκ τούτου, η αναζήτηση προς τη νέα ταυτότητα ως κράτος οδηγεί στην ανάληψη νέων στόχων και την επιλογή νέων μέσων για (μη στρατιωτική) επέκταση (Kalin, 2011, σ. 5).

Η ήπια ισχύς που προάγει η Τουρκία για τον πειθαναγκασμό, την ανταλλαγή και την επίτευξη των στόχων του εθνικού της συμφέροντος, διαφέρει από αυτή που χρησιμοποιούν άλλα έθνη κράτη ανά τον κόσμο. Έτσι, για την κινητοποίηση της περιφερειακής δυναμικής, η Τουρκία προβάλλει τις κοινές εμπειρίες του τουρκικού έθνους κράτους με άλλους λαούς. Οι λαοί αυτοί είναι, ενδεικτικά οι Έλληνες, οι Αρμένιοι, οι Καζάκοι, οι Αζέριοι και οι Κιργίζιοι. Σε περιφερειακό επίπεδο, λοιπόν, αντί της σύγκρουσης, τουλάχιστον μέχρι και μερικά έτη πριν, η Τουρκία έκανε προσπάθειες επαναπροσέγγισης με έμφαση στην κοινή ιστορία και τον πολιτισμό και την ανάγκη για διατήρηση της ειρήνης στην Ευρασία (Kalin, 2011, σ. 10).

Ειδικότερα, στην Κεντρική Ασία, η Τουρκία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην αναδιαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και τον επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών της στόχων από την μεταψυχροπολεμική εποχή. Η κατανόηση, όμως, της σημασίας της μεταστροφής της στρατηγικής στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης στην περιοχή αυτή φαίνεται πως δεν έλαβε χώρα άμεσα από τους ιθύνοντες. Σήμερα, ωστόσο, οι πολιτικές ελίτ φαίνεται να αντιλαμβάνονται τη σημασία της εθνικής ταυτότητας και των δομών σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, ιδίως σε μία περιοχή στην οποία δεν υφίσταται ομοιογένεια και σταθερότητα όπως είναι η Κεντρική Ασία (Çaman & Akyurt, 2011).

Η Τουρκία διατηρεί σχέσεις με όλα τα κράτη της περιοχής σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής και υπάρχει συνεργασία με έμφαση στην προσέγγιση σε διπλωματικό επίπεδο. Για παράδειγμα, στην περιοχή του Καζακστάν, έχουν δημιουργηθεί χώροι φιλοξενίας για Τουρκικής καταγωγής επισκέπτες, ενώ έχει ενισχυθεί και η συνεργασία με την Τουρκία στα πλαίσια της λειτουργίας του Τουρκό - Καζακστανικού Ιδρύματος⁹. Ομοίως, η Τουρκία, όπως αντίστοιχα και η Κίνα και η Ρωσία στις ίδιες περιοχές, έχει συνδράμει στην ίδρυση σχολείων και συνεισφέρει στην πολιτιστική ανάπτυξη των κρατών αυτών (Τουλουμάκος, 2010).

3.2. ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Σε επίπεδο δημόσιας διπλωματίας, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η Τουρκία επικεντρώθηκε στην επίλυση προβλημάτων στις σχέσεις της με άλλα κράτη που σχετίζονταν με λάθη του παρελθόντος, όπως ήταν οι εντάσεις με τους Κούρδους, το Κυπριακό και οι εντάσεις στη Μεσόγειο. Σε μεγάλο βαθμό, αυτό αφορούσε την επικοινωνία, την συνεργασία σε πολιτικό επίπεδο, τον καθορισμό της εθνικής τους ταυτότητας και την ειρηνική συνεργασία. Η αμφίδρομη προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνιστούσε επίσης ένα σημαντικό στόχο της Τουρκίας, διότι, με τον τρόπο αυτό, θα βελτιωνόταν και οι σχέσεις της με άλλα κράτη μέλη της Ένωσης με την οποία υπήρχαν προβλήματα (Kalin, 2011). Η άσκηση της δημόσιας διπλωματίας από την Τουρκία συντελείται μέσω αφενός τουρκικών οργανώσεων και αφετέρου διεθνών οργανισμών που υποστηρίζονται από την Τουρκία.

Η Τουρκική Οργάνωση Διεθνούς Συνεργασίας - Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) ιδρύθηκε το 1992 με αποστολή την βοήθεια στις αναπτυσσόμενες χώρες και ιδιαίτερα στις τουρκικές Δημοκρατίες μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Η TIKA πραγματοποίησε οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες στην Κεντρική Ασία μέχρι το 1995 όπου επικεντρώθηκε στον πολιτιστικό και εκπαιδευτικό τομέα. Η Τουρκία για την διείσδυση της στην περιοχή αυτή χρησιμοποίησε την οικονομική διπλωματία. Η ίδρυση του οργανισμού αποτέλεσε ένα χρήσιμο μέσο για την ενίσχυση της γλωσσικής συνεργασίας με τις τουρκικές δημοκρατίες καθώς προωθεί πρωτοβουλίες γλωσσικής πολιτικής (Çaman & Akyurt, 2011, σ. 47). Η δημιουργία της TIKA καταδεικνύει την προσπάθεια προσαρμογής της Τουρκίας στη μετα-σοβιετική εποχή καθώς και την αξία που αποδίδει η Τουρκία στις χώρες αυτού του γεωγραφικού υποσυστήματος.

⁹ Προέκταση του ιδρύματος αυτού προς ενίσχυση των σχέσεων των δύο χωρών στον τομέα της εκπαίδευσης αποτελούν η δημιουργία του Kazak – Turkish Educational Foundation (KATEV) ενός δημόσιου εκπαιδευτικού ταμείου στο Καζακστάν με αποστολή την ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης μεταξύ του Καζακστάν και της Τουρκίας αλλά και η ίδρυση το 1992 του Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University στη πόλη Τουρκεστάν, πόλη του αναφερόμενου πνευματικού ηγέτη του τουρκικού κόσμου, με βλέψεις στην εξάλειψη του ρωσικού στοιχείου που χαρακτηρίζει την περιοχή αυτή.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ο πιο σημαντικός, ίσως, διεθνής οργανισμός για την προώθηση του τουρκικού πολιτισμού με προεκτάσεις στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας, η Διεθνής Οργάνωση Τουρκικής Κουλτούρας (TURKSOY). Ιδρύθηκε το 1993 στο Αλμάτι του Καζακστάν μεταξύ των χωρών της Τουρκίας, του Αζερμπαϊτζάν, του Καζακστάν, της Κιργιζίας, του Ουζμπεκιστάν και του Τουρκμενιστάν. Ετησίως ορίζεται μια πολιτιστική πρωτεύουσα του τουρκικού κόσμου με δραστηριότητες που προβάλλουν την συμβολή της πόλης στον τουρκικό πολιτισμό. Επιπλέον ο TURKSOY αναλαμβάνει την υλοποίηση επιστημονικών συναντήσεων μελετητών του τουρκικού πολιτισμού με κυρίαρχη επιδίωξη την δημιουργία κοινής τουρκικής γλώσσας ενθαρρύνοντας τα νέα κράτη να απαρνηθούν το Κυριλλικό αλφάβητο για το Λατινικό. Η πρόταση έγινε δεκτή από το Ουζμπεκιστάν και το Τουρκμενιστάν ενώ τα υπόλοιπα κράτη αρνήθηκαν την υλοποίηση της. (Kalin, 2011, σσ. 19-20)

Σε ό,τι αφορά τις διπλωματικές προσεγγίσεις, μία σημαντική εξ αυτών αφορά την συνεργασία της Τουρκίας με κράτη της Κεντρικής Ασίας για την εκπόνηση συνεδρίων. Χαρακτηριστικά, το Conference on Interaction Confidence Building in Central Asia (CICA) αποτελεί ένα συνέδριο στο οποίο προεδρεύουν διαφορετικά κράτη της Κεντρικής Ασίας και, το 2010-2012, την προεδρία είχε αναλάβει η Τουρκία. Από το 2001 μέχρι και το 2010, την Προεδρία είχε το Καζακστάν. Το CICA έχει ως στόχο την στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας, την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την διατήρηση της ειρήνης και την από κοινού προώθηση πολιτικών στόχων ανάμεσα στα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Σε ό,τι αφορά τον τομέα της πολιτικής, η Τουρκία προβάλλει, ακόμη, τις γλωσσικές ομοιότητες ανάμεσα στην Τουρκία και τις γλώσσες των κρατών της Κεντρικής Ασίας μέσω κοινών προγραμμάτων και συνεδριάσεων όπως και τη συμμετοχή του κράτους σε διεθνείς διαπραγματεύσεις (Çaman & Akyurt, 2011, σ. 49).

Ο «Δρόμος του Μεταξιού»¹⁰ (Silk Road) παραμένει, δε, ακόμη επίκαιρος για την Κεντρική Ασία. Σε σχέση με το Δρόμο του Μεταξιού, σημειώνεται πως αυτός δεν μελετάται μόνο ιστορικά ως μία εμπορική διαδρομή αλλά και στρατηγικά και με όρους δημόσιας και οικονομικής διπλωματίας. Πιο συγκεκριμένα, ο Δρόμος του Μεταξιού και η διπλωματία αυτού έγιναν εκ νέου επίκαιρα ζητήματα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και χρησιμοποιείται για να οριστεί, αφενός, το οδικό / σιδηροδρομικό

¹⁰ Ως «Δρόμος του Μεταξιού» ονομάστηκε το δίκτυο των εμπορικών δρόμων μεταξύ της Κίνας και των κρατών που βρίσκονται στα δυτικά και στα νότια αυτής. Το δίκτυο αυτό απλωνόταν σε ολόκληρη την Ασιατική ήπειρο, με έναρξη την Κίνα και προορισμό την Ινδία, την Περσία και τις περιοχές της Μεσογείου, ενώ παράλληλα, μέσω του Ινδικού Ωκεανού, τα προϊόντα μεταφέρονταν μέσω των θαλάσσιων διαδρομών προς την Ινδοκίνα, την Ινδία, την Αραβική χερσόνησο και τις χώρες της ανατολικής Αφρικής. Το όνομα προέρχεται από ένα από τα πιο προσοδοφόρα προϊόντα που διακινούσε η Κίνα, το κινέζικο μετάξι.

δίκτυο που διατρέχει την Ευρασία, όσο και τις πολιτικές των ασιατικών κρατών (Dadabaev, 2018).

Τρία κράτη φαίνεται να έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στην Κεντρική Ασία χρησιμοποιώντας τη Διπλωματία του «Δρόμου του Μεταξιού»: η Κίνα, η Κορέα και η Ιαπωνία. Οι τρεις αυτές δυνάμεις προσεγγίζουν τα κράτη της Κεντρικής Ασίας με οικονομικούς στόχους, στα πλαίσια μίας διαδικασίας κοινωνικών κατασκευών. Οι κατασκευές αυτές αφορούν την αντίληψη της περιοχής και τη διαμόρφωση εθνικών ταυτοτήτων. Αυτό σημαίνει πως τίθεται εκ νέου το ζήτημα της ανομοιογένειας και του προσδιορισμού των πληθυσμών. Στόχος της διπλωματίας του «Δρόμου του Μεταξιού» είναι το να οριστούν σαφείς στόχοι πολιτικής και να αντιμετωπιστούν τάσεις παντουρκισμού που συνιστούν απειλή για την κινεζική εξωτερική πολιτική (Dadabaev, 2018).

Ακόμη, σύμφωνα με τον Dadabaev (2018), η διπλωματία του «Δρόμου του Μεταξιού» αφορά και την αύξηση της επιρροής της Κίνας στην αγορά, συνδέοντας την Ινδοκίνα με την περιοχή που αποτελείται από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η διαδρομή, που διασχίζει την Κεντρική Ασία, επιτρέπει την μεταφορά ενέργειας και προσδίδει διαπραγματευτική ισχύ στους παραγωγούς ενέργειας στην Κεντρική Ασία. Αντίστοιχα, με τον ίδιο τρόπο, ευνοείται και η Κίνα αλλά και η Ιαπωνία και η Κορέα που, πλέον διαθέτουν ευκαιρία για την είσοδο τους σε νέες αγορές, τόσο αγαθών όσο και ενέργειας. Για τη Τουρκία, η συνεργασία αυτή αποτελεί τόσο ευκαιρία όσο και πρόκληση, αφού ανταγωνίζεται ισχυρές ασιατικές δυνάμεις για επιρροή.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι στην περιοχή ο ρόλος της Ένωσης Δήμων Τουρκικού Κόσμου (Türk Dünyası Belediyeler Birliği - TDBB) που έχει ως στόχο τη διεξαγωγή διαφόρων δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές της Ευρώπης και της Ασίας που έχουν τις στενότερες σχέσεις και κοινές ιστορικές, γεωγραφικές και πολιτιστικές δομές με την Τουρκία. Ο οργανισμός αυτός ιδρύθηκε το 2003 και διαθέτει δεκαπέντε μόνιμα μέλη. Για το 2008, σημειώνεται βάσει του ιδίου, πως οι δήμοι που εντάσσονται στην Ένωση αυτή συμπεριλαμβάνουν περιοχές στην Κύπρο, τη Μολδαβία, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, το Καζακστάν και το Ιράκ.

3.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ

Πέραν τούτων, στα πλαίσια της ήπιας ισχύος, εξετάζεται η πολιτιστική πολιτική της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία και γενικότερα. Ως κράτος, η Τουρκία σέβεται τις αρχές των διεθνών οργανισμών και τα διεθνή πρότυπα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Επίσης, οθωμανικά μνημεία εντοπίζονται σε πολλά κράτη της Ευρώπης και της Ασίας, λόγω της μεγάλης εξάπλωσης (εδαφικά και πολιτισμικά) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το 15^ο αιώνα και έπειτα (Freely, 2011).

Σε όλο τον πλανήτη, στον 21^ο αιώνα, και λόγω της μεγάλης διάδοσης των ψηφιακών μέσων όπως και τις επενδύσεις στον τομέα της ψυχαγωγίας, η Τουρκία εξαγάγει πολιτισμό με τη μορφή τηλεοπτικών εκπομπών και άλλων παραγωγών που σχετίζονται με τη βιομηχανία του θεάματος. Πολλές τουρκικές τηλεοπτικές εκπομπές, τόσο ιστορικές όσο και κοινωνικές, έχουν αποκτήσει μεγάλη δημοτικότητα σε κράτη της Λατινικής Αμερικής, στη Μεσόγειο και την Ασία. Αυτό εξυπηρετεί τους στόχους της πολιτιστικής διπλωματίας, αφού υπάρχει διάδοση του τουρκικού πολιτισμού και της τουρκικής γλώσσας (Moore, 2013).

Οι δραστηριότητες των οργανισμών της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία διαφέρουν ανά χώρα. Η Τουρκία επίσης προσεγγίζει τα κράτη της Κεντρικής Ασίας με κινήσεις, στρατηγικές, πολιτικές και δράσεις που έχουν κοινά στοιχεία με την προσέγγιση των παραπάνω κρατών. Η παροχή βοήθειας και υποστήριξης σε τεχνικά και μη ζητήματα αποτελεί ένα μέρος αυτής της προσπάθειας. Όμως, περισσότερη επιτυχία φαίνεται να έχει η προβολή της τουρκικής γλώσσας και του πολιτισμού, η προσέγγιση με διπλωματικά μέσα καθώς και η βελτίωση της εικόνας του κράτους, ιδίως σε σχέση με τη διαχείριση των σχέσεων της πλειοψηφίας με τις μειονότητες εντός του τουρκικού κράτους. Ο Παντελής Τουλουμάκος (2010, σσ. 17-33) πραγματοποιεί μία διακριτή ανάλυση για κάθε περιοχή. Συνοπτικά, οι διαφορετικές διπλωματικές παρεμβάσεις - δραστηριότητες της Τουρκίας ανά κράτος αφορούν τα παρακάτω:¹¹

- Στην **Δημοκρατία της Κιργιζίας**, σε ό,τι αφορά τη διπλωματική προσέγγιση, η Τουρκία πραγματοποίησε δωρεές υλικοτεχνικού εξοπλισμού στο Ανώτατο Ίδρυμα Εθνικής Παιδείας, στο Ελεγκτικό Συνέδριο της Κιργιζίας καθώς και σε 43 σχολεία της χώρας, προσφέροντας την αναβάθμιση και αποκατάσταση του συστήματος θέρμανσης. Ακόμη, προέβησαν σε δωρεά εξοπλισμού σε 500 μαθητές καθώς και στην διεξαγωγή προγραμμάτων και συνεδρίων ανάμεσα σε ακαδημαϊκούς και σπουδαστές από την Τουρκία και την Κιργιζία. Ακόμη, πραγματοποιήθηκαν δωρεές εξοπλισμού στο ελεγκτικό συνέδριο στην Κιργιζία, επαφές σε επίπεδο πρεσβειών και στο επίπεδο της προεδρίας των ομολόγων των Ελεγκτικών

¹¹ Σημείωση, στην αναφορά του Τουλουμάκου (2010), γίνεται και αναφορά στο Αζερμπαϊτζάν. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτού: στο Αζερμπαϊτζάν, η Τουρκία έχει παράσχει υλικοτεχνικό εξοπλισμό και τεχνογνωσία σε διαφορετικούς τομείς και περιστάσεις. Ενδεικτικά, αναφέρεται η δωρεά υλικοτεχνικού εξοπλισμού εκ μέρους της ΤΙΚΑ στο Λύκειο Ατατούρκ στο Αζερμπαϊτζάν, στο Τουρκικό Λύκειο της Ανατολίας, στην Παιδαγωγική Ακαδημία του Αζερμπαϊτζάν και στη Θεολογική Σχολή του Μπακού. Επίσης, η Τουρκία ανέλαβε την παροχή υποστήριξης σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό και τεχνογνωσία για τις χήρες των πεσόντων του Καραμπαχ, ενώ συνεργασία υφίσταται και στον τομέα της ενέργειας. Σε διπλωματικό επίπεδο (δημόσια και πολιτιστική διπλωματία), έχουν πραγματοποιηθεί τη δεκαετία 2000-2010 πολλές επισκέψεις και επαφές σε επίπεδο αξιωματούχων, επιμορφώσεις, σεμινάρια, βραδιές «Αδερφών Κρατών» και Συνέδρια Φιλίας (2007).

Συνεδρίων των κρατών αυτών. Παράλληλα, τα δύο κράτη συνεργάστηκαν για το Πρόγραμμα «Κιργιζικές Πολιτιστικές Ημέρες», ενώ η Τουρκία παρείχε υποστήριξη για εργασίες στη Λίμνη Issik και δίδει καθημερινά κεφάλαια για την προσφορά συσσιτίου σε χιλιάδες απόρους.

- Έπειτα, σε ό,τι αφορά την διπλωματική προσέγγιση του **Ουζμπεκιστάν**, η Τουρκία συνεργάστηκε με το κράτος αυτό σε διάφορα επίπεδα, δίνοντας έμφαση στην παροχή τόσο υλικοτεχνικού εξοπλισμού όσο και τεχνογνωσίας. Συνδρομή δόθηκε, πράγματι, στην εφαρμογή των διεθνών προτύπων του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης στο Βιομηχανικό / Οικονομικό Επιμελητήριο του Ουζμπεκιστάν, στον εκσυγχρονισμό εργαστηρίων πληροφορικής σε σχολεία της τυπικής εκπαίδευσης, για τη βελτίωση των υποδομών σε δημόσια κτίρια για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία, την αγορά αναπηρικών καροτσιών για ανάπηρα παιδιά, σε ορφανοτροφεία και σε δομές υγείας. Οι παροχές στον τομέα της υγείας συμπεριλάμβαναν την δωρεά εμβολίων. Ακόμη, οι διπλωματικές προσεγγίσεις συμπεριλάμβαναν την συνεργασία στον τομέα της ενέργειας, με την Τουρκία να παράσχει εξοπλισμό για την αναβάθμιση θερμοκηπίων σε ηλεκτρικά, καθώς και στον τομέα της υγείας όπου Τούρκοι πλαστικοί χειρουργοί παρείχαν δωρεάν επεμβάσεις σε παιδιά με σοβαρά προβλήματα υγείας.

- Αναφορικά με το **Τουρκμενιστάν**, παρατηρείται έλλειψη δράσεων στον τομέα της υλικοτεχνικής υποστήριξης καθώς και σε επίσημο διπλωματικό επίπεδο. Ωστόσο, έλαβαν χώρα πληθώρα άλλων δράσεων όπως συνεργασίες στα γνωστικά αντικείμενα του ΤΙΚΑ, συνεργασία ανάμεσα στις Τουρκικές και Τουρκμενιστές στατιστικές αρχές και ενημέρωση / ευαισθητοποίηση σε σχέση με την χρήση ναρκωτικών ουσιών. Ακόμη, υπήρξε συνεργασία στο τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, τόσο σε σχέση με τη γεωργία όσο και σε σχέση με την κτηνοτροφία. Παράλληλα, στον τομέα της πολιτιστικής διπλωματίας, οι δράσεις που διεξήγαγαν από κοινού τα δύο κράτη ήταν πολυάριθμες και συμπεριλάμβαναν, μεταξύ άλλων, τη συνεργασία των Υπουργείων Πολιτισμού, κύκλους σεμιναρίων / κοινών μαθημάτων και φεστιβάλ του τομέα του πολιτισμού με πάνω από 500 συμμετέχοντες καλλιτέχνες.

- Αναφορικά με το **Καζακστάν**, η Τουρκία έχει επικεντρωθεί στη συνεργασία στο τομέα της παιδείας και του πολιτισμού. Σε ό,τι αφορά τις πολιτικές επαφές, το 2008, πραγματοποιήθηκαν επαφές και επισκέψεις υψηλόβαθμων στελεχών αλλά και των πρωθυπουργών. Ακόμη, έλαβαν χώρα κοινές δράσεις δημοσιογραφών και κοινωνιολόγων, συνεργασίες και επαφές από τα πανεπιστήμια για τη μελέτη της τουρκικής γλώσσας και των ανατολικών γλωσσών, ενώ η Τουρκία δώρησε και 20.000 συγγράμματα σε Καζακστανούς πολίτες. Για τις άλλες δράσεις, σημειώνεται πως πραγματοποιήθηκαν εμπορικές συναλλαγές ύψους 10 δις δολαρίων στα πλαίσια του ΤΙΚΑ και παροχή ξηράς τροφής σε 10.000 άτομα κατά τη διάρκεια των Ημερών του Πολιτισμού του Αλμάτι το 2006.

▪ Μεγάλης διπλωματικής σημασίας είναι οι επαφές και η συνεργασία ανάμεσα στο **Τατζικιστάν** και τη Τουρκία. Η Τουρκία παρείχε υποστήριξη σε εκπαιδευτικά σεμινάρια και υπήρξε συνεργασία σε επίπεδο Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Όμως, ακόμη βασικότερη ήταν η πρωτοβουλία για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας (τρόφιμα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης) το 2008 και το 2009, όπως και η δωρεά μηχανών σποράς για τη στήριξη της γεωργίας στο εν λόγω κράτος. Επίσης, η Τουρκία παρείχε υλικοτεχνική υποστήριξη και τεχνογνωσία για την επαναλειτουργία του Ορφανοτροφείου του Τσορμπόχ καθώς και για την αναβάθμιση των υπηρεσιών της Διπλωματικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών του Τατζικιστάν.

Από την ανάλυση των παραπάνω συνολικά διαπιστώνεται πως η Τουρκία προωθεί κοινές δράσεις με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας με απώτερο στόχο την ευρύτερη βελτίωση και συνεργασία των κρατών αυτών σε όλα τα επίπεδα. Η συνεργασία αυτή μπορεί να οδηγήσει και στην απόκτηση μίας ανταγωνιστικότερης θέσης στο εν λόγω υποσύστημα αφού, έχοντας επενδύσει από κοινού σε έργα στον τομέα της ενέργειας και της παραγωγής, αυξάνονται οι πιθανότητες συνεργασίας στον οικονομικό και πολιτικό τομέα στο μέλλον.

3.4. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που εντοπίζονται βιβλιογραφικά για τη Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη στο υπό εξέταση γεωπολιτικό υποσύστημα, αφορά το ρόλο άλλων κρατών που είναι δυνάμεις με μεγάλα αποθέματα ισχύος στην περιοχή αυτή. Από αυτές τις δυνάμεις, μελετώνται οι δύο ισχυρότερες, η Ρωσία και η Κίνα.

3.4.1. ΡΩΣΙΑ

Η Ρωσία είναι ένα κράτος που αποτελεί μία από τις ισχυρότερες δυνάμεις στο Διεθνές Σύστημα γενικά. Η Ρωσία διαθέτει μεγάλα αποθέματα σκληρής και ήπιας ισχύος, ενώ προβάλλει αυτές τις μορφές ισχύος, για τη διατήρηση της επιρροής της τόσο στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας, όσο και στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, την Ανατολική Ασία, την Αρκτική και περιοχές με τις οποίες δεν συνορεύει, όπως τα Βαλκάνια. Η επιρροή της Ρωσίας καθορίζεται από την ύπαρξη συντελεστών ισχύος όπως η πυρηνική ισχύς, ο στρατός, η ηγετική της θέση στην αγορά ενέργειας καθώς και ο πληθυσμός (Sergunin & Konyshev, 2014).

Ιστορικά, η Ρωσία έχει διεκδικήσει σε διαφορετικές στιγμές στην ιστορία της, την επιρροή στην Κεντρική Ασία. Το 19^ο αιώνα, και όταν η Ρωσία ήταν μία ιδιαίτερα ισχυρή αυτοκρατορία, η Ρωσία ενεπλάκη σε πόλεμο με τον Ναπολέοντα και, το 1807, ο Αλέξανδρος Ι εστίασε στην εξωτερική πολιτική για την προστασία των εθνικών συνόρων με έμφαση στην επέκταση. Η επίθεση, όμως, των γαλλικών δυνάμεων στα εδάφη της Ρωσίας έφερε σε

δευτερεύουσα θέση το στόχο της επίθεσης στην Ινδία που έθεσε ο Αλέξανδρος Ι και, ως αποτέλεσμα, το ενδιαφέρον του στράφηκε στην ιμπεριαλιστική επέκταση σε άλλες περιοχές της Ευρασίας (Shivers, 2021).

Ήδη, την περίοδο 1801-1825, η Ρωσία είχε βρεθεί σε μία διαδικασία ανταγωνισμού με το Ηνωμένο Βασίλειο και άλλες δυνάμεις στην Ασία, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Πολλές περιοχές, όμως, της Κεντρικής Ασίας ήταν ήδη υπό βρετανική κυριαρχία και, έτσι, η σύγκρουση αφορούσε και την δυνατότητα ελέγχου στα κράτη αυτά για όλο τον 19^ο αιώνα (Shivers, 2021).

Η κατάσταση άλλαξε τον 20^ο αιώνα, όταν και αφού η Ρωσία είχε ήδη ηττηθεί από την Ιαπωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο, η αλλαγή κρίνονταν ως επιβεβλημένη. Το 1912, δε, ιδρύθηκε η Κίνα, γεγονός που ενέτεινε περαιτέρω τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο της περιοχής της Κεντρικής Ασίας. Η δημιουργία της Σοβιετικής Ένωσης, αποτέλεσε μία ιδανική λύση για τη Ρωσία (με όρους εθνικού συμφέροντος) αφού το νεοσυσταθέν κράτος απέκτησε τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων των κρατών της Κεντρικής Ασίας και ένα τείχος προστασίας απέναντι στην κινεζική απειλή (Shivers, 2021).

Η Ρωσία, όπως και η Τουρκία αλλά και η Κίνα, συνάμα, επενδύει στην ήπια ισχύ με έναν διαφορετικό τρόπο από ότι το πράττουν οργανισμοί, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ήπια ισχύς της Ρωσίας, ως δόγμα, συνιστά μέρος μίας προσπάθειας για αποκατάσταση της θέσης της στην Ευρασία, ιδίως μετά την «ήττα» της στον Ψυχρό Πόλεμο. Η βάση του δόγματος της Ρωσίας αφορά την προσέγγιση των κρατών εντός αυτής της σφαίρας πολιτικής επιρροής με μη – βίαιες μεθόδους και με τη χρήση εργαλείων της εξωτερικής πολιτικής (Sergunin & Karabeshkin, 2015).

Η αλλαγή στην πολιτική και το δόγμα της Ρωσίας από περισσότερο εστιασμένη στην ήπια παρά στη σκληρή ισχύ, ξεκίνησε από την εκλογή του Προέδρου Vladimir Putin στην εξουσία. Το δόγμα της Ρωσίας, σήμερα, αφορά τη δημιουργία μίας κοινής πολιτικο-οικονομικής σφαίρας επιρροής στις περιοχές που ανήκαν στη Σοβιετική Ένωση. Οι ουσιαστικοί στόχοι της Ρωσίας αφορούν την ισχυροποίηση και σταθεροποίηση της θέσης του κράτους στα εγγύς σύνορά της και στην Κεντρική Ασία γενικότερα. Ιδιαίτερη έμφαση, δε, δίνεται στα κράτη που ήταν διαχρονικά φιλορωσικά, όπως είναι το Καζακστάν στην Κεντρική Ασία, καθώς και η Λευκορωσία στα Βορειοδυτικά της σύνορα (Sergunin & Karabeshkin, 2015).

Σε ό,τι αφορά το ρόλο της Ρωσίας στην Κεντρική Ασία, σύμφωνα με τον Nixey (2012), αυτός φαίνεται να περιορίζεται με την πάροδο του χρόνου, ιδίως όσο τα κράτη μεταβαίνουν

σε μία νέα εποχή και τα συστήματά τους εξελίσσονται. Για τα κράτη αυτά, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης επέφερε την ανεξαρτητοποίηση των κρατών της Κεντρικής Ασίας, τα οποία δεν ανταποκρίνονται στις προσεγγίσεις της ήπιας ισχύος της Ρωσίας. Ακόμη, διαπιστώνεται πως το όραμα της δημιουργίας μίας ευρασιατικής σφαίρας επιρροής της Ρωσίας καταλήγει σε αδιέξοδο, αφού βασίζεται στο στόχο της διάδοσης της ρωσικής γλώσσας, κουλτούρας και παιδείας, ενώ, παράλληλα, η Ρωσία προσεγγίζει τα κράτη και με τη χρήση της σκληρής ισχύος, κάτι που προκαλεί εντάσεις στις γύρω περιοχές.

Σημαντική ήταν και η επίδραση της κρίσης στην Ουκρανία και τη Γεωργία, αφού η Ρωσία χρησιμοποίησε σκληρή ισχύ για να παρέμβει σε περιοχές στις οποίες υπήρχε κρίση. Επίσης, στις ίδιες περιοχές η ένταση οδήγησε σε εχθροπραξίες με αποτέλεσμα, πλέον, η περιοχή του Καυκάσου να είναι σε κρίση. Ως αποτέλεσμα, και σε άλλα υποσυστήματα, αυξήθηκε η ανασφάλεια και η έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στα κράτη π.χ. της Κεντρικής Ασίας και τη Ρωσία (Nixey, 2012).

Λόγω της αντίληψης αυτής που επικρατεί ανάμεσα στα μη – ρωσόφιλα κράτη της Κεντρικής Ασίας, η Ρωσία έχει επικεντρωθεί στην ήπια ισχύ για να αλλάξει την εικόνα της ως ένα επιθετικό και αντιδημοκρατικό κράτος. Η Ρωσία, πράγματι, όπως αντίστοιχα και η Κίνα, η Βραζιλία και η Ινδία, είναι ρεφορμιστικά κράτη τα οποία δεν είναι «ικανοποιημένα» από τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η διεθνής πολιτική και, αντιθέτως, στοχεύουν στην ισχυροποίηση της θέσης τους μέσω της αλλαγής της διεθνούς πραγματικότητας και του τρόπου με τον οποίο «παίζεται το παιχνίδι» εντός της «διεθνούς αρένας» (Sergunin & Karabeshkin, 2015).

Βάση, λοιπόν, της προσέγγισης στην Κεντρική Ασία είναι η ειρηνική συνύπαρξη, κάτι το οποίο καθίσταται περισσότερο εφικτό σε περιοχές που, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, διατήρησαν καλές σχέσεις με τη Ρωσία. Η ερμηνεία, έτσι, του δόγματος της ήπιας ισχύος από τη Ρωσία ήταν περισσότερο πραγματιστική και επικεντρώθηκε στην έλξη (attraction). Η έλξη αυτή ενισχύεται από την επένδυση σε περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές πολιτικές (Sergunin & Karabeshkin, 2015).

3.4.2. ΚΙΝΑ

Εξετάζοντας ακολούθως έναν ιδιαίτερα ισχυρό δρώντα της περιοχής, αναλύεται ο ρόλος της ήπιας ισχύος της Κίνας, στην επιρροή των κρατών της περιοχής της Κεντρικής Ασίας. Αρχικά, όπως τονίζει και ο Peyrouse (2016), στην Κεντρική Ασία υπάρχουν δύο βασικές τάσεις σε σχέση με την Κίνα· είτε Σινοφιλία είτε Σινοφοβία. Η Σινοφιλία, όπως κατανοεί κανείς και από τον ίδιο τον όρο, αφορά την φίλια προσκείμενη τάση και ύπαρξη σχέσεων ανάμεσα στα κράτη της Κεντρικής Ασίας και της Κίνας. Η Σινοφοβία συνδέεται με

την αντιμετώπιση της Κίνας ως απειλή και εχθρός. Ένα σημαντικό αίτιο για αυτή την τάση είναι το ότι η Κίνα ανταγωνιζόταν με την Σοβιετική Ένωση σε πολλά επίπεδα για την απόκτηση επιρροής στην περιοχή, ιδίως μετά το 1982 όταν και οι Σινο-σοβιετικές σχέσεις διαταράχθηκαν.

Ιστορικά, άλλωστε, η Κίνα θεωρούνταν εχθρός των Τουρκικών φύλων (“Turkic”), αλλά και του Ισλάμ. Ωστόσο, υπήρξε βελτίωση από το 1990 και έπειτα, λόγω της προσπάθειας της Κίνας να αποστρατικοποιήσει ζώνες στις οποίες κατοικούσαν τουρκικά φύλα και να ενισχύσει τις προσπάθειες για απόσχιση των Uyghur στην Κεντρική Ασία (Peyrouse, 2016). Παρόλα αυτά, η Κίνα, γενικότερα, αξιοποιεί την προσέγγιση της ήπιας ισχύος, δηλαδή, δεν παρεμβαίνει με τη χρήση της σκληρής ισχύος στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών, και επενδύει σε έργα υποδομών και την πολιτιστική πολιτική της για να επηρεάσει την θέση της στο Διεθνές Σύστημα (Hunter A. , 2009).

Μελετώντας ειδικότερα τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, πραγματοποιείται μία κριτική ανάλυση του πως η Κίνα, ως δύναμη, προσεγγίζει τα κράτη της περιοχής της Κεντρικής Ασίας με βάση την προσέγγιση της ήπιας ισχύος. Έτσι, οι Jiménez-Tovar & Lavička (2020, p. 244), αναφέρονται στη στρατηγική της Κίνας ως “folklorization”. Το folklorization αφορά την εμπορευματοποίηση και την επιλογή συγκεκριμένων στοιχείων της ταυτότητας / παράδοσης ενός πληθυσμού για την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων ενός κράτους.

Στην Κεντρική Ασία, κατά τους Jiménez-Tovar & Lavička (2020) το folklorization χρησιμοποιείται για τη διαχείριση της εθνικής ταυτότητας τόσο από τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, όσο και αυτά που συνιστούν «εξωτερικούς παίκτες» στο γεωπολιτικό υποσύστημα αυτό. Η Κίνα, χαρακτηριστικότερα, έχει ως στόχο να προβάλλει συγκεκριμένα πρότυπα για να δημιουργήσει μια εικόνα «ομοιογένειας» στην Κεντρική Ασία. Για να μπορέσουν να εξηγήσουν το πως εφαρμόζεται το folklorization από την Κίνα, οι ερευνητές εστιάζουν σε δύο εθνικές μειονότητες, τους Uyghurs και τους Huizu/Dungans που ζουν σε τρεις περιοχές της Κεντρικής Ασίας και ανήκουν στο Καζακστάν και την Κιργιζία.

Για τις δύο αυτές μειονότητες σημειώνεται πως συνιστούν μουσουλμανικές μειονότητες που αυτοπροσδιορίζονται ως «περισσότερο Κινέζοι», κυρίως λόγω της ιστορίας και της παράδοσής τους. Εντός της Κίνας, οι πληθυσμοί αυτοί νοούνται ως non-Han εθνικές ομάδες, που μιλούν τουρκικές γλώσσες (Turkic languages), που μοιράζονται μία κοινή ιστορία και πολιτιστική ταυτότητα με τους Κινέζους. Οι Uyghur, κατοικούν γύρω από ερήμους και έχουν διαφορετική γλώσσα, θρησκεία και πολιτισμό με τους άλλους τοπικούς πληθυσμούς. Η προσέγγιση των Κινέζων, η οποία στοχεύει στο folklorization, εξυπηρετεί το στόχο της

δημιουργίας ενός αισθήματος του ανήκειν, που επιτρέπει την επιρροή της Κίνας στις αντιλήψεις περί εθνικής ταυτότητας, με τους πολίτες αυτούς να έχουν δικαίωμα έκδοσης και Κινεζικού διαβατηρίου από το 2014 (Jiménez-Tovar & Lavička, 2020).

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η Κίνα εστίασε στην αντιμετώπιση των απειλών στα βόρεια και βορειοδυτικά της σύνορα. Η απειλή που αισθανόταν τα κράτη που συνόρευαν με ένα τόσο ισχυρό κράτος ήταν έντονη, όμως, ταυτόχρονα, τα κράτη της Κεντρικής Ασίας αποτελούσαν νέες δημοκρατίες οι οποίες ήταν προσφιλείς νέες αγορές και νέοι εταίροι για την εξυπηρέτηση των σκοπών της Κίνας. Παρόλα αυτά, η Κίνα παρενέβη στην περιοχή του Xinjiang, διεκδικώντας πάνω από το 22% αυτού που καλύπτουν εδάφη στο Καζακστάν και την Κιργιζία. Πολλές από τις διαμάχες της Κίνας με το Καζακστάν, την Κιργιζία και το Τατζικιστάν επιλύθηκαν την περίοδο 1992-2002 (Peyrouse, 2016).

Ακόμη, σε σχέση με την κινεζική πολιτική στην Κεντρική Ασία, η ήπια ισχύς παραμένει, πράγματι, σημαντική. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη της Nogayeva (2015) η οποία κρίνει πως η κινεζική προσέγγιση σε πρώην κράτη μέλη της Σοβιετικής Ένωσης αφορά τη διαδικασία της αύξησης του αισθήματος της ασφάλειας για τους πολίτες. Έτσι, αντισταθμίζεται η ισχύς της Ρωσίας στην περιοχή ενώ, ταυτόχρονα, ωφελείται το κράτος, με όρους εθνικού συμφέροντος, λόγω της αύξησης της επιρροής της Κίνας στην κοινή γνώμη.

Επιπρόσθετα, η Nogayeva (2015) υπογραμμίζει πώς, ως μέρος της προσπάθειας για την άσκηση πολιτιστικής επιρροής στις περιοχές της Κεντρικής Ασίας, εντοπίζει κανείς τη δημιουργία σχολικών μονάδων, τη διδασκαλία της κινεζικής γλώσσας και του κινεζικού πολιτισμού. Η πολιτική αυτή, όσο και αν θεωρείται αμφιλεγόμενη, αποτελεί μέρος ενός κεντρικού σχεδιασμού για την αύξηση των αποθεμάτων ήπιας ισχύος της Κίνας και τον περιορισμό της επιρροής άλλων δυνάμεων.¹²

3.5. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Σε ό,τι αφορά την πολιτική της Τουρκίας, τα νέα δεδομένα στο διεθνές σύστημα, το γεγονός πως διαθέτει ήδη επιρροή σε πληθυσμούς τουρκικών φύλων, όπως και η γεωπολιτική της θέση, της επιτρέπουν να αναλάβει ρυθμιστικό ρόλο στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας και σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Η Τουρκία, εκμεταλλεύεται, πράγματι, τις ευκαιρίες για προσέγγιση άλλων κρατών και μεγιστοποίηση των αποθεμάτων ήπιας ισχύος της μέσω των διεθνών σχέσεων αντί της σύγκρουσης. Η στροφή προς την εξωτερική πολιτική

¹² Σημείωση: παρότι η έμφαση δίνεται στη Ρωσία και τις ΗΠΑ, παραμένει γεγονός πως και άλλες περιφερειακές δυνάμεις ανταγωνίζονται με την Κίνα σε ό,τι αφορά την άσκηση επιρροής και την πολιτιστική πολιτική τους.

ευθυγραμμίζεται με το δόγμα της ήπιας ισχύος στο οποίο βασίζεται η σύγχρονη προσέγγιση άλλων κρατών από την Τουρκία και η προσπάθεια πολιτισμικής και συνάμα πολιτικής, επέκτασής της (Kalin, 2011).

Η πολιτική στόχευση της Τουρκίας είναι το να αξιοποιήσει τις διαθέσιμες ευκαιρίες, να προβάλλει την κουλτούρα, την ιστορία και την σχέση της με άλλους λαούς προκειμένου να κινητοποιήσει την περιφερειακή δυναμική και να πετύχει τους στρατηγικούς της στόχους. Με τον τρόπο αυτό, στοχεύει παράλληλα στο να πετύχει το στόχο της δημιουργίας νέων σφαιρών επιρροής. Αυτός ο στόχος δεν αφορά μόνο την Κεντρική Ασία αλλά και τα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή (Kalin, 2011).

Για την Τουρκία, η ανεξαρτητοποίηση των κρατών της Κεντρικής Ασίας στον 20^ο αιώνα ήταν μία ευκαιρία και μία πρόκληση. Η ευκαιρία που εντοπίστηκε, αφορούσε το γεγονός πως η Τουρκία μοιράζεται κοινές ιστορικές, γλωσσικές και πολιτισμικές επιρροές με πολλά από τα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Η πρόκληση, δε, αφορούσε το γεγονός πως, με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, δημιουργήθηκε ένα κενό ισχύος στο διεθνές σύστημα (Aydin, 2004).

Τα κενά ισχύος αποτελούν ένα φαινόμενο που λαμβάνει χώρα εντός του διεθνούς συστήματος όταν μία μεγάλη δύναμη (ή περισσότερες) καταρρεύσει. Ένας από τους σημαντικούς λόγους, άλλωστε, που τα κράτη αποφεύγουν να εμπλακούν σε μεγάλες συγκρούσεις είναι το γεγονός πως, κατά τη σύγκρουση, κινδυνεύουν να απωλέσουν μεγάλα μερίδια ισχύος, κυρίως σκληρής. Η αναζήτηση για σκληρή ισχύ αποτελεί τη βασική επιδίωξη των κρατών στο ανταγωνιστικό και άναρχο διεθνές σύστημα και, συνεπαγωγικά, η εμφάνιση αυτού του κενού ισχύος θα οδηγήσει στην αναζήτηση για περαιτέρω ισχύ. Ως αποτέλεσμα, λαμβάνουν χώρα και άλλες συγκρούσεις (Kitchen, 2009; Melissen, 2011; Scholvin, 2012; Sergunin & Konyshv, 2014).

Πράγματι, η Τουρκία δεν συνιστά μία υπερδύναμη η οποία έχει ως στόχο το να ρυθμίσει το “status quo” στο Διεθνές Σύστημα αλλά, αντιθέτως, ως περιφερειακή δύναμη, λειτουργεί περισσότερο ως εταίρος και φίλα προσκείμενη δύναμη στα εν λόγω κράτη. Επομένως, δε γίνεται αντιληπτή ως απειλή αλλά ως σύμμαχος, αντίθετα με τη Ρωσία και την Κίνα που αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη και σκεπτικισμό (αντι-ρωσική πολιτική και σινοφοβία) (Hunter A. , 2009; Nogayeva, 2015).

Η Τουρκία, δε, αξιοποιώντας την ήπια ισχύ, όπως αναλύθηκε και παραπάνω, προβάλλει ένα διαφορετικό προφίλ στην Κεντρική Ασία σε σχέση με αυτό που προβάλλει στη Μεσόγειο. Ένα παράδειγμα αφορά το ότι, στο Αιγαίο, γίνονται παραβιάσεις του ελληνικού

εναέριου χώρου, ενώ, στη Λιβύη, η Τουρκία πραγματοποίησε κινήσεις στρατηγικής συνεργασίας με στόχο την απόκτηση ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος με όρους ισχύος έναντι της Ελλάδας (Ράπτης, 2021).

Όμως, στην Κεντρική Ασία, η προσέγγιση της Τουρκίας είναι αντιδιαμετρικά αντίθετη. Ενδεικτικά, η Τουρκία επενδύει στις οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις για να αποκτήσει δυνατότητα ένταξης σε συμμαχίες και εταιρικές συμφωνίες με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (Yılmaz & Özgöker, 2013). Αντίθετα, σε επίπεδο ΕΕ ασκεί πιέσεις σε σχέση με το μεταναστευτικό και έχει λήξει τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη στην Ένωση ως πλήρες κράτος μέλος ενώ υπάρχει ένταση που σχετίζεται με τον ανταγωνισμό των δύο μερών (Τουρκία και ΕΕ) για την απόκτηση του ελέγχου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο με συνακόλουθο αποτέλεσμα την αυξημένη ανασφάλεια (Dalay, 2018).

Από μία πλευρά διεθνούς πολιτικής, η κίνηση αυτή ερμηνεύεται ανάλογα με τους στόχους που φαίνεται να έχει θέσει η Τουρκία σε κάθε ένα από τα γεωπολιτικά υποσυστήματα τα οποία μελετώνται. Στην Κεντρική Ασία, υπάρχει δυνατότητα ανταγωνισμού με τη Ρωσία και την Κίνα χωρίς, όμως, να επέρχεται σύγκρουση. Άρα, υπάρχει λιγότερος κίνδυνος για φθορά ισχύος και απώλεια μεριδίου σκληρής ισχύος στο διεθνές σύστημα, κάτι το οποίο θα ήταν ενάντια στο εθνικό συμφέρον της.¹³

Ερμηνεύοντας περισσότερο τη σχέση των ανωτέρω με το ερώτημα του τρόπου προσέγγισης της Τουρκίας στα κράτη της Κεντρικής Ασίας, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, από διεθνολογικής απόψεως, επέτρεψε την ανατροπή του συστήματος το οποίο έγινε, αρχικά, μονοπολικό, με τις ΗΠΑ να διατηρούν την κυριαρχία ως υπερδύναμη και, μετά το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους το 2001, πολυπολικό (Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 2004, σ. 251). Η Τουρκία αποκτά μία νέα και ιδιαίτερα σημαντική θέση σε αυτό το πολυπολικό σύστημα στο οποίο δεν υπάρχει μόνο μία υπερδύναμη που ρυθμίζει την τάξη των πραγμάτων.

Τα διαθέσιμα αποθέματα ισχύος διεκδικήθηκαν από πολλά κράτη στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας. Η Ρωσία, αποτέλεσε μία από τις δυνάμεις που είχε, όπως και η Τουρκία, επιρροές, γλωσσοπολιτισμικές, πολιτικές και οικονομικές, στους λαούς της Κεντρικής Ασίας, ενώ η Κίνα διεκδικούσε και διεκδικεί μέχρι και σήμερα τη δυνατότητα

¹³ Σημείωση: Αντίστοιχη «διαμάχη» ήταν και ο Ψυχρός Πόλεμος ως ένα βαθμό, υπό την έννοια του ότι τα κράτη απέφευγαν την σύγκρουση υπό το φόβο της απώλειας της ισχύος. Όμως, την Ψυχοπολεμική Εποχή, η σκληρή ισχύς ήταν προσδιοριστικός παράγοντας και όχι η ήπια. Παρόλα ταύτα, η ήπια ισχύς αξιοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από τη Σοβιετική Ένωση.

άσκησης επιρροής στους πληθυσμούς που αυτοπροσδιορίζονται ως non-Han Κινέζοι στα σύνορά της με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (Aitymbetov, Toktarov, & Ormakhanova, 2015; Araydin, 2012; Coulibaly, 2012).

Μία άλλη ευκαιρία που αναπτύσσεται έμμεσα στην περιοχή αλλά αποτελεί κομβικής σημασίας ζήτημα πολιτικής για την Τουρκία αφορά την ευκαιρία για προσέγγιση άλλων κρατών της Μέσης Ανατολής, όπως το Ιράν. Η Τουρκία και το Ιράν μοιράζονται κοινή ιστορία και έχουν γενικά καλές διπλωματικές σχέσεις. Την περίοδο της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης, ούτε το Ιράν αλλά ούτε και η Τουρκία είχαν στρατηγικά συμφέροντα ή ωφέλη από μία απευθείας διαμάχη μεταξύ τους, ιδιαίτερος, δεδομένου ότι η νέα περίοδος στο Διεθνές Σύστημα, σήμαινε την υποχώρηση μίας μεγάλης δύναμης (Efegil & Stone, 2003).

Περισσότερο σημαντικό γεγονός, για τη Τουρκία, αποτελεί το ότι οι λαοί αυτοί επανήλθαν στο στόχο της αναζήτησης μίας εθνικής ταυτότητας επιστρέφοντας στο ιστορικό παρελθόν τους και αναζητώντας εκ νέου μία μη – ιμπεριαλιστική ιστορική ερμηνεία της ταυτότητάς τους αυτής. Η τουρκική (turkic) ταυτότητα, δεδομένου και πως πολλά από αυτά τα κράτη, όπως αναλύθηκε, έχουν ως επίσημες γλώσσες, γλώσσες που ανήκουν στην οικογένεια των τουρκικών γλωσσών, ήταν προσφιλής και δεν συνδέονταν με το αρνητικό ιστορικό παρελθόν (Durdyev & Ismail, 2012; Shivers, 2021).

Πράγματι, με την υποχώρηση της Σοβιετικής Ένωσης, το μοντέλο το οποίο είχε δημιουργηθεί για τη διακυβέρνηση στην Κεντρική Ασία, έπαυσε να έχει εφαρμογή. Οι πληθυσμοί, οι γλώσσες και ο πολιτισμός τους δεν προστατεύθηκαν από το σοβιετικό κράτος και, αντιθέτως, επιβλήθηκε η ρωσική γλώσσα ως επίσημη για τα κράτη αυτά, παρότι ο πληθυσμός δεν ήταν ρωσόφωνος. Έτσι, η μετάβαση σε μία νέα εποχή, συμβολικά, συνοδεύτηκε και από την επιστροφή στη βασική γλώσσα του πληθυσμού, που δεν είναι της οικογένειας των σλαβικών γλωσσών (Aitymbetov, Toktarov, & Ormakhanova, 2015; DeHaan, 2019).

Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο σε περιοχές στις οποίες παραμένει η διάκριση ανάμεσα στη ρωσική μειονότητα και τους γηγενείς πληθυσμούς. Σε περιοχές, πράγματι, όπως η ευκαιρία που δόθηκε στην Τουρκία για προσέγγιση με όρους ήπιας ισχύος και στη βάση της γλώσσας ήταν ιστορικής σημασίας. Τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, που είχαν επηρεαστεί σημαντικά από το Δυτικό ιμπεριαλισμό, ήταν περισσότερο πιθανό να στραφούν υπέρ μίας όμορης περιφερειακής δύναμης η οποία δεν είχε, στο παρελθόν, εκφράσει τάσεις επέκτασης με μέσο την καταπίεση της εθνικής ταυτότητας και κουλτούρας (Aydin, 2004).

Αντιθέτως, μάλιστα, οι τοπικοί τουρκικής πληθυσμοί στην Κεντρική Ασία όπως και οι Τούρκοι¹⁴ πολίτες αισθάνθηκαν πως, πλέον, δεν είναι μόνοι στον κόσμο. Το αίσθημα αυτό του ανήκειν ήταν κομβικής σημασίας για την διεκδίκηση της θέσης της περιφερειακής δύναμης από την Τουρκία. Μετά το πραξικόπημα στη Σοβιετική Ένωση κατά του Γκορμπατσώφ το 1991, η Τουρκία ήταν η πρώτη από τις «Δυτικές» δυνάμεις που παρενέβη ενώ ο λοιπός πλανήτης παρακολουθούσε τις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα. Η προσέγγιση της Τουρκίας συμπεριλάμβανε επισκέψεις στις περιοχές που συνδέονται με την «πατρίδα» (homeland) των Τούρκων και προέβαλε την ιδεολογία του παντουρκισμού. (Aydin, 2004).

Όμως, για την Τουρκία, στην περιοχή αυτή υφίστανται και προκλήσεις. Μία από τις βασικές προκλήσεις για την Τουρκία στην περιοχή αυτή είναι το γεγονός πως το εν λόγω κράτος αποτυγχάνει στη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας σε άλλες περιοχές στρατηγικού ενδιαφέροντος για το κράτος. Για παράδειγμα, το ζήτημα των Karabakh ανάμεσα στην Τουρκία και την Αρμενία παραμένει μία σαφής πρόκληση, όπως και το Κυπριακό. Η αποτυχία της Τουρκίας να επιλύσει τα ζητήματα αυτά, όχι μόνο περιορίζει την επιρροή της στην Κεντρική Ασία αλλά θέτει σε πλεονεκτική θέση και τη Ρωσία που παρουσιάζει επίσης γλωσσικές, πολιτιστικές και ιστορικές κοινές καταβολές με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (Çaman & Akyurt, 2011).

Επίσης, μία ακόμη πρόκληση που εντοπίζεται είναι πως ο ανταγωνισμός αυτός εκφράστηκε και με το ερώτημα του ποια θα είναι η νέα ταυτότητα και η σύσταση των κρατών αυτών. Τα μειονοτικά, πολιτικά και διπλωματικά ζητήματα στην Κεντρική Ασία αποτελούσαν μία απειλή για την ειρήνη και τη σταθερότητα στο υποσύστημα αυτό. Όμως, η παρέμβαση όμορων κρατών συνιστούσε μία πρόκληση για το ίδιο το διεθνές σύστημα και μία ευκαιρία για σταθεροποίηση. Η Τουρκία, το Ιράν και η Ρωσία ήταν ανάμεσα στις δυνάμεις των οποίων η προσέγγιση δεν αφορούσε μόνο τη σκληρή ισχύ αλλά και την επιρροή με όρους θρησκείας και πολιτισμού. Ωστόσο, η εχθρότητα απέναντι στη Ρωσία σε πολλά κράτη της Κεντρικής Ασίας επέτρεψε την ανάδειξη της ευκαιρίας για συμμετοχή στα δρώμενα και άλλων μουσουλμανικών κρατών της περιοχής όπως το Αφγανιστάν και το Πακιστάν. Συνεπώς, εμφανίστηκαν και άλλες ανταγωνιστικές δυνάμεις που διεκδικούσαν κοινά αποθέματα ισχύος με την Τουρκία (Hunter S. , 2001).

¹⁴ Επισημαίνεται η διάκριση ανάμεσα σε τουρκικά φύλα (turkic) και Τούρκους (Turkish) που είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού η πρώτη κατηγορία αφορά τους πληθυσμούς που προσδιορίζονται ως τουρκικά φύλα και όχι πολίτες που κατοικούν εντός της Τουρκίας.

Το μεγάλο πλεονέκτημα της Τουρκίας, με βάση όλη την παραπάνω ανάλυση, είναι το ότι προάγει το προφίλ της φίλα προσκείμενης χώρας. Ως αποτέλεσμα, δεν διεκδικεί το ρόλο της ρυθμιστικής δύναμης αλλά προωθεί το στόχο της συνεργασίας. Παρότι, αποδεχόμαστε πως οι συμμαχίες είναι προσωρινές, μία συμμαχία ανάμεσα στην Τουρκία και τα κράτη της Κεντρικής Ασίας είναι ευνοϊκή και συμφέρουσα για όλες τις δυνάμεις της περιοχής και, άρα, επιλέγεται ως λύση για την από κοινού αύξηση των αποθεμάτων ισχύος των κρατών αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟΥΡΚΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Αφού συζητήθηκαν τα ζητήματα που αφορούν την σκληρή ισχύ, την ιστορία, τα χαρακτηριστικά του υποσυστήματος της Κεντρικής Ασίας όπως και το ρόλο της Τουρκίας στην περιοχή, στη συνέχεια, δίνεται έμφαση στους οικονομικούς στόχους της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία. Το κεφάλαιο αυτό, δε δίνει μόνο έμφαση σε μία βιβλιογραφική ανάλυση αλλά συμπεριλαμβάνει και ποσοτικά δεδομένα για την οικονομία της Κεντρικής Ασίας.

4.1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ

Σε πρώτη βάση, γίνεται μία προσπάθεια παρουσίασης της οικονομικής κατάστασης στην Κεντρική Ασία, γενικά, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στην ανάλυση των ποσοτικών μεταβλητών. Ως εκ τούτου, δεν γίνεται επικέντρωση σε συγκεκριμένους συντελεστές (ήπιας / οικονομικής) ισχύος για τα κράτη αυτά, αλλά στην σύγκριση των οικονομικών συντελεστών τους, ούτως ώστε να εκτιμηθεί το ποιο από αυτά τα κράτη διαθέτει την ισχυρότερη οικονομία. Στο επίπεδο αυτό η ανάλυση γίνεται με βάση τα δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας.

4.1.1. ΠΟΣΟΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ

Ξεκινώντας, λοιπόν, την ανάλυση από τους οικονομικούς συντελεστές, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα για την Τουρκία συγκριτικά με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, η ανάλυση γίνεται με βάση τρεις μεταβλητές. Η πρώτη αφορά το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (GDP), η δεύτερη τη σχετική σημασία του εμπορίου (εξωτερικό εμπόριο) για την οικονομία της χώρας σε ποσοστά ΑΕΠ (Trade %) και η τρίτη τις εξαγωγές σε ποσοστό ΑΕΠ (World Bank, 2021).

Για το ΑΕΠ¹⁵, σε Αμερικάνικο Δολάριο [GDP (current US\$)] :

ΧΩΡΑ	Καζακστάν	Κιργιζία	Τατζικιστάν	Τουρκία	Τουρκμενιστάν	Ουζμπεκιστάν
ΕΤΟΣ						
2011	192.626.507.971,6	6.197.766.118,6	6.522.732.202,5	838.762.755.164,2	29.233.333.333,3	56.516.280.748,4
2012	207.998.568.865,8	6.605.139.933,4	7.633.049.792,1	880.556.375.779,5	35.164.210.526,3	63.628.854.498,5
2013	236.634.552.078,1	7.335.027.591,9	8.448.469.837,5	957.783.020.853	39.197.543.859,6	68.997.168.337,7
2014	221.415.572.819,5	7.468.096.566,7	9.112.544.556,1	938.952.628.604,1	43.524.210.526,3	76.658.542.757,5
2015	184.388.432.148,7	6.678.178.340,5	8.271.454.300,6	864.316.670.330,9	35.799.714.285,7	81.847.410.181,8
2016	137.278.320.084,2	6.813.092.065,8	6.992.393.787,4	869.692.960.365,6	36.169.428.571,4	81.779.012.350,9
2017	166.805.800.595,7	7.702.934.800,1	7.536.439.875,1	858.996.263.095,9	37.926.285.714,3	59.159.945.320,6
2018	179.339.994.859,4	8.271.106.196,0	7.765.014.424,3	778.377.023.568,9	40.765.428.571,4	50.392.607.758,2
2019	181.667.190.075,5	8.871.019.822,8	8.300.784.856,9	761.428.183.369,2	45.231.428.571,4	57.726.542.784,9
2020	169.835.426.427,2	7.735.976.612,6	8.194.150.301,8	720.101.212.394,1	..	57.707.189.945,4

Πίνακας 1, ΑΕΠ, πηγή <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on#>.

Όπως διακρίνεται στον Πίνακα 1, η Τουρκία διαθέτει συγκριτικά το μεγαλύτερο ΑΕΠ από τα κράτη αυτά ενώ μικρότερους εθνικούς λογαριασμούς από όλα τα κράτη έχει η Κιργιζία. Επίσης, η Τουρκία έχει μειωμένο ΑΕΠ από το 2016 και έπειτα, παρότι το 2013 είχε μεγάλα επίπεδα ανάπτυξης.

¹⁵ Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ή ΑΕΠ) (αγγλ. Gross Domestic Product - GDP) αποτελεί το κυριότερο μακροοικονομικό μέγεθος. Ο βασικός στόχος μέτρησής του είναι η απόκτηση ενός μέτρου της συνολικής ποσότητας αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται για την αγορά σε μία δεδομένη χώρα κατά μία δεδομένη χρονική περίοδο. Ορίζεται ως η συνολική αγοραία αξία όλων των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα στη διάρκεια μιας ορισμένης χρονικής περιόδου.

Έπειτα, για τη σημασία του **Εξωτερικού Εμπορίου** σε ποσοστό επί του ΑΕΠ [Trade (% of GDP)] στην οικονομία της χώρας:

ΧΩΡΑ	Καζακστάν	Κιργιζία	Τατζικιστάν	Τουρκία	Τουρκμενιστάν	Ουζμπεκιστάν
ΕΤΟΣ						
2011	73.1	136.2	79.8	53.3	111.1	46.6
2012	73.7	139.7	83.2	52.8	109.3	41.5
2013	65.4	134.0	71.7	52.5	98.6	41.1
2014	65.0	125.1	54.6	53.8	91.1	35.9
2015	53.0	111.0	..	51.1	81.3	30.4
2016	60.3	105.8	..	48.3	62.0	29.7
2017	56.8	100.6	53.8	55.8	53.6	45.7
2018	63.5	98.9	55.8	62.5	35.2	66.6
2019	64.9	99.4	56.0	62.7	..	72.3
2020	..	83.0	55.3	60.9	..	63.0

Πίνακας 2 : Εξωτερικό Εμπόριο σε ποσοστό %, επί του ΑΕΠ

(πηγή :<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on#>).

Από τα δεδομένα του Πίνακα 2 διαπιστώνεται πως, για την Τουρκία, το εξωτερικό εμπόριο είναι, μεν, σημαντικό για την οικονομία, αλλά όχι όπως συμβαίνει σε κράτη όπως η Κιργιζία και το Τουρκμενιστάν (διαχρονικά).

Επίσης, για τις σύνολο των **Εξαγωγών** εκφρασμένο σε ποσοστό επί του ΑΕΠ [Exports of goods and services (% of GDP)] :

ΧΩΡΑ	Καζακστάν	Κιργιζία	Τατζικιστάν	Τουρκία	Τουρκμενιστάν	Ουζμπεκιστάν
ΕΤΟΣ						
2011	46.5	54.5	16.4	23.0	59.8	26.5
2012	44.1	44.4	17.3	24.4	58.8	21.4
2013	38.6	42.3	11.1	23.8	49.8	20.8
2014	39.3	37.4	9.2	25.2	46.8	17.7
2015	28.5	35.2	..	24.5	35.7	15.3
2016	31.8	35.8	..	23.1	22.2	14.9
2017	32.4	34.3	14.9	26.0	22.5	21.8
2018	37.6	31.6	14.4	31.2	22.7	28.0
2019	36.4	35.2	15.0	32.7	..	30.3
2020	..	31.3	17.0	28.6	..	26.3

Πίνακας 3 : Εξαγωγές σε ποσοστό % του ΑΕΠ

(πηγή <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators/Type/TABLE/preview/on#>).

Διαπιστώνεται πως το εξωτερικό εμπόριο έχει μεγαλύτερη σημασία για την Κιργιζία και το Καζακστάν σε σύγκριση με τα άλλα κράτη της περιοχής. Η Τουρκία, δε, παρουσιάζει μικρότερο επίπεδο μεταβολών στα ποσοστά αυτά (trade %) από ότι άλλα κράτη όπως το Τουρκμενιστάν.

4.2 ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Συναφώς, στην ίδια λογική, επιχειρείται μία ανάλυση για την οικονομία των κρατών αυτών, εστιάζοντας, ειδικότερα, σε κάθε ένα από αυτά τα κράτη, όπως και την Τουρκία. Η έμφαση δίνεται στο συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για τις δυνατότητες των κρατών αυτών στον οικονομικό τομέα, με στόχο το να γίνει κατανοητό το για ποιους λόγους η Τουρκία έχει στρατηγικά συμφέροντα στην περιοχή αυτή.

4.2.1. ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ

Ξεκινώντας από το Καζακστάν, το κράτος αυτό διαθέτει μεγάλα αποθέματα συντελεστών σκληρής και ήπιας ισχύος που σχετίζονται με τον τομέα της ενέργειας. Ειδικότερα, διαθέτει κυριότητα πηγών παραγωγής ορυκτού πλούτου (φυσικό αέριο και πετρέλαιο) και βρίσκεται σε σημείο στο οποίο γίνεται η μεταφορά ενέργειας από κράτη της Ανατολής σε κράτη της Δύσης. Τα κύρια αποθέματα φυσικών ορυκτών πόρων του Καζακστάν βρίσκονται στην Λεκάνη της Κασπίας Θάλασσας (Caspian Basin), στο Mangyshlak, το Buzachi καθώς και τη Λεκάνη του Νότιου Turgai (Jumadilova, 2012, p. 295).

Σε ό,τι αφορά την παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου στο εν λόγω κράτος, σημειώνεται πως τα αποθέματα ορυκτών πόρων στην Κασπία συνιστούν ορισμένες από τις μεγαλύτερες διαθέσιμες πηγές υδρογονανθράκων στην Ευρασία. Ο έλεγχος των πηγών αυτών, προσδίδει στο Καζακστάν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στη διεθνή αγορά ενέργειας, όπως και σε στρατηγικό και διπλωματικό επίπεδο. Ακόμη, η οικονομία του Καζακστάν αυξήθηκε δραματικά από το 2007 μέχρι και το 2012, συγκεκριμένα, κατά δύο φορές, ενώ η ανεργία μειώθηκε κατά 18,5%. Η αύξηση που παρατηρείται στο ΑΕΠ του Καζακστάν, κατά βάση, αντανακλά την απόκτηση νέων μέσων για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, όπως και την αύξηση της τιμής του αερίου που πωλείται από το Καζακστάν κατά 27% (Jumadilova, 2012, σ. 296).

Η ανάπτυξη αυτή οδήγησε στην παροχή κινήτρων για ξένους επενδυτές προκειμένου να προβούν σε ξένες άμεσες επενδύσεις στο Καζακστάν. Οι επενδύσεις αυτές ήταν ύψους 160 δις τη δεκαετία του 2000, ενώ τα αποθέματα του Καζακστάν με βάση τις γνωστές πηγές (δηλαδή όσες είναι ήδη αποδεδειγμένα εκμεταλλεύσιμες) επαρκούν έως και το 2050 τουλάχιστον. Ωστόσο, υφίστανται και προβλήματα στην παραγωγή των υδρογονανθράκων από το Καζακστάν, τα οποία είναι τόσο τεχνικά όσο και πολιτικοοικονομικά. Τα τεχνικά αφορούν την δυσκολία της εξαγωγής και την κατάσταση των υποδομών και τα τεχνικά – κοινωνικοοικονομικά, την εξάρτηση από την μεταφορά των υδρογονανθράκων από αγωγούς,

καθώς και τον κακό συντονισμό από μέρους της κεντρικής δημόσιας διοίκησης (Jumadilova, 2012).

Για την αντιμετώπιση τόσο των εν λόγω προβλημάτων όπως και προβλημάτων που αφορούν, γενικά, την οικονομία και την καινοτομία στο Καζακστάν, η κεντρική κυβέρνηση έχει πραγματοποιήσει ένα στρατηγικό σχεδιασμό μέχρι και το 2050. Ο σχεδιασμός αυτός βασίζεται στην βιομηχανική και τεχνολογική καινοτομία. Στόχος είναι ο εκσυγχρονισμός με βιώσιμα μέσα, καθώς και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού. Η κριτική που ασκείται, άλλωστε, από τους διαμορφωτές της πολιτικής είναι πως, χωρίς κατάλληλα καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, οποιαδήποτε επένδυση στην έρευνα και την τεχνολογία δεν θα έχει μακροπρόθεσμα οφέλη για το εν λόγω κράτος (Yessengeldin, Sitenko, & Ramashova, 2015).

Μια τόσο μεγάλη σε έκταση χώρα πρέπει να αναπτύξει τις μεταφορικές οδούς της, καθώς ακόμη τα 87.000 χλμ. ασφαλοστρωμένων οδών και τα 16.000 χλμ. σιδηροδρόμων είναι λίγα. Σε επίπεδο συνδυασμένων μεταφορών, λοιπόν, το Καζακστάν προωθεί την σύνδεση «TITR» (Trans Caspian International Transport Route), η οποία διέρχεται από τον -επίσης αναβαθμισμένο- λιμένα του Ακτάου και καταλήγει, μέσω Αζερμπαϊτζάν και Γεωργίας, στην Τουρκία. Ήδη από τις 29/11/2015, μια διετία πριν την ολοκλήρωση της γραμμής BTK¹⁶ η οποία συντελέστηκε το 2017, το πρώτο φορτίο αναχώρησε από την Κίνα (Lianyungang) και σε 15 μέρες κατέληξε στην Κωνσταντινούπολη, με προτελευταίο σταθμό τον λιμένα Πότι στη Μαύρη Θάλασσα.

Παράλληλα, σημειώνεται πως, πέραν της έλλειψης καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού, στο Καζακστάν υφίστανται και άλλα προβλήματα όπως το γεγονός πως η δυνατότητα μετακίνησης των εργαζόμενων από μία περιοχή του κράτους σε άλλες είναι περιορισμένη. Ακόμη, αναλύεται και πως ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας ανταγωνίζονται για την απασχόληση των πλέον κατάλληλα καταρτισμένων εργαζομένων (Yessengeldin, Sitenko, & Ramashova, 2015).

Σε ό,τι αφορά τους τομείς που δεν αφορούν τη δευτερογενή αλλά την τριτογενή παραγωγή, το Καζακστάν φαίνεται να μπορεί να ωφεληθεί σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό. Οι προοπτικές αυτές του Καζακστάν για ανάπτυξη επενδύοντας στον τουριστικό τομέα

¹⁶ Ο σιδηρόδρομος Μπακού-Τιφλίδας-Καρς (στα αγγλικά "Baku-Tbilisi-Kars") είναι ένας διάδρομος μεταφοράς που συνδέει τα σιδηροδρομικά δίκτυα του Αζερμπαϊτζάν, της Γεωργίας και της Τουρκίας. Έχει προγραμματιστεί να συνδέει την Τουρκία, τον Νότιο Καύκασο και την Κεντρική Ασία με τον Ευρωπαϊκό Σιδηρόδρομο. Το έργο Μπακού-Τιφλίδας-Καρς προορίζεται να συμπληρώσει έναν διάδρομο μεταφοράς που συνδέει το Αζερμπαϊτζάν με την Τουρκία σιδηροδρομικώς. Η γραμμή από το Μπακού μέσω της γεωργιανής πρωτεύουσας, της Τιφλίδας, έως την Καρς στην Τουρκία, είναι η συντομότερη και αξιόπιστη σύνδεση μεταξύ Ευρώπης και Ασίας. Σήμερα χάρη στην γραμμή BTK, το ίδιο ταξίδι δεν υπερβαίνει τις 12 μέρες, ενώ στόχος είναι να μειωθεί στο μέλλον σε 10 το πολύ ημέρες.

εμφανίστηκαν μετά την ανεξαρτητοποίηση του κράτους αυτού το 1991. Πράγματι, το 2010 παρουσιάστηκε μία αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων για τον τομέα του τουρισμού κατά 53,8% σε σχέση με τις αντίστοιχες τιμές του 2009, ενώ, ταυτόχρονα, σημειώθηκε αύξηση του αριθμού των τουριστών που επισκέφθηκαν το Καζακστάν από 6,4 εκ. τουρίστες το 2009 σε 7,41 εκ. τουρίστες το 2010 (Abubakirova, Syzdykova, Kelesbayev, Dandayeva, & Ermankulova, 2016).

4.2.2. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΡΓΙΖΙΑΣ

Στη συνέχεια, εστιάζουμε στο οικονομικό μοντέλο της Δημοκρατίας της Κιργιζίας. Το κράτος αυτό, όπως και το Καζακστάν, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εκμετάλλευση των φυσικών ορυκτών πόρων του για την ανάπτυξη της οικονομίας του. Σημείο σταθμός για την εφαρμογή αλλαγών και την εκκίνηση των προσπαθειών για ουσιαστική διαχείριση των διαθέσιμων ορυκτών πόρων της Κιργιζίας ήταν η μετάβαση σε ένα νέο πολιτικό καθεστώς. Πράγματι, το 2010 η Κιργιζία μετέβη σε ένα κοινοβουλευτικό σύστημα και η επίσημη ηγεσία του εστίασε στην εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων. Από την περίοδο αυτή και έπειτα, το 40% των εξαγωγών και το 10% του ΑΕΠ του κράτους βασίζεται στην εκμετάλλευση του πετρελαίου και του φυσικού αερίου (Yuldashev & Sahin, 2016).

Ακόμη, σύμφωνα με τον Marat (2015), από το 2005 μέχρι και το 2010, η Κιργιζία αντιμετώπισε σοβαρά φαινόμενα διαφθοράς και παραοικονομίας. Οι εθνικές πολιτικές για την ανάπτυξη της οικονομίας παρέμειναν ως δευτερεύουσες, ενώ έμφαση δόθηκε στον πολιτικό ανταγωνισμό και την εξεύρεση πλουτοπαραγωγικών πόρων. Οι πολιτικές ανταγωνιστικές ομάδες εστίασαν, δε, στην εξασφάλιση πλούτου για τα μέλη τους αντί να ενισχύσουν το στόχο της προσέλκυσης ξένων επενδυτών όπως και την ανάπτυξη του οικονομικού τομέα με κατάλληλες πολιτικές και μέτρα.

Σύμφωνα με τους Yuldashev & Sahin (2016), η Κιργιζία διαθέτει εναλλακτικές πηγές οικονομικής ισχύος που είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ανάπτυξη του κράτους και την ανταγωνιστικότητά του στις διεθνείς αγορές. Πράγματι, το 2013, η Κιργιζία εξήγαγε χρυσό αξίας 749 εκ. δολαρίων, ποσό που αντιστοιχούσε στο 10,4% του ΑΕΠ, ενώ από το 2008-2013 παράγαγε 16,6 τόνους χρυσού σε ετήσια βάση. Ακόμη, σημειώνεται πως το Καζακστάν, το 2013, εξήγαγε ραδιενεργά χημικά αξίας 56,1 εκ. ευρώ, που αντιστοιχεί στο 0,8% του ΑΕΠ.

Όπως και άλλα κράτη της περιοχής, έτσι και η Κιργιζία παρουσιάζει προβλήματα που σχετίζονται με τη διαχείριση του διαθέσιμου ορυκτού πλούτου. Το πρώτο από τα ζητήματα που αντιμετωπίζει, αφορά την έλλειψη κατάρτισης και πληροφόρησης όσο και τεχνολογίας από τους δημόσιους φορείς. Έτσι, η εκμετάλλευση των διαθέσιμων ορυκτών πόρων γίνεται,

κατά βάση, από εξωτερικούς ιδιωτικούς οργανισμούς που κερδοφορούν χωρίς, ωστόσο, η κερδοφορία αυτή να ωφελεί το μέσο πολίτη. Επίσης, υφίστανται εσωτερικές ανταγωνιστικές τάσεις και πολιτικές εντάσεις ανάμεσα στην πλειοψηφία και τις μειονότητες (Yuldashev & Sahin, 2016).

Η έλλειψη επικοινωνίας, που οφείλεται τόσο στην εχθρότητα όσο και σε πρακτικές δυσκολίες λόγω της έλλειψης δυνατότητας επικοινωνίας σε μία κοινή γλώσσα, οδηγεί σε προβλήματα στην λήψη κοινών αποφάσεων και την εξασφάλιση κοινού οφέλους για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ακόμη, διαπιστώνεται πως υπάρχουν προβλήματα που αφορούν το πως τα οφέλη αυτά θα φτάσουν στο μέσο πολίτη όπως και το ποιες κοινές πολιτικές θα προωθήσουν οι ομάδες συμφερόντων για να εξυπηρετήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα (Yuldashev & Sahin, 2016).

Αναφορικά με τον τουρισμό και την τουριστική ανάπτυξη, ευκαιρίες και δυνατότητες ανάπτυξης υφίστανται στο κράτος αυτό. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη της Κεντρικής Ασίας δεν αποτελούν δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς καθώς πάνω από το 60% της συνολικής τουριστικής κίνησης εντοπίζεται στην Ευρώπη. Για την Κιργιζία, η επένδυση στον τουρισμό αποτελεί μία ιδανική λύση αφού, πέραν του ότι οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη, αναμένεται η αύξηση της τουριστικής κίνησης να οδηγήσει σε ευκαιρίες για κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη.

Στην Κιργιζία, μία από τις σημαντικότερες περιοχές η οποία προβάλλεται ως προσφιλής και διακεκριμένος τουριστικός προορισμός είναι η περιοχή του Issyk Kul. Η περιοχή αυτή ήταν δημοφιλής για τουρίστες από τη Σοβιετική Ένωση ήδη από την περίοδο 1950-1960 και υφίστανται σε αυτή υποδομές για να εξυπηρετήσουν μεγάλο αριθμό τουριστών. Η οικολογία της περιοχής και η γεωγραφία της είναι επίσης κατάλληλες για να καταστεί το Issyk Kul μία εκμεταλλεύσιμη ζώνη οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό συμβαίνει διότι, σε αυτό υπάρχουν κοιλάδες, λίμνες και μικρά χωριά που την καθιστούν κατάλληλη για επίσκεψη από οικογένειες. Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, λοιπόν, στην οποία επενδύουν οι αρχές αφορά και την αύξηση του πληθυσμού, τη βελτίωση της εικόνας της Κιργιζίας καθώς και την αύξηση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών που κατοικούν στην ύπαιθρο (Kozhokulov, και συν., 2019).

4.2.3. ΤΑΤΖΙΚΙΣΤΑΝ

Το Τατζικιστάν είναι η φτωχότερη χώρα στην κεντρική Ασία με χαρακτηριστικά που συνάγουν σε ένα «αποτυχημένο» κράτος. Μέχρι και το 1990, αποτελούσε μία από τις περιοχές εκείνες που εξαρτώνταν σε μεγαλύτερο βαθμό από τη Σοβιετική Ένωση. Η αυτονομία του

ήταν περιορισμένη, ενώ και οι οικονομικές προοπτικές του και η ανάδειξη αυτών εξαρτιούνταν από την κεντρική σοβιετική διοίκηση. Πριν την δημιουργία της Σοβιετικής Ένωσης και στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η οικονομία του βασιζόταν στην εξαγωγή βάμβακος (Coulibaly, 2012).

Ακόμη, μέχρι και το 1996, στην περιοχή υπήρχε εμφύλια διαμάχη. Ο εμφύλιος οδήγησε σε ακόμη μεγαλύτερο περιορισμό της οικονομικής ανάπτυξης του κράτους, όμως, η λήξη αυτού επέφερε μεταβολές. Οι μεταβολές αυτές αφορούσαν, αρχικά, την αύξηση της παραγωγής του ΑΕΠ από την παροχή υπηρεσιών όπως και τη βελτίωση των τεχνοοικονομικών δυνατοτήτων του. Το 2010, το 57% του ΑΕΠ του Τατζικιστάν προέρχονταν από τον τριτογενή τομέα, ενώ η ανάπτυξη είναι συνεχής από τις αρχές της νέας χιλιετίας μέχρι και σήμερα. Αυξημένα είναι, όμως, και τα κέρδη από την πρωτογενή παραγωγή. Το Τατζικιστάν αποτελεί κράτος στο οποίο η γεωργία συνιστά έναν από τους σημαντικότερους τομείς και η ανάπτυξη στον τομέα αυτό αποτελεί σημαντική προοπτική για μελλοντική κοινωνικοπολιτική και οικονομική ανάπτυξη (Coulibaly, 2012).

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, πέραν του εμφυλίου και τη συρρίκνωση των εξαγωγών, επέφερε και αύξηση του δημόσιου χρέους. Στο Τατζικιστάν προέκυψαν προβλήματα στην παραγωγή ενός από τα σημαντικότερα για την εθνική οικονομία προϊόντων, του βάμβακος, με αποτέλεσμα να προκύψουν ελλείψεις σε άλλα προϊόντα αφού μειώθηκε η συνολική οικονομική δυνατότητα (εισαγωγική και εξωτερική) του κράτους. Με τις ξένες επενδύσεις να εξαρτώνται από τις εξαγωγές του βαμβακιού και του αλουμινίου, η οικονομία είναι ιδιαίτερα τρωτή στους εξωτερικούς κλονισμούς. Σχεδόν το 60% των κατοίκων του Τατζικιστάν ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας και για τα προηγούμενα δύο έτη η χώρα έχει αντιμετωπίσει κρίση στα τρόφιμα. Ο πόλεμος οδήγησε, δε, σε ελλείμματα σε όλα τα επίπεδα, ενώ οι κάτοικοι στερήθηκαν την πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά (Hofman, 2018).

Σε σχέση με άλλους συντελεστές οικονομικής ανάπτυξης, για το Τατζικιστάν, προκύπτει πως μεγάλο ρόλο παίζει η αλλαγή στην προσέγγιση ξένων επενδυτών. Από το 1992 και μέχρι το 1997, η εξαγωγή αλουμινίου από το Τατζικιστάν μειώθηκε κατά 70% και, ως αποτέλεσμα, περιορίστηκε η οικονομική ανάπτυξη. Αντίθετα, σήμερα, το Τατζικιστάν εξάγει τρόφιμα (κυρίως αποξηραμένα φρούτα και καρπούς), φυτικά προϊόντα καθώς και επεξεργασμένα υφάσματα. Ένα ιδιαίτερο στοιχείο είναι το γεγονός ότι η εμπορία ναρκωτικών είναι η σημαντικότερη παράνομη πηγή εισοδήματος στο Τατζικιστάν, δεδομένου ότι είναι σημαντική χώρα διέλευσης για τα αφγανικά ναρκωτικά που προορίζονται για τις ρωσικές και ευρωπαϊκές αγορές. Αναφορικά με την ενέργεια, προβλέπεται πως στο εγγύς μέλλον θα προκύψουν μεγαλύτερες ευκαιρίες για εκμετάλλευση της υδροηλεκτρικής ενέργειας, αφού το κράτος διαθέτει 900 εκ. τόνους αποθεμάτων της ενεργειακής αυτής πηγής (Coulibaly, 2012).

Ένα άλλο πρόβλημα το οποίο εντοπίστηκε και σχετίζεται με όλα τα ζητήματα που θίχθηκαν παραπάνω, δηλαδή την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, τον εμφύλιο, το δημόσιο χρέος και τις διαμάχες στο εσωτερικό του κράτους, όπως και το γεγονός πως το κράτος είναι κυρίως ορεινό, αφορά την κυριότητα της γης. Η διαθέσιμη προς καλλιέργεια γη στο Τατζικιστάν είναι ελάχιστη και τα διαθέσιμα εδάφη ανήκουν σε μικρή μερίδα καλλιεργητών. Παρόλα αυτά, ακόμη κι αν ένας μικροκαλλιεργητής διαθέτει κυριότητα μίας εδαφικής ζώνης, το κράτος μπορεί να παρέμβει και να διεκδικήσει αυτή την κυριότητα. Το ζήτημα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό καθώς σχετίζεται με ζητήματα που αφορούν την ισότητα των ευκαιριών και το ρόλο του κράτους στην ευημερία του πληθυσμού. (Hofman, 2018)

Η οικονομική ανάπτυξη του Τατζικιστάν, σήμερα, στον 21^ο αιώνα, βασίζεται στην εκμετάλλευση της υδροηλεκτρικής ενέργειας. Η ανάπτυξη περιορίζεται από την γεωμορφολογία του κράτους, καθώς, κατά βάση, το έδαφος του αποτελείται από οροσειρές και ερήμους. Επίσης, είναι περιορισμένο από τους γείτονές του και συνορεύει με οροσειρές της Κίνας που καθιστούν τη διασυνοριακή μετακίνηση δύσκολη. Στα νότια σύνορά του, βρίσκεται το Αφγανιστάν, που αποτελεί μία περιοχή υπό μετάβαση και, άρα, η μεταφορά αγαθών δια μέσου του Αφγανιστάν δεν συνιστά μία λύση για το κράτος. Ενδεικτικά, η μεταφορά ενός container από τη Μολδαβία σε μία χώρα της ΕΕ κοστίζει 1545 δολάρια ΗΠΑ ενώ από το Τατζικιστάν σε μία χώρα της ΕΕ 3850 δολάρια (Coulibaly, 2012, σ. 2).

4.2.4. ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ

Το Τουρκμενιστάν, αποτελεί επίσης μία δημοκρατία που προέκυψε από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Σε αντίθεση με τα άλλα κράτη της περιοχής της Κεντρικής Ασίας, η μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας έδειξε πως ο ανταγωνιστικότερος τομέας για το εν λόγω κράτος είναι ο κατασκευαστικός. Ο κατασκευαστικός τομέας στο Τουρκμενιστάν και η ανάπτυξή του συνέβαλαν στην αποκατάσταση της οικονομίας όπως και των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Ενδεικτικά, μετά το 1997, η επένδυση στην ανάπτυξη του τομέα αυτού βοήθησε στην αύξηση του ΑΕΠ. Το 1997, το ΑΕΠ ήταν μειωμένο κατά 11,4% ενώ ο πληθωρισμός ήταν στο 83,72% και η ανεργία στο 61,4%. Ωστόσο, το 2004, το ΑΕΠ παρουσίαζε σταδιακά ανοδικές τάσεις (+15,5%) ενώ ο πληθωρισμός ήταν μόλις 5,8% και η ανεργία μειώθηκε στο 60% (Durdyev & Ismail, 2012, σ. 884).

Συνολικά, ο κατασκευαστικός τομέας συνδράμει στο συνολικό 10% του ΑΕΠ. Επίσης, το 1999, μόλις 4,25% των μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων ήταν ιδιωτικοποιημένες, κάτι το

οποίο έδειχνε την μεγάλη εξάρτηση του τομέα από δημόσιους πόρους. Ωστόσο, σήμερα, υπάρχει ανάπτυξη του τομέα και η συμβολή του κατασκευαστικού τομέα στην συνολική οικονομία είναι διαρκώς αυξανόμενη (Durdyev & Ismail, 2012). Συγκριτικά, το 2011, η βιομηχανική παραγωγή αποτελούσε το 24,2% του ΑΕΠ, ο πρωτογενής τομέας μόλις το 0,1% του ΑΕΠ, ενώ οι μεταφορές και οι τηλεπικοινωνίες το 8,1% και το εμπόριο το 9%. Επομένως, ο τομέας των κατασκευών που φτάνει το 12,1% είναι ο δεύτερος ανταγωνιστικότερος τομέας της οικονομίας του Τουρκμενιστάν (Jumayev, 2012, σ. 5).

Σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές του Τουρκμενιστάν, ο μεγαλύτερος εξαγωγικός του εταίρος είναι το Ιράν, αφού πάνω από το 21,7% των εξαγωγών του προορίζονται για το εν λόγω κράτος. Ο δεύτερος μεγαλύτερος εταίρος είναι η Ρωσία (18%), ο τρίτος η Τουρκία (16,4%) και ο τέταρτος η Κίνα (10,8%). Οι ασιατικές χώρες απορροφούν το 64% των Τουρκμενικών εξαγωγών, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση το 35,5%. Επίσης, ιδιαίτερη σημασία αποκτά το γεγονός πως, για την αγοραπωλησία ορυκτών πόρων, η Ασιατική αγορά απορροφά το 99,7% του υδροποιημένου φυσικού αερίου του Τουρκμενιστάν, το 82,2% των προϊόντων και των παραγώγων πετρελαίου και το 100% της παραγόμενης ηλεκτρικής του ενέργειας (Jumayev, 2012, σσ. 5-7).

Το 2010, το Τουρκμενιστάν δημιούργησε έναν μεγάλης έκτασης αγωγό μεταφοράς φυσικού αερίου, που καλύπτει την περιοχή από την Κασπία μέχρι και τα ανατολικά σύνορα του κράτους. Η κατασκευή του αγωγού αυτού συνδράμει στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η Ρωσία και η Κίνα δεν αποτελούν τους μόνο στρατηγικούς εταίρους του Τουρκμενιστάν σε ό,τι αφορά την αγοραπωλησία και τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας. Με τη δημιουργία του Turkmenistan Afghanistan Pakistan India Natural Gas Pipeline (TAPI), το Τουρκμενιστάν έχει ενταχθεί σε ένα νέο δίκτυο συνεργασίας με τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής και έχει αναδειχθεί σε ανταγωνιστικό παίκτη στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας (Jumayev, 2012).

Παράλληλα, όπως αντίστοιχα και για το Τατζικιστάν, η παραγωγή και εμπορία μαλλιού και βάμβακος συνιστά έναν ανταγωνιστικό τομέα για το κράτος αυτό. Παρότι η πρωτογενής παραγωγή συμβάλλει σε περιορισμένο βαθμό στο εθνικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, αποτελεί έναν τομέα ο οποίος συμβάλλει στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας και της επαρχίας. Ειδικά, στην όαση του Gurukly Dere, η παραγωγή βάμβακος και μαλλιού αποτελεί παράδοση για τους τοπικούς πληθυσμούς και μέρος της ταυτότητας του Τουρκμενιστάν. Επίσης, το μαλλί και το βαμβάκι και τα παράγωγά τους συνιστούν σημαντικά εκθέματα για το Τουρκμενιστάν αφού από αρχαιολογικές ανασκαφές προκύπτει πως η ενασχόληση με αυτά τα

προϊόντα είναι ιστορικά αποδεδειγμένα πως ήταν μία από τις κύριες δραστηριότητες των ανθρώπων που έζησαν σε αυτά τα εδάφη (Kossowska-Janik, 2016).

Ο μεγαλύτερος λιμένας του Τουρκμενιστάν σε ολόκληρη την Κασπία είναι το Τουρκμενμπάσι, το οποίο έλαβε την σημερινή ονομασία του το 1993 από τον προαναφερθέντα πρόεδρο Νιγάζον και σημαίνει «Ηγέτης όλων των Τουρκμένων». Το Τουρκμενμπάσι φιλοδοξεί να διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο διαμετακόμισης αγαθών στον «Νέο Δρόμο του Μεταξιού». Η αναβάθμιση του εν λόγω λιμένα, ένα κολοσσιαίο έργο ύψους δύο δις. δολαρίων, έλαβε χώρα την περίοδο 2013-2018 με βασικό ανάδοχο την κατασκευαστική εταιρεία GAP του ομίλου Çalık. Ο εν λόγω λιμένας θεωρείται στρατηγικής σημασίας και για το Αφγανιστάν, που προσπαθεί πλέον να επικοινωνήσει με τη Δύση μέσω ενός μεταφορικού διαδρόμου υπό την ονομασία «Lapis Lazuli» (Τουρκμενιστάν-Κασπία-Τουρκία). Το 2014, η χώρα ενεργοποίησε εκ νέου τη συμμετοχή της στη σύμβαση διεθνών μεταφορών TIR/Transport International Routier και το Δεκέμβριο του 2018, έστειλε πιλοτικά τα πρώτα εννέα φορτηγά αυτοκίνητα στην Τουρκία.¹⁷

4.2.5. ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ

Έπειτα, για το Ουζμπεκιστάν, πραγματοποιείται επίσης μία ανάλυση των διαφορετικών τομέων που συμβάλλουν στην οικονομία και την ανάπτυξή του. Για το κράτος αυτό, σύμφωνα με τους Tursunbaevich & Mamatovich (2019) προκύπτει πως η οικονομία του βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ξένες άμεσες επενδύσεις. Πιο συγκεκριμένα, από το 1995 μέχρι και σήμερα, η συμβολή των ξένων επενδύσεων είναι παρατηρήσιμη στην οικονομία, αφού παρατηρείται μία διαρκής ποσοστιαία αύξηση αυτή. Ενδεικτικά, ο σύνολο των ξένων επενδύσεων στο Ουζμπεκιστάν το 1995 ήταν 12,4 δις δολάρια ενώ το 2017 16309,2 δις δολάρια. Επίσης, η δανειοδότηση από τις τράπεζες συνιστά βασικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης για τις επιχειρήσεις.

Ταυτόχρονα, προκύπτει πως το Ουζμπεκιστάν αποτελεί ένα από τα κράτη της Κεντρικής Ασίας το οποίο έχει προχωρήσει στο μεγαλύτερο βαθμό τις προσπάθειες για ανάπτυξη της έρευνας και της καινοτομίας. Σύμφωνα με τους Abdurakhmanov, Zokirova, Shakarov & Sobirov (2018), αυτό οδήγησε σε ανάπτυξη της τεχνολογίας και σε επενδύσεις στον τομέα της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών. Από το 2008 που ξεκίνησε η θεσμική μεταρρύθμιση μέχρι το 2018, στο Ουζμπεκιστάν έλαβαν χώρα μεταρρυθμίσεις στον τομέα της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, με αποτέλεσμα τη βελτίωση της δημόσιας διοίκησης. Ακόμη,

¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη του κράτους του Τουρκμενιστάν στο τομέα αυτό βλ. <https://nation.com.pk/16-Dec-2018/lapis-lazuli-corridor-to-connect-asia-europe>

έγινε μία μετάβαση από παραδοσιακές σε καινοτόμες μεθόδους παραγωγής με έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών.

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης επέδρασε εξίσου με την αλλαγή στην κεντρική διακυβέρνηση του Ουζμπεκιστάν. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Kurpayanidi & Tolibon (2017), η οικονομική ανάπτυξη του Ουζμπεκιστάν είναι της τάξης του 8% ανά έτος σε όλη τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, ενώ το δημόσιο χρέος είναι σε σταθερά χαμηλά επίπεδα. Παράλληλα, το κράτος μετά την ανεξαρτητοποίηση έχει πετύχει τον εκσυγχρονισμό, τόσο της παραγωγής, όσο και της δημόσιας διοίκησης. Αυτή η προσπάθεια για εκσυγχρονισμό αντανακλά στην οικονομική ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα, όπως και στην επιτυχή εφαρμογή στρατηγικών πρόληψης και αντιμετώπισης κρίσεων στον οικονομικό τομέα στο κράτος.

Από το 2000 μέχρι και το 2016, δε, παρουσιάστηκε στο Ουζμπεκιστάν σημαντική ανάπτυξη και βελτιώσεις σε ό,τι αφορά την κατάσταση για το μέσο πολίτη. Για να εξηγηθεί καλύτερα αυτή η μεταβολή, σημειώνεται πως το Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν αυξήθηκε από 1431 δολάρια ΗΠΑ το 2000, σε 3271 δολάρια ΗΠΑ το 2011 και σε 6514 δολάρια ΗΠΑ το 2016. Ακόμη, βελτιώθηκε η κατάσταση της βιομηχανίας, αφού η βιομηχανική παραγωγή συνιστούσε το 14,2% του ΑΕΠ το 2000, το 24,1% ο 2011 και το 32,9% το 2016. Επιπροσθέτως, η συμβολή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ιδιωτικών συμφερόντων αυξήθηκε από το 31% το 2000, σε 54% το 2011 και 56% το 2016 (Kurpayanidi & Tolibon, 2017, σ. 178).

4.2.6. ΤΟΥΡΚΙΑ

Η Τουρκία είναι μια κατεξοχήν εξωστρεφής χώρα με πολυδιάστατη παραγωγική βάση και διαφοροποιημένους ομίλους επιχειρήσεων ή εταιρείες συμμετοχών με ταυτόχρονη παρουσία σε πολλούς ξεχωριστούς κλάδους. Η διεθνής παρουσία της είναι ασφαλώς αξιοσημείωτη, όπως ενδεικτικά υποδηλώνει η σταδιακή αύξηση των τουρκικών εξαγωγών αγαθών από περίπου 100 δισ. δολάρια προ δεκαπενταετίας στα επίπεδα έτους 2019 – 2020 των 170 δισ. δολαρίων. Η παρουσία της είναι αισθητή στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομίας των χωρών αυτών.

Το 2014, το Τουρκμενιστάν δρομολόγησε την κατασκευή ενός από τα μεγαλύτερα εργοστάσια GTL (gas to liquids) στον κόσμο, κόστους 1,7 δισ. δολαρίων, που ολοκληρώθηκε τελικά στο τέλος του 2018. Από την επεξεργασία 1,8 δισ. κυβ. μέτρων φυσικού αερίου ετησίως, θα παράγει 600.000 τόνους βενζίνη των 92 οκτανίων. Οι τρεις κύριοι επενδυτές πίσω από το πρότζεκτ ήταν η TurkmenGas, η ιαπωνική Kawasaki Heavy Industries και η τουρκική Rönensans Türkmen. Η μητρική εταιρεία της τελευταίας, Rönensans Holding, ιδρύθηκε το 1993

και ανήκει στον 50χρονο σήμερα μεγιστάνα Erman Picak¹⁸. Σε λιγότερο από 25 χρόνια ύπαρξης, η τουρκική «Αναγέννηση» κατάφερε να εξελιχθεί σε μια από τις πιο εξωστρεφείς κατασκευαστικές εταιρείες της Τουρκίας –και όχι μόνο: Είναι σήμερα η 38η μεγαλύτερη στον κόσμο και η 10η στην Ευρώπη μεταξύ των κατασκευαστικών, με ίδια κεφάλαια 6,5 δισ. \$, ετήσιο κύκλο εργασιών 3,5 δισ. \$ και 67.000 εργαζόμενους.

Η παρέμβαση της Τουρκίας στο Καζακστάν είναι έντονη, με δράση τουλάχιστον 600 τουρκικών συμφερόντων εταιρείες, σε όλους τους κλάδους, από τον χρηματοπιστωτικό μέχρι την εστίαση. Οι κατασκευές, πάντως, αποτελούν τον κατεξοχήν προνομιακό κλάδο δραστηριοποίησης της Τουρκίας και στο Καζακστάν αν και τα τεχνικά έργα που έχει υλοποιήσει παραμένουν λιγότερα από εκείνα που υλοποιήθηκαν στο Τουρκμενιστάν. Μεταξύ των πάρα πολλών έργων που υλοποιήθηκαν ξεχωρίζουν το Κοινοβούλιο, η Εθνική Βιβλιοθήκη, το Εθνικό Επιχειρηματικό Κέντρο, ο Πύργος Τηλεπικοινωνιών και, στην πόλη Αλμάτι το μεγαλύτερο συγκρότημα δημόσιων κατοικιών σε ολόκληρη την χώρα (Ahsel KENT) με συνολικά 6.844 διαμερίσματα. Κάποια εποχή, λέγεται ότι ο τουρκικός όμιλος Ahsel απασχολούσε μόνο στο Καζακστάν 6000 άτομα.

Από το 2015 τουρκικοί όμιλοι επιδεικνύουν ζωνρό ενδιαφέρον και για τον πρωτογενή τομέα του Καζακστάν, ο οποίος χρήζει όντως εκσυγχρονισμού από τα παλαιά σοβιετικά πρότυπα. Ενδεικτικά αναφέρεται η DAL Investments Holding (κραταιός μηχανολογικός όμιλος που ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1985), η οποία πολύ πρόσφατα ανέλαβε να κατασκευάσει ένα υπερσύγχρονο θερμοκήπιο κόστους 500 εκατ. \$ στη νότια καζακική επαρχία Turkestan, καθώς και αποθήκες-ψυγεία. Η σχετική συμφωνία οριστικοποιήθηκε κατά το τελευταίο Διμερές Συμβούλιο Στρατηγικής Συνεργασίας Τουρκίας-Καζακστάν στην Άγκυρα το 2018, στο οποίο συμπροέδρυσαν οι ηγέτες των δύο χωρών. Στα μακροπρόθεσμα σχέδια της DAL στο Καζακστάν συμπεριλαμβάνεται και η κατασκευή ενός τεράστιου εργοστασίου τσιμέντου, παραγωγικής ικανότητας άνω των 1,5 εκ. τόνων ετησίως, αντίστοιχου με τα δύο τα οποία έχει ήδη κατασκευάσει κατά την τελευταία πενταετία στο Ουζμπεκιστάν και, ειδικότερα, στις πόλεις Jizzakh και Surkhandaraya¹⁹. Τέλος, επίσης στο Καζακστάν η τουρκική ZORLU Holding προχωρεί στην υλοποίηση ηλιακού πάρκου με φωτοβολταϊκά πάνελ κόστους 120 εκατ. δολαρίων.

¹⁸ Για περισσότερες πληροφορίες για την σύμπραξη αυτών των εταιρειών και ιδιαίτερα της τουρκικής Ronesans Holding ή «Αναγέννησης», βλ. <https://ronesans.com/en/>

¹⁹ Εδώ και πολλά χρόνια, η εταιρεία DAL Teknik Makina, μέλος του ομίλου DAL Investments Holding, είναι ο μεγαλύτερος ξένος εξαγωγέας προς το Ουζμπεκιστάν. Στις 31/8/2018 εγκαινίασε έξω από την Τασκένδη μια χαλβουργική μονάδα με παραγωγική ικανότητα 12.000 τόνους ετησίως. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://foreignaffairs.gr/articles/72296/basilis-sitaras/i-toyrkia-kai-oi-xores-tis-kentrikis-asias?page=show>

4.3. ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Μία σημαντική διάσταση σε σχέση με την οικονομία και τις οικονομικές ευκαιρίες στην Κεντρική Ασία, αφορά το ότι η περιοχή του Καυκάσου συνορεύει με μεγάλες οικονομικές δυνάμεις στην Ασία, όπως θεωρείται η Κίνα και η Ρωσία. Οι ευκαιρίες αυτές αφορούν, επομένως, αρχικά το ότι επιτρέπεται η μεταφορά αγαθών μέσω εδάφους και η ανταλλαγή τεχνογνωσίας με τα κράτη όπου υπάρχει συνεργασία. Για τα κράτη αυτά, η σταθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης συνιστά βασική προϋπόθεση για την εκμετάλλευση των διαθέσιμων οικονομικών ευκαιριών (Miholjic, 2018).

Η Trans – Caspian International Transportation Route (TITR) αποτελεί, πράγματι, έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς δρόμους, που διασχίζει πολλά από τα κράτη της Κεντρικής Ασίας και φτάνει μέχρι τα κινεζικά λιμάνια. Το Καζακστάν, διαθέτει την ευνοϊκότερη θέση στην οδό αυτή ενώ η ύπαρξή της οδήγησε σε εντατικοποίηση της συνεργασίας του Καζακστάν με το Αζερμπαϊτζάν, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία της οικονομικής συνεργασίας για την ειρηνική επίλυση των διαφορών στην περιοχή αυτή (Miholjic, 2018).

Η Τουρκία αποτελεί μέρος και τελικό προορισμό αυτής της οδού η οποία ξεκινά από το Lianyungang στην Κίνα, διασχίζει το Καζακστάν, την Κασπία, το Αζερμπαϊτζάν και τη Γεωργία και καταλήγει στην Τουρκία. Εταίροι της TITR είναι, ωστόσο, και άλλα κράτη που ανήκουν στην Ευρώπη, όπως είναι η Ουκρανία, η Ρουμανία και η Πολωνία. Η οδός αυτή βοηθά στην δημιουργία ευκαιριών για τα κράτη τα οποία διασχίζει και θέτει σε ευνοϊκή γεωπολιτική θέση το Καζακστάν, το οποίο διεκδικεί θέση περιφερειακής δύναμης αφού συνιστά μέρος αυτής και, πέραν του ότι ασκεί ρυθμιστικό ρόλο, μπορεί να ενισχύσει τους συντελεστές ισχύος του, ιδίως προάγοντας την τοπική οικονομία και κουλτούρα του. Επίσης, για όλα τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, διαπιστώνεται αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων και του ενδιαφέροντος της διεθνούς κοινότητας για οικονομική, πολιτική και στρατιωτική συνεργασία (Miholjic, 2018).

Η διπλωματία του «Δρόμου του Μεταξιού» η οποία αναφέρθηκε και παραπάνω μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βάση για να εξεταστούν οι στόχοι της Τουρκίας στο οικονομικό επίπεδο. Μάλιστα, η Τουρκία αποτελεί ένα από τα πρώτα κράτη, μαζί με την Κίνα, το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν που συνεργάστηκαν στον τομέα αυτό με έμφαση στην δημιουργία ενός δικτύου / μίας ένωσης η οποία θα είναι τελωνειακή και θα στοχεύει στην άρση των δασμών μεταξύ των κρατών που δημιουργούν την οικονομική ένωση. Οι βασικές πρωτοβουλίες που

δημιουργήθηκαν στον τομέα αυτό για την προώθηση του εν λόγω στόχου ήταν η Turkey China Kazakhstan and Turkmenistan Customs Union, η Transport Corridor Europe and Central Asia (TRACECA), η Connecting Central Asian Countries (CAREC), η United Nations Special Programme for the Economies of Central Asia (SPECA) και η INOGATE (Fedorenko, 2013, p. 3).

Η TRACECA αποτελεί ένα διεθνές εγχείρημα στο οποίο συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Βουλγαρία, η Γεωργία, το Ιράν, το Καζακστάν, η Κιργιζία, η Μολδαβία, η Ρουμανία, το Τατζικιστάν, η Τουρκία, η Ουκρανία και το Ουζμπεκιστάν. Στόχος της είναι να υπάρξει μία κοινή οδός / διαδρομή για την μεταφορά εμπορευμάτων σε όλη την Ευρασία χωρίς εμπόδια και με βιώσιμες μεθόδους. Ακόμη, η TRACECA επιτρέπει τη διακρατική συνεργασία ανάμεσα στα κράτη μέλη της και να αυξηθούν οι ευκαιρίες για περιφερειακή οικονομική και πολιτική συνεργασία. Με τον τρόπο αυτό, τα κράτη που την απαρτίζουν επενδύουν στην ήπια ισχύ για την δημιουργία συνεργασιών και, παράλληλα, αναπτύσσονται ευκαιρίες για διαπραγμάτευση ανάμεσα στα κράτη που την απαρτίζουν (TRACECA, 2021).

Έπειτα, η CAREC αφορά ένα πρόγραμμα στο οποίο μετέχουν το Αφγανιστάν, το Αζερμπαϊτζάν, η Κίνα, η Γεωργία, το Καζακστάν, η Κιργιζία, η Μογγολία, το Πακιστάν, το Τατζικιστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν. Στόχος της CAREC είναι η συνεργασία σε όλα τα επίπεδα και η κοινή προσέγγιση των κρατών της Κεντρικής Ασίας με έμφαση στις μεταφορές, το εμπόριο, την πολιτική, τα δικαιώματα των πολιτών καθώς και την γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στις ιδιωτικές και τις δημόσιες επιχειρήσεις. Η βάση της CAREC είναι η καλή γειτονία με στόχο την αποφυγή εντάσεων στην Κεντρική Ασία (CAREC, 2021).

Στη συνέχεια, η SPECA αποτελεί ένα εξειδικευμένο πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών που επικεντρώνεται στην ενίσχυση των ευκαιριών για συνεργασία στην Κεντρική Ασία. Το πρόγραμμα υλοποιείται από το 1998 και έπειτα και σχετίζεται με το αντίστοιχο πρόγραμμα το οποίο υφίσταται στην Κεντρική Ευρώπη όσο και αυτό και την Ασία / τον Ειρηνικό (SPECA, 2021).

Ακόμη, το INOGATE είναι ένα εξειδικευμένο πρόγραμμα της ΕΕ που επικεντρώνεται στην συνεργασία ανάμεσα στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κεντρικής Ασίας και συμπεριλαμβάνει τα κράτη των Βαλκανίων και την Τουρκία. Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται στους στόχους της ενεργειακής ασφάλειας και αυτονομίας, το στόχο της κοινωνικής αλλαγής στην Κεντρική Ασία και την επιδίωξη της διασφάλισης της σταθερότητας και της ειρήνης στην περιοχή αυτή (INOGATE, 2021).

Σε ό,τι αφορά τη Διπλωματία του «Δρόμου του Μεταξιού», σύμφωνα με τον Fedorenko (2013), αυτή αποτελεί από το 2008 κομβικής σημασίας προτεραιότητα για την Τουρκία. Πέραν του ότι ενώνει την Ευρώπη με την Ασία, ο Δρόμος του Μεταξιού έχει και κοινωνικοπολιτική, ιστορική και στρατηγική σημασία, επομένως, για την Τουρκία, η συμμετοχή σε ανάλογες δράσεις οδηγεί στην ανάπτυξη ευκαιριών σε όλα τα επίπεδα. Τέλος επισημαίνεται το γεγονός πως με τον τρόπο αυτό, δηλαδή, με τη συμμετοχή σε διεθνείς προσπάθειες για την οργάνωση των εμπορικών σχέσεων, μειώνονται τα κόστη και οι κίνδυνοι της μεταφοράς προϊόντων και αυξάνεται η οικονομική ισχύς της Τουρκίας.

4.4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σε ό,τι αφορά τον οικονομικό τομέα, όπως αντίστοιχα και στον διπλωματικό και τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, στην Κεντρική Ασία διαφαίνονται πολλές προοπτικές και ευκαιρίες ανάπτυξης. Η γεωστρατηγική θέση του Καζακστάν, της Κιργιζίας, του Τατζικιστάν, του Τουρκμενιστάν και του Ουζμπεκιστάν είναι ισχυρή ενώ τα κράτη αυτά διαθέτουν κυριότητα πηγών ενέργειας, συγκεκριμένα, πετρελαίου και φυσικού αερίου. Ως εκ τούτου, αποκτούν ένα ισχυρό πλεονέκτημα στο διεθνές σύστημα.

Για τα κράτη που συνεργάζονται με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, είναι σημαντικό να προωθηθούν, πέραν των κοινών οικονομικών στόχων, έργα στον τομέα των υποδομών, με έμφαση στις μεταφορές. Η διπλωματία του Δρόμου του Μεταξιού επικεντρώνεται στις διαστάσεις αυτές καθώς διαπιστώνεται πως, τα κράτη αυτά, ενώ έχουν ευκαιρίες ανάπτυξης, λόγω της γεωμορφολογίας τους αντιμετωπίζουν αυξημένα κόστη μεταφοράς.

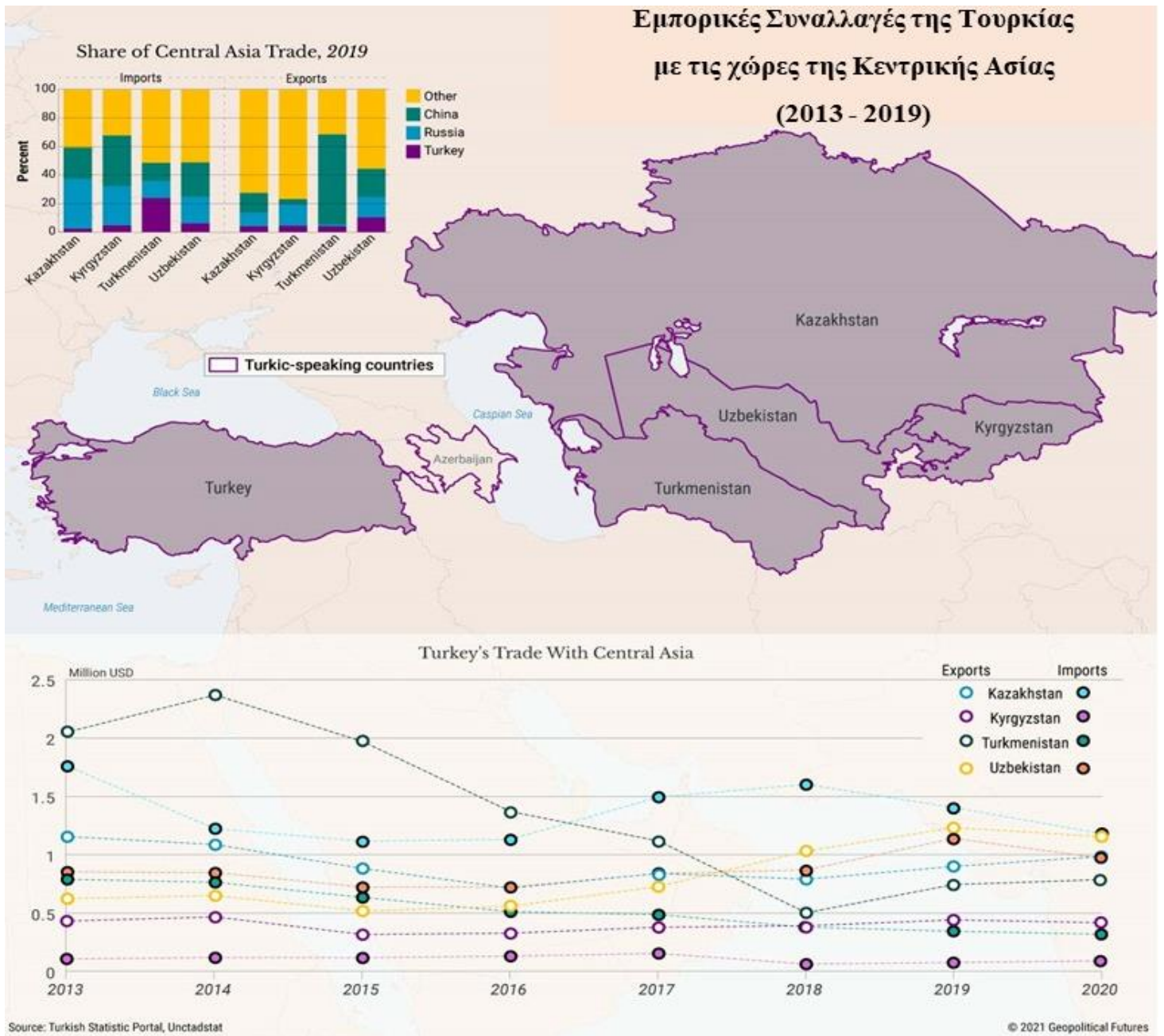
Στην ίδια λογική, οι οργανισμοί που αναλαμβάνουν συντονιστικό ρόλο ασκούν μεγάλη επιρροή. Η Τουρκία συμμετέχει ενεργά σε ένα μεγάλο αριθμό αυτών, κάτι το ποίο δείχνει πως το εν λόγω έθνος κράτος αντιλαμβάνεται την κατάσταση που επικρατεί στο υποσύστημα αυτό καθώς και τις προκλήσεις και ευκαιρίες που αντιμετωπίζει. Ένας συνδυασμός στρατηγικών συμφερόντων, εθνικής ταυτότητας και, πάνω από όλα ίσως, εύκολης οικονομικής κερδοφορίας ώθησε την Τουρκία προς Ανατολάς. Η κρατική υποστήριξη των Τούρκων επιχειρηματιών μέχρι το ανώτατο δυνατό πολιτικό επίπεδο ήταν αμέριστη και εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία τους, ειδικά σε χώρες όπου οι προσωπικές σχέσεις, οι διασυνδέσεις και τα αμιγώς οικονομικά κριτήρια παίζουν τον κυρίαρχο ρόλο.

Και όμως, η Άγκυρα δεν μπορεί προς το παρόν να υπερισχύσει έναντι της παρουσίας της Ρωσίας στην περιοχή αυτή. Η δομική αλληλεξάρτηση, σε οικονομικό επίπεδο, των νεοπαγών κρατών με το παλιό «Σοβιετικό κέντρο», μια κληρονομιά της σοβιετικής εποχής που συνεχίστηκε και επί Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών, πολύ δύσκολα θα μπορούσε να

υποκατασταθεί από κάτι εντελώς διαφορετικό, δεδομένης, μάλιστα, της γεωγραφικής απόστασής τους με την Τουρκία. Ομοίως, η ρωσική γλώσσα αποτελεί ακόμη την *lingua franca*²⁰ μιας αχανούς περιοχής από την Βαλτική μέχρι το Βλαδιβοστόκ, και σταθερό σημείο αναφοράς του μετασοβιετικού κόσμου σε επίπεδο ελίτ, ασχέτως της τουρκοφωνίας της πλειοψηφίας. Τέλος, ο ίδιος ο περικόλειστος χαρακτήρας όλων των υπό εξέταση χωρών και οι υποτυπώδεις, μέχρι πρότινος, μεταφορικές υποδομές ξηράς, δρουν ανασχετικά στο διεθνές εμπόριο από οποιαδήποτε κατεύθυνση. Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, η οικονομική επέκταση της Τουρκίας, καίτοι αξιόλογη, είχε εγγενείς περιορισμούς. Με σύνολο εξαγωγών περίπου 4,25 δισ.\$, το 2017 στην υπό εξέταση περιοχή συμπεριλαμβανομένου του μη τουρκόφωνου Τατζικιστάν, η Τουρκία είναι μεν ένας μείζων εμπορικός εταίρος, όχι όμως και κυρίαρχος. Διαφορετική είναι η κατάσταση μόνο στις κατασκευές, όπου καμία άλλη χώρα δεν έχτισε ό,τι έχτισε η Τουρκία τα τελευταία 20 έτη, με ύψος συμβολαίων κοντά στα 100 δισ.\$ (World Bank, 2021). Όπως φαίνεται στον ακόλουθο Πίνακα 5 η παρουσία της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια είναι αισθητή με μεγάλο κύκλο εμπορικών συναλλαγών με τη χώρα αργά αλλά σταθερά να προσπαθεί να οικοδομήσει μια σταθερή βάση για συνεργασία με μια παράλληλη εδραίωση κοινής αγοράς αγαθών, επενδύσεων, συνεργασίας και υπηρεσιών για το μέλλον.

Υπάρχουν σίγουρα περιθώρια ακόμη μεγαλύτερης ανάπτυξης των σχέσεων στην δεκαετία του 2020 και εφεξής, στο πλαίσιο της προαναφερθείσας πρωτοβουλίας υπό την επωνυμία «Μια Ζώνη, Ένας Δρόμος» και με την βοήθεια πολυμερών χρηματοδοτικών θεσμών όπως λ.χ. η Ασιατική Τράπεζα Επενδύσεων σε Υποδομές (Asian Infrastructure Investment Bank). Αυτή ξεκίνησε να λειτουργεί τον Ιανουάριο του 2016 και συμμετέχουν όλες οι τουρκόφωνες χώρες. Μολονότι αμφοτέρως οι ανωτέρω πρωτοβουλίες αποσκοπούν στην προώθηση των κινεζικών συμφερόντων, από την αναβάθμιση των υποδομών της Κεντρικής Ασίας θα επωφεληθούν και άλλες χώρες της περιοχής. Εφόσον η Τουρκία καταφέρει να τοποθετηθεί ως η κύρια «γέφυρα» χερσαίων μεταφορών ανάμεσα στην Κίνα-Κεντρική Ασία και την Ευρώπη, τότε μοιραία και οι δικές της εμπορικές συναλλαγές με τις τουρκόφωνες δημοκρατίες θα πολλαπλασιαστούν.

²⁰ *Lingua Franca* ή Κοινή διάλεκτος αποκαλείται μια γλώσσα όταν χρησιμοποιείται για την επικοινωνία ατόμων με διαφορετικές μητρικές γλώσσες, επειδή είναι εκτενώς διαδεδομένη και ευρέως κατανοητή. Για παράδειγμα, η αγγλική γλώσσα χρησιμοποιείται σήμερα ως *lingua franca* στη διεθνή διπλωματία.



Πίνακας 5 : Εμπορικές Συναλλαγές της Τουρκίας με τις χώρες της Κεντρικής Ασίας 2013 – 2020 (πηγή <https://geopoliticalfutures.com/turkey-reaches-out-to-central-asia/>)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ολοκληρώνοντας τη διατριβή, καθίσταται εφικτή η εξαγωγή γενικών και ειδικότερων συμπερασμάτων για τη θέση και την παρουσία της Τουρκίας στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας. Όπως αναλύεται και στο θεωρητικό μέρος της μελέτης, η επιρροή της Τουρκίας στα κράτη της περιοχής είναι μεγάλη, όχι μόνο λόγω της εγγύτητας αυτών, όσο, κυρίως, λόγω της επιρροής που έχει ασκήσει σε τομείς που αφορούν την ήπια ισχύ η Τουρκία στους τοπικούς πληθυσμούς.

Συγκεκριμένα, επειδή η Οθωμανική Αυτοκρατορία κάλυπτε μία ευρεία περιοχή από εδάφη της Δυτικής Ευρώπης μέχρι και τη Βόρεια Αφρική και την Κεντρική Ασία, οι επιρροές του κράτους, ιστορικά, γλωσσικά και πολιτιστικά είναι μεγάλες. Η διαδοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τη Τουρκία οδήγησε, μεν, σε μία αλλαγή της προσέγγισης και συνοδεύτηκε με περαιτέρω περιορισμό των εδαφών της, όμως, δεν περιόρισε την πολιτιστική επιρροή της Τουρκίας σε τουρκικούς πληθυσμούς στην Κεντρική Ασία.

Στα πλαίσια εφαρμογής της στρατηγικής της ήπιας ισχύος, μελετήθηκε η δραστηριότητα και οι προσεγγίσεις, αφενός της Τουρκίας, και αφετέρου της Ρωσίας και της Κίνας οι οποίες αποτελούν τις ισχυρότερες ανταγωνιστικές δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή. Η Τουρκία διαθέτει τη δυνατότητα να προσεγγίσει, μέσω της ήπιας ισχύος, με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, αφού οι πληθυσμοί των κρατών του υποσυστήματος της Κεντρικής Ασίας δεν την αντιμετωπίζουν, ως δύναμη, με σκεπτικισμό και εχθρότητα.

Αντίστοιχες, όμως, επιρροές ασκούν και άλλες δυνάμεις στην Ασία, οι οποίες διεκδικούν έναν ισχυρότερο ρόλο στην περιοχή και, όπως και η Τουρκία, εφαρμόζουν ένα δόγμα ήπιας ισχύος. Οι δυνάμεις αυτές αφορούν κυρίως την Κίνα και τη Ρωσία. Στη μελέτη, εξετάστηκε πως η Ρωσία, όπως και αντιστοίχως η Οθωμανική Αυτοκρατορία, είχε επηρεάσει στο παρελθόν, πολιτικά και πολιτιστικά τα κράτη της σημερινής Κεντρικής Ασίας. Σε αυτό συνέβαλε και το γεγονός πως τα κράτη αυτά ανήκαν στη Σοβιετική Ένωση.

Παρόλα ταύτα, ενώ στη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια η επιρροή της τουρκικής ιστορίας είναι εμφανής, μεν, στις εθνικές γλώσσες πολλών κρατών όπως και η πολιτιστική επιρροή, η Τουρκία, λόγω του ότι εφήρμοσε ένα ιδιαίτερα επιθετικό δόγμα στην εξωτερική της πολιτική, δε διατηρεί καλές σχέσεις με τα κράτη αυτά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό της Ελλάδας και της Κύπρου. Στις περιοχές αυτές, υπάρχει έντονη αντιπαλότητα και ανασφάλεια στον τομέα της ισχύος, κάτι το οποίο δεν παρατηρείται στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας.

Αντίθετα, μάλιστα, στις περιοχές του εξεταζόμενου γεωγραφικού υποσυστήματος, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης σήμανε την ευκαιρία για επέκταση της σφαίρας επιρροής της Τουρκίας. Η τουρκική ηγεσία άλλαξε το δόγμα της και επικεντρώθηκε, μετά το 1992, στην ήπια ισχύ, ιδίως την προβολή της κοινής ιστορίας, γλώσσας και παράδοσης με τους λαούς της Κεντρικής Ασίας. Μάλιστα, σε σχέση με την άλλη ανταγωνιστική μεγάλη δύναμη στην περιοχή, την Κίνα, η Τουρκία δεν αντιμετωπίζεται με επιφυλακτικότητα. Πράγματι, η Κίνα φαίνεται πως έχει οδηγηθεί στο άκρο του folklorization, που αυξάνει την ανασφάλεια από μέρους του πληθυσμού. Αντίστοιχα, η Ρωσία έχει αλλάξει κι αυτή την πολιτική της αλλά αντίστοιχα με την Κίνα και λόγω του πρόσφατου ιστορικού παρελθόντος, δεν διαθέτει μεγάλη επιρροή στην κοινή γνώμη.

Η Κίνα, που ασκεί γενικά την προσέγγιση της ήπιας ισχύος και εφαρμόζει το ανάλογο δόγμα, ασκεί μεγαλύτερη επιρροή σε ό,τι αφορά την δημιουργία εμπορικών σχέσεων και την ενέργεια. Το εν λόγω κράτος αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους των κρατών της Κεντρικής Ασίας και, επίσης, εστιάζει στην κουλτούρα και την προβολή των κοινών ιστορικών και πολιτιστικών τους στοιχείων. Επίσης, επαναφέρει το ζήτημα των μειονοτήτων προς όφελος της, όπως στους πληθυσμούς των Uyghur, παρέχοντας τους κινεζικό διαβατήριο.

Η Ρωσία επίσης επενδύει με τη σειρά της, στην ήπια ισχύ. Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 2000, η προσέγγιση ήταν περισσότερο επικεντρωμένη στη σκληρή ισχύ, όμως, μετά την εκλογή του Προέδρου Vladimir Putin, έγινε μία στροφή προς ηπιότερες μεθόδους προσέγγισης. Η Ρωσία επικεντρώθηκε στην προβολή των κοινών καταβολών και στη διπλωματία για τη βελτίωση των σχέσεών της με τα πρώην κράτη – δορυφόρους της Σοβιετικής Ένωσης καθώς και στις διεθνείς σχέσεις για την βελτίωση της θέσης της στο εν λόγω γεωπολιτικό υποσύστημα. Σήμερα, η Ρωσία παραμένει μία από τις ισχυρότερες στρατιωτικές και οικονομικές δυνάμεις στο διεθνές σύστημα.

Στις μέρες μας, η Ρωσία αντιμετωπίζεται, πράγματι, ως μια επιθετική δύναμη στο υποσύστημα αυτό, στάση και αντίληψη που η σύγχρονη ρωσική ηγεσία στοχεύει σταδιακά να ανατρέψει. Αυτό γίνεται μέσω της πολιτιστικής συνεργασίας, της διπλωματικής προσέγγισης και της προβολής των κοινών στοιχείων του ρωσικού λαού με λαούς της Κεντρικής Ασίας. Σε ένα μεγάλο βαθμό, ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται σε περιοχές που είναι ήδη φίλα προσκείμενες στη Ρωσία, όπως το Καζακστάν. Η Τουρκία, επομένως, με βάση όλα τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι δε φαίνεται να αντιμετωπίζει τις ίδιες προκλήσεις διότι δεν γίνεται αντιληπτή ως μια επεκτατική δύναμη. Αντίθετη στάση διατηρούν τα κράτη της Ανατολικής

Μεσογείου προς τη Τουρκία, όπου η προσέγγιση δεν αφορά τη χρήση συντελεστών ήπιας ισχύος.

Πράγματι, αν κανείς μελετήσει τις διπλωματικές δράσεις και πρωτοβουλίες της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία, διαπιστώνει πως αυτές χωρίζονται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: η πρώτη αφορά την υλικοτεχνική υποστήριξη, η δεύτερη την επίσημη (δημόσια) διπλωματία, η τρίτη την πολιτιστική διπλωματία και η τέταρτη γενικούς τομείς. Σε όλα τα κράτη της Κεντρικής Ασίας πλην του Τουρκμενιστάν, η Τουρκία έχει παράσχει υλικοτεχνικό εξοπλισμό και υποστήριξη στην αναβάθμιση των δημόσιων φορέων στον τομέα της παιδείας, της υγείας και της δημόσιας διοίκησης, συμπεριλαμβανόμενων των Υπουργείων τους.

Ακόμη, η Τουρκία έχει υποστηρίξει έργα υποδομής, όπως στον τομέα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, τομείς μεγάλου ενδιαφέροντος για τα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά και η διεξαγωγή πολιτιστικών εκδηλώσεων, η πολιτιστική συνεργασία σε επίπεδο ακαδημαϊκών ιδρυμάτων όπως και η διεξαγωγή εκδηλώσεων «φιλίας» των λαών του «τουρκικού κόσμου». Διπλωματικά η προσέγγιση αυτή φαίνεται να οδηγεί με μεγαλύτερη ασφάλεια στην επίτευξη των στρατηγικών στόχων του κράτους σε σχέση με τις πολιτικές άλλων κρατών στην περιοχή.

Πράγματι, σε σχέση με την Κίνα, η προσέγγιση που ακολουθεί αυτό το κράτος είναι μεν αυτή της ήπιας ισχύος, αν και η Κίνα έχει παρέμβει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών της Κεντρικής Ασίας, ιδίως σε σχέση με τα μειονοτικά ζητήματα. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι οι διαμάχες για την εθνική ταυτότητα των Uyghur, ένα ζήτημα το οποίο προκαλεί εντάσεις και προβλήματα σε σχέση με την εσωτερική σταθερότητα και την ειρήνη στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας.

Ωστόσο, η Κίνα έχει προβεί και σε διπλωματική προσέγγιση των κρατών αυτών εστιάζοντας στην αποφυγή της σύγκρουσης. Αυτή η προσπάθεια υλοποιήθηκε μέσω της υπογραφής διεθνών συνθηκών που προέβλεπαν το στόχο της ειρηνικής συνύπαρξης για την από κοινού προώθηση των στρατηγικών στόχων των κρατών της περιοχής. Η Κίνα, δε προβάλλει μία κοινή ιστορική παράδοση ανάμεσα στους Κινέζους και τους Uyghur, δίνοντας έμφαση στο folklore, την προφορική παράδοση, τη γλώσσα, τα έθιμα και τις κοινές αξίες.

Ωστόσο, σήμερα, παρατηρείται μία στροφή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και της επίσημης κυβέρνησης σε περισσότερο επεκτατικές τάσεις. Αυτή η αλλαγή, παρόλα ταύτα, γίνεται περισσότερο αντιληπτή στην Ανατολική Μεσόγειο όπου οι πολυμερείς και διμερείς σχέσεις των κρατών με την Τουρκία είναι σε περιορισμένα επίπεδα. Στην Κεντρική Ασία, οι διεκδικήσεις της Τουρκίας, άλλωστε, δεν αφορούν την κατοχή συντελεστών σκληρής ισχύος,

όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην Κύπρο ή στο Αιγαίο. Έτσι, η προσέγγιση καθίσταται απλούστερη και αποτελεσματικότερη.

Στην πολιτική ανάλυση η οποία έλαβε χώρα σε σχέση με το γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας, διαπιστώθηκε πως το πρόβλημα στον τομέα της πολιτικής είναι κοινό για όλα αυτά τα κράτη. Κατά τη σοβιετική κυριαρχία εφαρμόστηκε ένα συγκεκριμένο σύστημα το οποίο βασίστηκε στην κεντρική συγκέντρωση της διοίκησης στα σοβιέτ. Με στόχο τη διατήρηση της κοινωνικής σταθερότητας και την εφαρμογή ενός σοσιαλιστικού μοντέλου παραγωγής, η Σοβιετική Ένωση επέβαλε ένα νέο σύστημα στα κράτη αυτά, όπως και επίσης την ρωσική γλώσσα και την απαγόρευση της θρησκείας.

Ωστόσο, οι λαοί της Κεντρικής Ασίας έχουν πλούσια ιστορία και γλωσσική, πολιτιστική και καλλιτεχνική παράδοση. Η παράδοση αυτή, οι αξίες, τα έθιμα και τα πρότυπα έμειναν στην αφάνεια επί σειρά δεκαετιών, τουλάχιστον σε επίσημο επίπεδο. Όμως, ο πληθυσμός συνέχισε να αυτοπροσδιορίζεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο, ακόμη και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Οι εθνικές γλώσσες ομιλούνταν από τον λαό, ενώ μόνο μία μικρή ελίτ μιλούσε τη ρωσική γλώσσα.

Σήμερα, η τάση αυτή της υποβάθμισης της τοπικής κουλτούρας, γλώσσας και θρησκείας έχει οδηγήσει σε εντάσεις, τόσο εντός των κρατών της Κεντρικής Ασίας, με τη ρωσική μειονότητα να βρίσκεται στο κοινωνικό περιθώριο και να αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό από την πλειοψηφία. Μάλιστα, λόγω του γεγονότος πως δεν υπήρχε επιλογή για τους τοπικούς πληθυσμούς να αποφασίσουν το ποια ταυτότητα διαθέτουν και το πως θα την εκφράσουν, σήμερα, υπάρχει μία γενική τάση για προσκόλληση στο ένδοξο παρελθόν, την ιστορία και την παράδοση.

Αναφορικά με την οικονομία των κρατών της Κεντρικής Ασίας, ερευνήθηκαν, με τη χρήση της μεθόδου της δευτερογενούς βιβλιογραφικής ανασκόπησης, δεδομένα για τα κράτη αυτά. Ερευνητικά και συμπερασματικά προέκυψε πως, για όλα τα κράτη, η μετάβαση από την σοβιετική κυριαρχία στην ανεξαρτητοποίηση ήταν μία πρόκληση, αφού, σε όλη τη δεκαετία του 1990-2000, παρουσιάστηκε αύξηση του δημόσιου χρέους και εξάρτηση από εξωτερικούς επενδυτές.

Ωστόσο, για την πλειονότητα των κρατών αυτών, και παρότι στην Ευρώπη και τον Δυτικό κόσμο γενικά υπήρχε κρίση, στην Κεντρική Ασία υπήρχε ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, τα κράτη αυτά, όντας σε μία περιοχή που συνορεύει με μεγάλες δυνάμεις της Ασίας, δηλαδή τη Ρωσία, την Ινδία και την Κίνα, διαθέτουν ευκαιρίες ανάπτυξης και εκμετάλλευσης της

στρατηγικής τους θέσης και των διαθέσιμων ορυκτών πόρων τους για να αποκτήσουν μία ανταγωνιστική θέση στη διεθνή αγορά και την αγορά ενέργειας.

Παρόλα ταύτα, δεν εντοπίζονται ίδιες προοπτικές για όλα τα κράτη της Κεντρικής Ασίας. Σε ό,τι αφορά το Καζακστάν, οι σημαντικότερες προοπτικές και πηγές εσόδων για το κράτος με όρους ΑΕΠ αφορούν την εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων καθώς και τον τουρισμό. Το κράτος αντιμετωπίζει, σήμερα, την πρόκληση του ανταγωνισμού με άλλα κράτη της Κεντρικής Ασίας, ωστόσο, διατηρεί άριστες σχέσεις με τη γείτονα Ρωσία και πρόσβαση σε κεντρικές οδούς μεταφοράς προϊόντων, άρα, ανταγωνιστική θέση στην Κεντρική Ασία.

Έπειτα, για την Δημοκρατία της Κιργιζίας, διαπιστώθηκε πως, την τελευταία δεκαετία και λόγω της πολιτικής και θεσμικής μεταρρύθμισης που έλαβε χώρα, υπήρξε σημαντική ανάπτυξη της οικονομίας. Η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα για την Κιργιζία, ωστόσο, το κράτος αυτό είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικό και στην αγορά του χρυσού. Όμως, διαπιστώνεται πως υφίστανται και σημαντικοί ανασταλτικοί παράγοντες στην οικονομική και κοινωνικοπολιτική του ανάπτυξη αφού το κράτος παραμένει σε μία διαδικασία μετάβασης, όπως και λόγω της γεωγραφίας του, αφού υπάρχει δυσκολία στη μετακίνηση από τη μία πλευρά του στην άλλη. Παράλληλα, απουσιάζει η εξειδίκευση και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού που αποτελούν προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη.

Στη συνέχεια, εστιάζοντας στο Τατζικιστάν, το κράτος αυτό αντιμετώπισε την πρόκληση του εμφυλίου πολέμου μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, γεγονός που οδήγησε στην καθυστέρηση της ανάπτυξης. Σήμερα, ωστόσο, υπάρχει επένδυση στη βελτίωση της ποιότητας της παροχής υπηρεσιών, καθώς και εστίαση στον πρωτογενή τομέα. Η μεγαλύτερη προοπτική για ανάπτυξη μεγάλου μεγέθους, όμως, αφορά την εκμετάλλευση της υδροηλεκτρικής ενέργειας.

Έπειτα, για το παράδειγμα του Τουρκμενιστάν, διαπιστώνεται πως η κυριότερη πρόκληση για το κράτος αυτό στη μεταψυχροπολεμική εποχή ήταν ο πληθωρισμός, η ανεργία και η έλλειψη διαφάνειας. Ο ισχυρότερος τομέας για το Τουρκμενιστάν είναι η βιομηχανική παραγωγή, ενώ, σε ορισμένες περιοχές, σημασία αποκτούν και οι παραδοσιακές ασχολίες, όπως είναι η ενασχόληση με την παραγωγή και μεταποίηση προϊόντων με βάση το βαμβάκι και το μαλλί. Το Τουρκμενιστάν, όμως, συνεργάζεται στενά με πολλά γειτονικά κράτη και εξάγει φυσικό αέριο και γενικότερα ενέργεια, τόσο στην Ασία όσο και στην ΕΕ. Με τη δημιουργία ενός κοινού αγωγού με το Αφγανιστάν, το Πακιστάν και την Ινδία, το Τουρκμενιστάν απέκτησε “status” περιφερειακής δύναμης, προβάλλοντας την ισχύ του τόσο

στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας, όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ασίας.

Κατόπιν, για το Ουζμπεκιστάν, διαπιστώνεται πως οι ξένες άμεσες επενδύσεις ήταν κομβικής σημασίας για την ανάπτυξή του. Επίσης, η κεντρική κυβέρνηση, από το 2008 μέχρι και σήμερα, εστιάζει στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση, τον εκσυγχρονισμό και την καινοτομία. Η προσπάθεια αυτή έχει συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και, συνολικά, της οικονομίας του Ουζμπεκιστάν.

Οι προοπτικές, δε, για περαιτέρω συνεργασία είναι μεγάλες, δεδομένου του ότι η Τουρκία αντιμετωπίζεται ως συμμαχικό και «αδερφό» κράτος. Επειδή ακριβώς τα κράτη της Κεντρικής Ασίας, διαθέτουν πλουτοπαραγωγικούς πόρους που, σε μεγάλο ποσοστό είναι ανεκμετάλλευτοι, τα κράτη τα οποία θα κατορθώσουν να πετύχουν τη συνεργασία σε διαφορετικά επίπεδα με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας θα αποκτήσουν ένα πλεονέκτημα στο Διεθνές Σύστημα. Παράλληλα, ο πληθυσμός των κρατών αυτών είναι ενεργός στην αγορά και διαθέτει προοπτικές ανάπτυξης. Η επένδυση στην παιδεία θα καταστήσει το ανθρώπινο δυναμικό των επιχειρήσεων ικανότερο να συνδράμει στην επίτευξη των εθνικών τους στόχων και, άρα, τα κράτη που στηρίζουν αυτές τις πρωτοβουλίες θα ωφεληθούν αναλόγως.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Κλείνοντας την ανωτέρω εργασία σε ό,τι αφορά τους περιορισμούς που αντιμετωπίστηκαν, ο πρώτος σχετίζεται με το γεγονός πως, επειδή το όριο αυτής είναι συγκεκριμένο και το θέμα επίσης εστιασμένο στο σήμερα, δεν έγινε μία ανάλυση της εξέλιξης της ταυτότητας των διαφορετικών μειονοτικών ομάδων που είναι τουρκικά φύλα (“Turkic”) στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Έτσι, μία πρόταση που διατυπώνεται αφορά το να γίνει μία συγκριτική μελέτη για την ανάλυση της σημασίας του όρου “Turkic” σε σύγκριση με το “Turkish” και το πως η ταυτότητα των φυλών αυτών διδάσκεται και καλλιεργείται στις επίσημες εκπαιδευτικές δομές έναντι του κοινωνικού επιπέδου από τους πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης.

Ο δεύτερος περιορισμός αφορά το ότι οι αναλύσεις που γίνονται, συχνά, αφορούν περιοδικά και εφημερίδες που δημοσιεύονται σε κράτη με συμφέροντα στις περιοχές της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Η αναζήτηση για αξιόπιστες πηγές οι οποίες να είναι και πρόσφατες οδηγεί στον εντοπισμό πηγών στην Αγγλική αλλά όχι στην ελληνική γλώσσα. Έτσι, υπάρχει δυσκολία στη μελέτη υλικού που να μεταφέρει με ορθό τρόπο τις ονομασίες τόπων και οργανισμών. Για να αποφευχθεί η ανακρίβεια της ανάλυσης οι όροι αυτοί μεταφέρθηκαν αυτούσιοι στη γλώσσα του αρχικού κειμένου. Παρόλα ταύτα, η εργασία αυτή στοχεύει στο να καλύψει, σε ένα βαθμό, το κενό στην ελληνόγλωσση ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Επίσης, προτείνεται να λάβουν χώρα περαιτέρω ερευνητικές προσπάθειες για την αποτίμηση του ρόλου της ήπιας ισχύος στη διπλωματία των χωρών της Κεντρικής Ασίας και η εξέταση του γεωγραφικού αυτού υποσυστήματος, ως Σύμπλεγμα Περιφερειακής Ασφάλειας (ΣΠΑ) και ο ρόλος του στο Διεθνές Σύστημα.

Ολοκληρώνοντας, η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας ως εμπορικός δίαυλος μεταξύ των περιοχών της Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής, της Ασίας, της Μαύρης Θάλασσας και του Καυκάσου παραμένει η ίδια. Ωστόσο, ο ρόλος της, ως αυξανόμενη οικονομική δύναμη, έχει αυξηθεί λόγω της διαρθρωτικής προσαρμογής και της σταθερότητας. Επιπλέον, χάρη στις ιστορικές συγγένειες και την χρήση της «ήπιας» ισχύς, η ορατότητα της Τουρκίας έχει ανθήσει στα Βαλκάνια, στον Καύκασο και ιδιαίτερα στην Κεντρική Ασία σε αρκετούς τομείς που κυμαίνονται από την ενέργεια μέχρι τον πολιτισμό. Η Τουρκία, λοιπόν, στο γεωγραφικό υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας υλοποιεί την άποψη πολλών ερευνητών, ότι η έκταση ή η πιθανή επιρροή μίας χώρας εκτός της επικράτειας, προσφέρει το στρατηγικό βάθος που αποζητά. Τη σημασία αυτού συνέλαβε ο Θουκυδίδης λέγοντας ότι, «ο πόλεμος δε θα κριθεί στην Αττική...αλλά στις περιοχές από τις οποίες η Αττική αντλεί τους πόρους της» (Κουσκουβέλης, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, 2004, σ. 150).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Abdurakhmanov, K., Zokirova, N., Shakarov, Z., & Sobirov, B. (2018). Directions of innovative development of Uzbekistan. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald.
2. Abubakirova, A., Syzdykova, A., Kelesbayev, D., Dandayeva, B., & Ermankulova, R. (2016). Place of tourism in the economy of Kazakhstan Republic. *Procedia Economics and Finance*, 39, σσ. 3-6.
3. Aitymbetov, N., Toktarov, E., & Ormakhanova, Y. (2015). Nation-building in Kazakhstan: Kazakh and Kazakhstani identities controversy. *Bilig*, 74.
4. Allison, R., & Jonson, L. (2004). *Central Asian security: the new international context*. Brookings Institution Press.
5. Alpeissova, G. T., Dossanova, K. K., Baigonyssova, K. O., & Kozhenova, L. Z. (2018). National identity in the modern education of Kazakhstan. *Opción*, 34(85-2), σσ. 544-568.
6. Apaydin, F. (2012). Overseas development aid across the global south: lessons from the Turkish experience in Sub-Saharan Africa and Central Asia. *The European Journal of Development Research*, 24(2), σσ. 261-282.
7. Aydin, M. (2004). Foucault's pendulum: Turkey in Central Asia and the Caucasus. *Turkish studies*, 5(2), σσ. 1-22.
8. Bagci, H. (2011). The role of Turkey as a new player in the G20 system. *Critique*, 13(1).
9. Çaman, M. E., & Akyurt, M. A. (2011). Caucasus and Central Asia in Turkish Foreign policy: The time has come for a new regional policy. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 10(2&3), σσ. 45-64.
10. Can, L. (2016). The protection question: Central Asians and extraterritoriality in the Late Ottoman Empire. *International Journal of Middle East Studies*, 48(4), σσ. 679-699.
11. CAREC. (2021). About CAREC. https://www.carecprogram.org/?page_id=31.
12. Clement, V. (2014). Articulating national identity in Turkmenistan: inventing tradition through myth, cult and language. *Nations and Nationalism*, 20(3), σσ. 546-562.

13. Coulibaly, S. (2012). Shifting comparative advantages in Tajikistan: Implications for growth strategy. World Bank Policy Research Working Paper, (6125).
14. Dadabaev, T. .. (2018). "Silk Road" as foreign policy discourse: The construction of Chinese, Japanese and Korean engagement strategies in Central Asia. *Journal of Eurasian Studies*, 9(1), σσ. 30-41.
15. Dalay, G. (2018). Turkey–EU relations: Dysfunctional framework, status anxiety. Brookings Institution.
16. Davison, R. H. (2015). *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876* (Vol. 2325). Princeton University Press.
17. DeHaan, H. D. (2019). The Sovietization of Azerbaijan: The South Caucasus in the Triangle of Russia, Turkey, and Iran, 1920–1922 by Jamil Hasanli. *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association*, 6(2), σσ. 180-182.
18. Dixon, J. C., & Ergin, M. (2010). Explaining anti-Kurdish beliefs in Turkey: Group competition, identity, and globalization. *Social Science Quarterly*, 91(5), σσ. 1329-1348.
19. Durdyev, S., & Ismail, S. (2012). Role of the construction industry in economic development of Turkmenistan. *Changes*, 64.
20. Efeğil, E., & Stone, L. A. (2003). Iran and Turkey in Central Asia: opportunities for rapprochement in the post-cold war era. *Journal of Third World Studies*, 20(1), σσ. 55-77.
21. Engvall, J. (2020). Religion and the Secular State in Kyrgyzstan. *Silk Road papers*.
22. Fedorenko, V. (2013). *The new silk road initiatives in Central Asia* (Vol. 10). Washington, DC: Rethink Institute.
23. Freely, J. (2011). *A history of Ottoman architecture*. WIT Press.
24. Göçek, F. M. (2002). The decline of the Ottoman empire and the emergence of Greek, Armenian, Turkish, and Arab nationalisms. Στο *Social constructions of nationalism in the Middle East*, (σσ. 15-84). State of University of New York Press.
25. Hofman, I. (2018). Soft budgets and elastic debt: Farm liabilities in the agrarian political economy of post-Soviet Tajikistan. *The Journal of Peasant Studies*, 45(7), σσ. 1360-1381.
26. Hughes, K. (2014). *Samanid material culture and identity formation in Post-Soviet Tajikistan*. Doctoral dissertation, SOAS University of London.

27. Hunter, A. (2009). Soft power: China on the global stage. *Chinese Journal of International Politics*, 2(3), σσ. 373-398.
28. Hunter, S. (2001). Turkey, Central Asia, and the Caucasus: Ten years after independence. *Southeast European and Black Sea Studies*, 1(2), σσ. 1-16.
29. Ighmen, A. (2012). *Speaking Soviet with an accent: Culture and power in Kyrgyzstan*. University of Pittsburgh Press.
30. Imber, C. (2019). *The Ottoman Empire, 1300-1650: the structure of power*. Macmillan International Higher Education.
31. INOGATE. (2021). About. <http://www.inogate.org>.
32. Isaeva, K., Adams, B. G., & van de Vijver, F. J. (2018). The kaleidoscope of language, ethnicity, and identity in Uzbekistan. Στο *Changing values and identities in the post-communist world* (σσ. 295-311). Springer, Cham.
33. Iskandarova, D. M., Ladygina, O. V., Salikhov, N. N., Shambezoda, H. D., & Davlatmirova, M. B. (2016). Social and Linguistic Aspects of the Tajik National Identity Formation: the Findings of the Survey of Students in Tajikistan. *Indian Journal of Sciences and Technology*, 9(5), σσ. 1-13.
34. Jensen, A. L. (2017). *The sociolinguistic role of Ottoman Turkish and Arabic in Turkish nationalism*. Doctoral dissertation, https://research.sabanciuniv.edu/34757/1/AmyLynnJensen_10159121.pdf.
35. Jiménez-Tovar, S., & Lavička, M. (2020). Folklorized politics: how Chinese soft power works in Central Asia. *Asian Ethnicity*, 21(2), σσ. 244-268.
36. Jumadilova, S. (2012). The Role of Oil and Gas Sector For The Economy of Kazakhstan. *International Journal of Economic Perspectives*, 6(3).
37. Jumayev, I. (2012). *Foreign Trade of Turkmenistan: Trends, Problems and Prospects*. University of Central Asia–Institute of Public Policy and Administration (IPPA) Working Paper, (11).
38. Kalin, I. (2011). Soft power and public diplomacy in Turkey. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 16(3), σσ. 5-23.
39. Khalid, A. (2011). Central Asia between the Ottoman and the Soviet Worlds. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 12(2), σσ. 451-476.

40. Kitchen, N. (2009). American power: for what? ideas, unipolarity and America's search for purpose between the 'wars', 1991-2001. Doctoral dissertation, The London School of Economics and Political Science (LSE).
41. Kizekova, A. (2019). The European Union in Central Asia: Balancing competing actors and opportunities for the V4 countries. Policy Brief, Think Visegrad V4 Think-Tank Platform. www.europeum.org/data/articles/3-kizekova.pdf.
42. Korosteleva, E. A. (2011). Change or continuity: Is the Eastern Partnership an adequate tool for the European neighbourhood? *International Relations*, 25(2), σσ. 243-263.
43. Kossowska-Janik, D. M. (2016). Cotton and wool: Textile economy in the Serakhs Oasis during the Late Sasanian period, the case of spindle whorls from Gurukly Depe (Turkmenistan). *Ethnobiology Letters*, 7(1), σσ. 107-116.
44. Kozhokulov, S., Chen, X., Yang, D., Issanova, G., Samarkhanov, K., & Aliyeva, S. (2019). Assessment of Tourism Impact on the Socio-Economic Spheres of the Issyk-Kul Region (Kyrgyzstan). *Sustainability*, 11(14).
45. Kurpayanidi, K. I., & Tolibov, I. S. (2017). Modern state and the priority directions of further development of economy of Uzbekistan in the conditions of globalization. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 10(54), σσ. 176-185.
46. Lenihan, A. T. (2014). Sovereign wealth funds and the acquisition of power. *New political economy*, 19(2), σσ. 227-257.
47. Marat, E. .. (2015). Global money laundering and its domestic political consequences in Kyrgyzstan. *Central Asian Survey*, 34(1), σσ. 46-56.
48. Mazis, I. T. (2018). Turkey, Israel, Greece: Reshuffling in the Eastern Mediterranean. *Civitas Gentium*, 6(1), σσ. 13-80.
49. Melissen, J. (2011). *Beyond the new public diplomacy*. Clingendael Institute.
50. Miholjic, N. (2018). Trans-Caspian International Transportation Route: A way to steadfast economic development and connectivity in the South Caucasus and Central Asia. *World of Diplomacy*, 49, σσ. 134-140.
51. Moore, R. (2013). Soap opera diplomacy: Turkish TV in Greece. *The International*, https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/36873301/Soap_Opera_Diplomacy.pdf?1425597592=&response-content-

disposition=inline%3B+filename%3DSoap_Opera_Diplomacy_Turkish_TV_in_Greec.pdf&Expires=1633778616&Signature=KV47KscSWoZ7prAXiQwFLbi7kESq.

52. Namatov, M., & Namatov, N. (2019). Continuity: from the Eastern Roman Empire to the Ottoman Empire. *Journal of Asia Pacific Studies*, 5(2).
53. Nevins, D. (2020). *Turkmenistan*. Cavendish Square Publishing, LLC.
54. Nisbett, M. (2016). Who holds the power in soft power. *Arts and International Affairs*, 1(1).
55. Nixey, J. (2012). *The Long Goodbye: Waning Russian Influence in the South Caucasus and Central Asia*. Chatham House.
56. Nogayeva, A. (2015). Limitations of Chinese “Soft Power” in Its Population and Language Policies in Central Asia. *Geopolitics*, 20(3), σσ. 583-605.
57. Nye, J. S. (1990). Soft power. *Foreign policy*, (80), σσ. 153-171.
58. Ozer, M. H. (2014). The effects of the Marshall plan aids to the development of the agricultural sector in Turkey, the 1948-1953 period. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4(2).
59. Peyrouse, S. (2016). Discussing China: sinophilia and sinophobia in Central Asia. *Journal of Eurasian Studies*, 7(1), σσ. 14-23.
60. Radford, D. (2014). Contesting and negotiating religion and ethnic identity in Post-Soviet Kyrgyzstan. *Central Asian Survey*, 33(1), σσ. 15-28.
61. Rashidov, F. T. (2020). Tolerance, International and Religious Relations in Uzbekistan: History, Present and Prospects. *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research*, 7(9), σσ. 14-23.
62. Scholvin, S. (2012). Emerging non-OECD countries: global shifts in power and geopolitical regionalization. *Journal of Academic Research in Economics (JARE)*, (1), σσ. 11-35.
63. Scott-Smith, G. (2019). Transatlantic cultural relations, soft power, and the role of US cultural diplomacy in Europe. *European Foreign Affairs Review*, 24(Special).
64. Sergunin, A., & Karabeshkin, L. (2015). Understanding Russia's soft power strategy. *Politics*, 35(3-4), σσ. 347-363.

65. Sergunin, A., & Konyshev, V. (2014). Russia in search of its Arctic strategy: between hard and soft power? *The Polar Journal*, 4(1), σσ. 69-87.
66. Shivers, M. (2021). Central Asia great power competition: a 200-year history continues. Στο *The Great Power Competition Volume 1* (σσ. 349-368). Springer, Cham.
67. SPECA. (2021). About. <https://unece.org/speca>.
68. Spehr, S., & Kassenova, N. (2012). Kazakhstan: constructing identity in a post-Soviet society. *Asian ethnicity*, 13(2), σσ. 135-151.
69. Stiglitz, J. (2019). *People, power, and profits: Progressive capitalism for an age of discontent*. Penguin UK.
70. TRACECA. (2021). About . <http://www.traceca-org.org/en/about-traceca/>.
71. Tursunbaevich, B. B., & Mamatovich, R. A. (2019). Basic principles of investment in the economy of Uzbekistan. *South Asian Journal of Marketing & Management Research*, 9(8), σσ. 21-27.
72. World Bank. (2021). World Bank in Central Asia. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/central-asia>.
73. World Bank. (2021). World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org>.
74. Yessengeldin, B. S., Sitenko, D. A., & Ramashova, A. N. (2015). Development of human potential in the innovation economy of Kazakhstan. *Public Policy and Administration*, 14(2), σσ. 209-220.
75. Yılmaz, S., & Özgöker, U. (2013). Does the Central Asia really matter for Turkish foreign policy? Istanbul Kultur University.
76. Yuldashev, F., & Sahin, B. (2016). The political economy of mineral resource use: The case of Kyrgyzstan. *Resources Policy*, 49, σσ. 266-272.
77. Ziegler, C. E. (2014). Russia in Central Asia: the dynamics of great-power politics in a volatile region. *Asian Perspective*, 38(4), σσ. 589-617.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

78. Γεροδήμος, Δ. (2021). Οι συμμαχίες στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Η μελέτη της ελληνογαλλικής συμμαχίας. Doctoral dissertation, Πρόγραμμα Διεθνούς Σχέσεων, Στρατηγικής και Ασφάλειας, Σχολή Επιστημών Υγείας, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου.

79. Ηρακλείδης, Α. (2015). Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική. Αθήνα: ΣΕΑΒ. Ανάκτηση από
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiRxdjyq8LrAhVSDuwKHZEKbZ8QFjAFegQIBRAB&url=https%3A%2F%2Frepository.kallipos.gr%2Fbitstream%2F11419%2F4046%2F1%2F03_chapter02.pdf&usg=AOvVaw023aQPatZh8YiFYWtIppYS
80. Κουσκουβέλης, Η. (2000). Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο. Αθήνα : Εκδόσεις Ποιότητα.
81. Κουσκουβέλης, Η. (2004). Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις . Αθήνα: Ποιότητα.
82. Δημητρόπουλος. Λευτ. (2009) Από τα Σοβιέτ στο Μαχαλά , εκδόσεις Παπαζήση
83. Λίτσας, Σ. (2010). Πόλεμος και Ορθολογισμός- Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές. Αθήνα: Ποιότητα.
84. Μικέλης, Κ. “Ευρύτερη Μέση Ανατολή και η Δυναμική των Περιφερειακών Δυνάμεων: Η Περίπτωση της Τουρκίας” στο: Mazis, I. Th. (ed.) (2018) Contemporary Geopolitical Readings of the Wider Middle East: Security, Economy, Politics, Culture Proceedings of the International Conference Held at Athens, May 25-26 2017. Αθήνα: Λειμών, σελ. 47-67.
85. Παπούλιας, Ε. (2012). Τα δεδομένα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς στην Ελλάδα και οι προοπτικές της (1980-2008) το ελληνικό μοντέλο διαχείρισης και η ευρωπαϊκή ιστορία. Αθήνα: ΕΚΠΑ.
86. Πατρώνης, Β. (2015). Ελληνική οικονομική ιστορία. Οικονομία, Κοινωνία και Κράτος στην Ελλάδα (18ος - 20ος αιώνας). Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1700/4/00_master_document.pdf.
87. Ράπτης, Κ. (2021, Φεβρουάριος 10). Η σημασία των πολιτικών εξελίξεων στη Λιβύη για το Τουρκολυβικό μνημόνιο. <https://www.capital.gr/diethni/3524699/i-simasia-ton-politikon-exelixeon-sti-libui-gia-to-tourkolubiko-mnimonio>.
88. Τουλουμάκος, Π. (2010). Ανιχνεύοντας την Τουρκική εξωτερική πολιτική: Η δράση των κρατικών οργάνωσης στο πλαίσιο της αναπτυξιακής διπλωματίας της Άγκυρας. ΕΛΙΑΜΕΠ, 13.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Στον παρακάτω Πίνακα καταγράφηκαν συνοπτικά μέσα από την υφιστάμενη βιβλιογραφία, οι παροχές στους τομείς έκφρασης ήπιας ισχύος της Τουρκίας μέσω οργανισμών αυτής στις χώρες της Κεντρικής Ασίας, μία δράση αναπτυσσόμενη η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα:

Κράτος	Υλικοτεχνική υποστήριξη	Διπλωματική προσέγγιση	Πολιτιστική διπλωματία	Άλλες δράσεις
Κιργιζία	<ul style="list-style-type: none">▪ Ηλεκτρονικοί υπολογιστές ως δωρεά στο Ανώτατο Ίδρυμα Εθνικής Παιδείας▪ Εκσυγχρονισμός συστημάτων θέρμανσης σε 43 δημοτικά σχολεία▪ Δωρεά μαθητικού εξοπλισμού σε 500 μαθητές▪ Παροχές σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό σε ορφανοτροφεία της χώρας	<ul style="list-style-type: none">▪ Δωρεά υλικοτεχνικού εξοπλισμού στο ελεγκτικό συνέδριο της Κιργιζίας▪ Επαφές σε επίπεδο πρεσβείας και επισκέψεις ομολόγων	<ul style="list-style-type: none">▪ Πρόγραμμα Κιργιζικές πολιτιστικές ημέρες (εορτασμοί και επαφές με την Τουρκία)▪ Συνεργασία σε πολιτικό επίπεδο (επαφές προέδρων ελεγκτικών συνεδρίων▪ Επιστημονικά και φοιτητικά συνέδρια	<ul style="list-style-type: none">▪ Ανθρωπιστική βοήθεια με τη μορφή συσσιτίου σε χιλιάδες άτομα σε καθημερινή βάση▪ Εργασίες στη λίμνη Issik στην Κιργιζία.

Κράτος	Υλικοτεχνική υποστήριξη	Διπλωματική προσέγγιση	Πολιτιστική διπλωματία	Άλλες δράσεις
<p>Ουζμπεκιστάν</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Παροχή συνδρομής στην εφαρμογή των διεθνών προτύπων πιστοποίησης της ασφάλειας στους οργανισμούς του Ουζμπεκιστάν, συμπεριλαμβανομένου του Βιομηχανικού Επιμελητηρίου ▪ Συνεργασία για την παροχή υλικοτεχνικής υποστήριξης και τεχνογνωσίας για τον εκσυγχρονισμό εργαστηρίων πληροφορικής σε σχολικές μονάδες στο Ουζμπεκιστάν ▪ βελτιώσεις σε χώρους και παροχή εξοπλισμού για την εξυπηρέτηση παιδιών με αναπηρία και ορφανών ▪ Δωρεές υλικοτεχνικού εξοπλισμού σε οργανισμούς παροχής υπηρεσιών υγείας και εμβολίων 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Συνεργασία στον τομέα της γεωργίας (ηλεκτρικά θερμοκήπια) ▪ Στήριξη προγραμμάτων παροχής πλαστικής χειρουργικής σε παιδιά

Κράτος	Υλικοτεχνική υποστήριξη	Διπλωματική προσέγγιση	Πολιτιστική διπλωματία	Άλλες δράσεις
Τουρκμενιστάν			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Συνεργασία πολιτιστικών βιομηχανιών ▪ Κύκλος κοινών μαθημάτων ▪ Φεστιβάλ με 500 καλλιτέχνες 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Συνεργασία στο γνωστικό αντικείμενο του ΤΙΚΑ ▪ Συνεργασία στατιστικών αρχών ▪ Συνεργασία στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής (ζωϊκή και φυτική) ▪ Συνεργασία για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών
Καζακστάν	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Παροχή συγγραμμάτων σε 20.000 εκπαιδευτικούς / σπουδαστές 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Επαφές και κοινές επισκέψεις υψηλόβαθμων στελεχών της κυβέρνησης (2008) ▪ Επαφές πρωθυπουργών 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Κοινές δράσεις δημοσιογραφών και κοινωνιολόγων ▪ Συνεργασία πανεπιστημίων για την μελέτη της τουρκικής και των ανατολικών γλωσσών και του πολιτισμού 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Εμπορικές συναλλαγές ύψους 10 δις δολαρίων σε επίπεδο ΤΙΚΑ ▪ Παροχή ξηράς τροφής σε 10.000 άτομα στα πλαίσια των Ημερών Πολιτισμού του Αλμάτι το 2006

Κράτος	Υλικοτεχνική υποστήριξη	Διπλωματική προσέγγιση	Πολιτιστική διπλωματία	Άλλες δράσεις
Τατζικιστάν	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας για την αντιμετώπιση των καταστροφών λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών το 2008 και το 2009 ▪ Δωρεά μηχανών σποράς για την στήριξη της εγχώριας γεωργικής παραγωγής ▪ Παροχή υλικοτεχνικής βοήθειας και στήριξης για την επαναλειτουργία του ορφανοτροφείου του Τσορμπόχ ▪ Παροχή υλικοτεχνικής υποστήριξης στη Διπλωματική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Εκπαιδευτικά σεμινάρια και από κοινού συνεργασία σε επίπεδο ΜΜΕ 	

Πίνακας 5 : Παροχές βοήθειας και υποστήριξη κρατών Κεντρικής Ασίας από Τουρκικούς Οργανισμούς, ίδια επεξεργασία [πηγή Τουλουμάκος (2010, σσ. 17-33)